

מימינו אשׁ דת לבנו

קונטרס

ויבינו במקרא

והוא

מאמר יסודי ומקיף על
סדר לימוד וביאור המקרא
בדרך המסורה לנו מדור דור
ע"פ רבותינו ז"ל

ובענין פירוש החדש הנקרא
"פשוטו של מקרא"

תוכן הענינים

פתח דבר.....א

- א. המאמר הנוכחי בנוי ומלוקט מדברי רבותינו ז"ל והוא נוגע לכל אחד ואחד..... א
 א. רבותינו ז"ל טרחו להעמיד דעות והשקפות נכונות..... א
 ב. האור שמח ז"ל - טעות בעניני דעות מסוכן מאוד..... ב

פרק א' - הדרך הנכונה שלומדים התורה הק' ובפרט מקרא.....ג

- א. כל חלקי התורה הם באותה קדושה ובאותה עומק.....ג
 הערה ח' - הרמב"ם בעיקר השמיני - החושב שהתורה הוא סיפור מעשה אין לך כפירה גדולה מזו.....ג
 ב. המבי"ט ז"ל - תורה שבע"פ הוא הפירוש האמיתי לתורה שבכתב..... ד
 ג. הנצי"ב ז"ל - העוסק בביאור המקרא ואינו ת"ח יש לחוש שהוא אפיקורס..... ה
 ד. מהר"ח מוולאזין ז"ל - אין ללמוד פירושים שונים לתנ"ך..... ה
 ה. החתם סופר ז"ל - לימוד פשוטי המקרא עם קטנים שלא על דרך רש"י וחז"ל יביא לידי כפירה..... ה

פרק ב' - לימוד התורה צריך להיות מתוך יראת שמים מרובה.....ז

- א. לימוד התורה צריך להיות מתוך יראת שמים מרובה..... ז
 ב. לימוד התורה שלא בדרך הנכון גורם שהלומד ישרף..... ז
 ג. דברים נוראים מהרמח"ל ז"ל בענין איך ללמוד את התורה..... ח
 הערה י"ד - הרידב"ז ז"ל - דברי הגר"ח ז"ל מוולאזין מי שיש בו מינות לא יזכה לכוןן לאמיתה של תורה אפילו ענין אחד..... ט

פרק ג' - ביאור המושג 'פשוטו של מקרא'.....י

פרק ד' - ביאור ענין והיחס לפירוש של רש"י וחז"ל על התורה.....יב

- א. פירוש רש"י על חומש הוא הפשט של הפסוק, ואילו שאר מפרשים הם פירוש נוסף להפסוק..... יב
 תקנת קראקא למלמדים מרבינו הב"ח ולמעלה בקודש שילמד רק פירוש רש"י מטעם הנ"ל..... יד

- הערה כ"ה - הרמב"ן ז"ל - א"א לשום חכם לפרש פירוש שיכחיש הפשט שאמרו חז"ל..... י"ג
הערה כ"ה - מעשה נורא מרבינו הגר"א ז"ל במשכיל אחד שאמר לו שרש"י אינו מפרש
על פי פשוטו של מקרא..... י"ג
הערה כ"ח - מעשה עם מרן הגרי"ז ז"ל בענין היחס לפירוש רש"י על התורה..... י"ד
הערה ל"ג - המהרש"ל ז"ל - כל דברי רש"י הוא רז"ל..... י"ד
- ב. הבני יששכר ז"ל - לא ילמד עם בנו רק פירושם של חז"ל על הפסוקים..... טו
הבני יששכר ז"ל - בזה"ז ימעט מללמוד שאר מפרשי המקרא חוץ מפירש"י.... טז
הערה ל"ה - דברי החת"ס והמלבי"ם ז"ל לגבי אנשים בזמנם שפירשו מילת בראשית
שלא על דרך רש"י..... טז
- ג. תקנת גדולי הדור בשנת תרס"ב - ללמוד עם ילדים רק ע"פ פירושם של חז"ל... יז
רבי יוסף ידיד ז"ל - ללמד לילדים תורה שבכתב שלא ע"פ חז"ל
כמלמד מינוח..... יח

פרק ה' - הפירוש הנקרא "פשוטו של מקרא"..... יט

- א. החתם סופר ז"ל היה נזהר שלא ללחום עם שום אדם רק האמת עם השקר..... י"ט
ב. הצורך שיש להתייחס להספר "פשוטו של מקרא" יותר משאר ספרים שאינם
כשורה..... יט
ג. מטרת הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" כפי שהם כותבים בספרם..... כ
ד. החילוק בין הפירוש הנקרא "רש"י כפשוטו" להפירוש הנקרא "פשוטו של
מקרא"..... כא
הפירוש "פשוטו של מקרא" נעשה לדבריהם לבאר את המקרא ע"פ פשוטו... כב

פרק ו' - הקושי המיוחד שיש בפירוש המקרא בכלל..... כג

- א. אין בדורינו מי שיכול לומר מה הוא פשוטו של מקרא כמו הקדמונים..... כג
- ב. הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" דוחה מקומו של רש"י וחז"ל - והלומד
בו מתרחק מאמונה בדבריהם..... כג

פרק ז' - ביאור הקלוקל הגדול שיש בעצם פירושם הנקרא "מקרא מלא"..... כה

- א. הפירוש "מקרא מלא" עוקר פרש"י והמסורה מהפסוק..... כה
- ב. דוגמא להנ"ל - פירושם להמילות "אש דת"..... כו
ג. פירושם של הראשונים והמפרשים למילת "אש דת" - להיפוך מדבריהם..... כז
ד. ה"מקרא מלא" דוחה ועוקר כמעט כל הראשונים והמפרשים בהפסוק..... כח

- ה. דברי החתם סופר ז"ל - החיסרון שיש כשמצמצם התורה והסכנה שיוצא מזה..... כט
- ה"מקרא מלא" דומה להחיסרון שהיה בתרגום יונית לעומת שאר התרגומים - וגורם לאפיקורסות..... כט
- הערה מ"ח - תשובת רב שרירא ורב האי גאון ז"ל בענין זה..... כ"ט

פרק ח' - הפירוש אינו באמת 'פשוטו של מקרא' כפי שהוצג..... לב

- א. כל דבר בתורה בא ללמדנו איזה דבר ולא לספר רק סיפורי מעשיות ח"ו..... לב
- המביא פירוש חז"ל או הראשונים בלי הלימודים שנצרכו לפשט הפסוק - לא פירש הפסוק וסילף דבריהם..... לג
- ב. הפירוש השמיט הרבה פעמים הלימוד שהוציאו חז"ל והראשונים מהפסוק... לד
- ג. דוגמא להנ"ל - פירושם במילת "אש דת"..... לד
- הלימודים שנתפרש בספרי על המילות "אש דת" - שהוא המקור לדבריהם.... לה
- ביאורו של האברבנאל להלימודים שהוזכרו בספרי הנ"ל..... לה
- עומק החורבן שיש בפירושם - שהוריקו הפסוק מקדושתה..... לו
- ד. הפירוש הוסיף כל מיני רעיונות שאינו נוגע לפשוטו של מקרא..... לז

פרק ט' - הדרך של כל המפרשים בפשוטו של מקרא לעומת הדרך של הספר..... לט

- א. יש כל מיני כללים האיך לפרש פשוטו של מקרא והספר אינו הולך על פיהם.... לט
- ב. דוגמא להנ"ל - פירושם להפסוק 'ויצא יצחק לשוח בשדה'..... לט
- פירושם הוא נגד רוב המפרשים שהבא ..... מא

פרק י' - מה באמת נראה המהלך של הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" - וקלקול הגדול בזה..... מב

- א. מהפירוש נראה שרוצה לעשות הפסוקים יותר חול ולרוקנן מדברי חז"ל..... מב
- אישי התורה אינם למחקר..... מב

דוגמא א' - בפסוק 'צהר תעשה לתבה'..... מג

- א. הפירוש מפרש דהחלון לא היה בכוחו לבד להאיר לכל התבה..... מג
- הפירוש מפרש מעצמו דהאבן טובה לא היה לו אור מעצמו..... מג
- ב. ברד"ק ושאר מפרשים מוכח דהאבן טובה היה לו אור מעצמו - ולהיפוך מדבריו..... מג

- הטעם שפירש דלא כרוב המפרשים וממציא פירוש חדש מעצמומה
- ג. רוב הראשונים לא פירשו כהרד"ק בצורת החלון שנעשה לאורה בהתבהמו
- ד. זה שבחר פירוש יחידאה נגד שאר מפרשים ומוסיף עליו עושה רושם שאינו מאמין במה שאינו משיג בשכלומז
- הערה ע"ז - דברי המהר"ל והלבוש ז"ל אמאי ציוה הקב"ה לקחת אבן טובה דוקא ולא נר להאיר להתבהמ"ז

דוגמא ב' - פירושים להפסוקים 'ושני צמידים על ידיה' ו'איה שרה אשתך'.....מח

- א. מפרש דלא כרש"י והמסורה והפשוטו של הפסוק - "וכאילו" שדרכו לילך כרוב המפרשיםמח
- ב. בפסוק 'איה שרה אשתך' מפרש נגד רש"י ורוב המפרשים בלי שום סיבהמח
- זה שבחר לפרש הפסוק נגד שאר המפרשים מעורר חשד על מהות ומטרת פירושומט

דוגמא ג' - והוא חמור מכולןנ

- א. אברבנאל - הפחד שצריכים כשמפרשים הפרשה של אדם וחווה קודם החטאנ
- ב. פירושים להפסוק 'ויהיו שניהם ערומים' וכו' - שלא היה להם בושה מחמת חיסרון שכל - רח"לנ
- מסלף ומבלבל ומחלל דברי האריז"ל והמפרשים בנושא זונ
- הערה פ"ב - דברים נוראים מהלשם ז"ל על מי שאינו מבטל דעתו להמסורת של כלל ישראלנ"א
- לסיכום מפרש להיפוך ממה שנשתרש אצל כל כלל ישראל - וקורא לזה "פשוטו של מקרא" רח"לנב
- ג. פירושים של רבותינו מפרשי המקרא על פסוק הנ"לנב
- פירוש רש"י בפסוק הנ"ל ע"פ גדולי רבותינו מפרשי רש"ינג
- ד. האיך פירש החיבור "רש"י כפשוטו" רש"י הנ"ל והקלוקל שיש בונג
- ה. התבוננות מדוע פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" בהדרך שלונה
- ו. פירושים בהפירוש הנקרא "מקרא מלא" על פרשה הנ"ל - באופן מוזר וחירוף וגידוף רח"לנה

פרק יא - עוד כמה דוגמאות בקיצורנז

- א. דוגמא א' - מגשם הפסוק 'וישמעו את קול ד' אלקים מתהלך בגן לרוח היום' באופן גס ונורא רח"לנז
- ב. דוגמא ב' - דוחה כל המפרשים בהפסוק 'ויאמר אלקים נעשה אדם'נח

תוכן הענינים

ה

- ג. דוגמא ג' - בהפסוק 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' מגשם הקב"ה רח"לנט
הערה צ"ח - מי שדורש קבלה ברבים בתור פשוטו של מקרא מביא לידי כפירה רח"לנט
- ד. דוגמא ד' - בהפסוק 'הנה אנכי שלח מלאך לפניך' מפרש שמלאך אינו מלאך כפשוטוס
פירושם הוא נגד המפרשים כולל המלבי"ם שמציינים ומוריד הפסוק מקדושתה רח"לסא
הערה ק' - ביאור דברי המלבי"ם בפסוק זהס"א
- ה. דוגמא ה' - מפרש פרשת המגדף כאילו שהוא רק סיפור מעשה בלי תוכן רח"לסב
- ו. דוגמא ו' - משמיט כל הלימודים של הפסוק 'אם בחקתי תלכו'סג
- ז. דוגמא ז' - מזלזלים במשה רבינו ע"ה בפירושם לפרשת מי מריבהסד
הרשב"ם שהביאו אינו מפרש כדבריהםסה
מתחצפים ומעיזים נגד משה רבינו ע"ה - רח"לסה

פרק יב - עצם האסון בפירוש שמבאר המקרא שלא עפ"י המסורה.....סז

- א. ה"לחמי תודה" - פירוש שמתאפשר ללמוד חומש בלי רש"י גורם שכחת תורה שבע"פסז
- ב. הפסק הלכה בהלכות דעות ופירוש הקרא וחז"ל נקבע לפי הקבלה והמסורתסז

פרק יג - הטעם שא"א לתקן הספר.....סט

- א. האנשים שעסקו בעריכות הפירוש אינם יכולים לעסוק בעריכות פירוש על מקרא בכללסט
- ב. לגבי החיבור "רש"י כפשוטו"סט
- ג. האופן שאפשר להדפיס ביאור על מקרא כדי לעזור הציבורע

פרק יד - סיכום יסודי המאמר.....עב

סיום המאמר.....עד

הרמב"ן - מי שחושב שהתורה רק כפשטה לעולם לא תשיג סודותיהעד

פתח דבר

המאמר הנוכחי בנוי ומלוקט מדברי רבותינו ז"ל והוא נוגע לכל אחד ואחד

המאמר הזה אשר אנו מגישים היום לפני קהל היראים וחרדים לדבר ד', הוא בנוי ומלוקט מדברי רבותינו גדולי הדורות זצלה"ה בענין הצורה הנכונה של לימוד המקרא שעלינו ללכת בה, והדרך להבין דברי אלוקים חיים ומלך עולם ית"ש. והוא בנוי לתלפיות ע"פ מקורות מוסמכים ובדוקים כמו שיחזה מישרים הקורא בעצמו, וגם לא התחבר מהנזדמן ומכל הבא ליד, אלא בזהירות מרובה ובדקדוק גדול, והוגה ונערך בעזרת כמה ת"ח חשובים. והקורא הישר יראה ברור, שכל הדברים הנשנים כאן אינם שייכים לאיזה חוג מסוים, אלא כאמור הוא בנוי ע"פ דברי רבותינו גאוני הדורות, שדבריהם מקובלים על כל מי שבשם ישראל יכונה, בין אם הוא נמנה על קהל האשכנזים או על קהל החסידים או קהל הספרדים. ומן הראוי שהקורא בו יתייחס להדברים בכובד ראש הראוי, שהלא מדובר בדבר שנשמת ישראל תלויה בו, והדברים לא נכתבו מתוך איזה נגיעות או מגמתיות, אלא במטרה לסדר וללקט דברי רבותינו זיע"א בנושא זו לפונדק אחד, וכנ"ל.

רבותינו ז"ל טרחו להעמיד דעות והשקפות נכונות

כשאנו מתבוננים בכל דברי רבותינו ז"ל במשך כל הדורות והזמנים, רואים ברור כמה טרחו ועמלו להנחיל לכל בית ישראל דעות נכונות וברורות והשקפות אמתיות, וכמ"ש הרמב"ם (בפיהמ"ש סוף ברכות*) וז"ל, "כי יקר בעיני ללמד עיקר מעיקרי הדעת והאמונה יותר מכל אשר אלמדהו" עכ"ל². ולא הרמב"ם בלבד - אלא כולהו רבנן - רבותינו הראשונים כמלאכים וכל האחרונים כמו הגר"א ז"ל ותלמידיו, והחת"ס ז"ל ותלמידיו, וגם גדולי החסידים והספרדים - ועד דור האחרון כמו רבותינו החפץ חיים והחזון איש והגרי"ז מבריסק, ושאר

א. בדפוסים המצויים.

ב. ובתירגום החדש הנוסח הוא "אלא שאני בראש מעייני כל מקום שיזדמן ריח דברים בענין האמונה אבאר בו משהו, כי יקר בעיני ללמד יסוד מהיסודות יותר מכל מה שאלמדהו".

גדולי ישראל מכל החוגים אשר כל בית ישראל נשען עליהם - זכר כולו צדיקיא לברכה - כולו בררו לנו איך אמורה להיות גישתנו לקדשי ישראל בצורה הנכונה - ועלינו לדלות חכמה ודעת מדבריהם וללכת לאורם בכל מקום שנפנה.

האור שמח ז"ל - טעות בעניני דעות מסוכן מאוד

והנה, כדי להבין חומר הענין במי שיש לו טעות בעניני אמונה ודעות וכדומה, נעתיק דברי האור שמח זצ"ל בביאור דברי הרמב"ם סוף הלכות מקוואות, שלכן המשיל רבנו הרמב"ם שם את הדעות הנפסדות לטומאות הגויות. שכמו לגבי טומאה, שאפילו אם האדם נטמא באונס גמור מכל מקום הוא טמא, ואפילו אם נגע בשרץ [או בדבר אחר המטמא] באונס הגדול שיש הרי הוא נטמא וצריך טהרה² - כן הוא בעניני הדעות - שאדם שנתפס והשתבש באיזה דעה לא נכונה מאיזה סיבה שהוא³ - הרי הוא סו"ס משולל מטהרת התורה ואורה, עיי"ש כל דבריו הנפלאים ובלשונו הזהב. ובהיות שכל טעות בעניני אמונה ודעות היא חמורה ומסוכנת עד מאוד, וכן בענין הייחס הנכון לדברי רבותינו ז"ל וק"ו להתורה עצמה - שהם בעצמם תורה שלמה - לכן חלילה לו לאדם לפטור את עצמו לומר שאינו חייב להבין הדברים לאישורם וישאר בדעות ההולכות ברחובה של עיר - חלילה לומר כן - אלא מוטל על אדם לחנך את עצמו ואת ביתו בדרך הישרה בכל ענין וענין. ובמה יתגאה אדם קרוץ מחומר אשר כל ימיו כצל עובר וכאבק פורח - רק בזה יתהלל המתהלל השכל וידע אותו ית"ש והחזקתו באמונה הטהורה כמסורת אבותינו ורבותינו זלה"ה. וכבר אמרו חז"ל (מכות כ"ד ע"א) "בא חבקיך והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה".

ג. האור שמח שם נקט הדוגמא של [זבה ו]יולדת שאפילו שהוא ענין טבעי ויסוד הישוב, והוא באונס, מ"מ צריך קרבן, דבא לרבות דצריך כפרה כדי ליטהר ולהיכנס למקדש עיי"ש.

ד. וז"ל של האור שמח "דעות המשובשות ומחשבות האון, אף שנתהוו באדם או מסבת האונס או שנשתבש בשכלו בעיונו המתעה אותו, מכל מקום רחוק הוא מהשלמת האומה, ובלא טהרה מושלל הוא מבוא בכלליות ישראל בהופיע ד' אורו עליהם".

פרק א'

הדרך הנכונה שלומדים התורה הק' ונפרט מקרא

כל חלקי התורה הם באותה קדושה ובאותה עומק

א. התורה נקראת "אש דת" (וזאת הברכה, פרק ל"ג פסוק ב'), ופירשו חז"ל (ירושלמי שקלים ט"ז ע"ב), שהיתה כתובה לפניו [ית"ש] באש שחורה על גבי אש לבנה. וכתבו המפרשים', שאש לבנה, הכוונה הוא הקלף, ואש שחורה הכוונה הוא הדיו. וכתב האמרי יושר', שבא ללמדנו, שלא תימא שחלק אחד של התורה, כגון הקלף, אינו קדוש כל כך. והכוונה, שמבארים לנו חז"ל בזה, שבתורה הן הקלף והן הדיו הם אש, ומלמדנו, שבתורה שיש בו פשט רמז דרוש וסוד, ובכל חלק וחלק יש בהם שבעים פנים לתורה, ושישים ריבוא פירושים, וכפטיש יפוצץ סלע עד אין סוף, וכלשון חז"ל (זה"ק חלק ג' קנ"ב ע"א) שיש לתורה כביכול לבוש וגוף ונשמה - הכל אש קודש. ועל דרך זה כתב הרמב"ם (בהקדמה לפרק חלק ביסוד השמיני), שהחושב ח"ו שיש בתורה לב וקליפה, [כלומר שחושב שיש חלקים בתורה שהוא רק סיפורי מעשיות בלבד ולא יותר¹], הרי הוא בגדר מין.

ה. וכן הוא בירושלמי סוטה ל"ז ע"א, ומובא ברש"י על הפסוק הנ"ל.

ו. פני משה בירושלמי סוטה פרק ח' הלכה ג', ומהרז"ו במדרש רבה סדר עקב פרשה ג' (אות י"ב במהדורת וגשל), ובאמרי יושר שם.

ז. מרבי וידאל הצרפתי ז"ל, בן דורו של הלבוש, וחיבר כמה ספרים ובתוכם אמרי יושר על המדרש רבה - עיין בשם הגדולים בערכו.

ח. ולגודל חשיבות הענין, נעתיק דברי הרמב"ם, עם קצת תוספת ביאור. וז"ל, "היסוד השמיני היות התורה מן השמים, והוא שנאמין כי כל התורה הזאת הנתונה על ידי משה רבינו עליו השלום שהיא כלה מפי הגבורה וכו', וכי הוא [הכוונה משה עיי"ש וקצתני] כמו סופר שקוראין לו והוא כותב כל מאורעות הימים הספורים והמצות, ולפיכך נקרא מחוקק, ואין הפרש בין וכו' ותמנע היתה פילגש ובין אנכי ד' אלקיך וכו', כי הכל מפי הגבורה, והכל תורת ד' תמימה טהורה וקדושה אמת. וזה שאומר שכמו אלה הפסוקים והספורים משה ספרם מדעתו, הנה הוא אצל חכמינו ונביאינו כופר ומגלה פנים יותר מכל

המבי"ט ז"ל - תורה שבע"פ הוא הפירוש האמיתי לתורה שבכתב

ב. וכתב המבי"ט בבית אלוקים (שער היסודות פרק כ"ה), "שהגם שהתורה קדמה לעולם, וכבר היתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, מ"מ לא ניתן לכלל ישראל מיד אחר עשרת הדברות, ורק ניתן להם פרשיות פרשיות, משום כי עיקר תורה שבכתב היא תורה שבע"פ, שהיא פירוש לתורה שבכתב, ואם היה בידם קודם תורה שבכתב, היו מפרשים אותה כפי משמעות פשטה, ולא היה מתיישב אצלם אח"כ הפירוש האמיתי, והיא תורה שבע"פ", ועיי"ש שמאריך עוד. ועכ"פ הרי עיקר פירוש הפסוקים הוא "התורה והמצוה" וכלשון הרמב"ם (עיין בהקדמה ליד החזקה, ובהקדמה לפי' המשנה), שהוא פירוש התורה, שהוא תורה שבע"פ.

ולכן קודם שנגשים ללמוד תורה שבכתב, צריכים להשריש בעצמנו היסוד, שהפירוש האמיתי הוא פירושו של חז"ל, שהוא תורה שבע"פ. ואם כי יש עוד פירושים, וכמו שהאריכו המפרשים כל אחד כדרכו, וכבר אמרו חז"ל שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, וגם הראשונים ואחרונים למדו כמה דברים על פי כלל זה שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, מ"מ כל זה הוא רק אחר היסוד הנ"ל, שהפירוש העיקרי הוא פירוש התורה שבע"פ, ורק במסגרת זו ניתנה התורה שבכתב.

ובגמרא שבת (ס"ג ע"א) איתא, שרב כהנא אמר, שכבר ידע כל הש"ס, ולא ידע דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, והגמרא משבח, דליגמר איניש והדר ליסבר, ועיין פרש"י שם. והוא ע"ד שכתבנו, דעיקר הפירוש הוא הפירוש של חז"ל, וכמו שאיתא שם, ורק דחוץ מזה הרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אבל להיפוך, שלומד הפסוקים לפי פשוטם קודם שלומד

הכופרים, לפי שחשב שיש בתורה לב וקליפה, ושאלה דברי הימים והספורים אין תועלת בהם, ושהם מאת משה רבינו עליו השלום וכו'. אלא כל דבור ודבור מן התורה יש בהם חכמות ופלאים, למי שמבין אותם, ולא תשג תכלית חכמתם, ארכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ואין לאיש אלא להלך בעקבות דוד משיח אלוקי יעקב שהתפלל, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך וכו', "עכ"ל.

ומבואר מדברי הרמב"ם דבר גדול, שתורה מפי הגבורה אינו סיפור מעשה ח"ו, ואין לך כפירה גדולה יותר מזו, וזה גופה שורש הכפירה כשאומר הדגך פסוקים אינם מפי הגבורה. ודברי הרמב"ם הם ממש כדברי ספר החסידים שנביא להלן בפרק ח' אות א', דעצם הדבר שהתורה כתב פסוק זה הוא ללמד אותנו דברים ולא לספר סתם המעשה שכתוב כאן, ואם היה הכוונה רק לספר המעשה שכתוב בתורה, לא היה שייך שיהא עליו שם תורה, והם דברים נוראים לכל מתבונן.

דברי חז"ל, הרי זה מרחיק מעצמו הפירוש האמיתי של הפסוקים, ומביא האדם לידי אפיקורסות רח"ל.

הנצי"ב ז"ל - העוסק בביאור המקרא ואינו ת"ח יש לחוש שהוא אפיקורס

ג. **ובהקדמת** העמק לשאלות (ח"ב אות ד' עמוד 14 בהדפוסים המצויים), כתב רבנו הנצי"ב ז"ל דברים נוראים על מליצת חז"ל שהמשילו ת"ח ל"כלה", שכמו שכלה מקושטת בכ"ד תכשיטין, כך ת"ח צריך להיות בקי בכ"ד ספרים, "שיש ללמוד דבש וחלב תחת לשונם, שכמו שאשה שאינה כלה, אין דרכה להתקשט בכ"ד קישוטים, ואם תתקשט יש לחוש עליה שהיא זונה, כך מי שאינו ת"ח אין לו להתקשט בכ"ד מקראי קודש, פירוש שאין לו לעשות פירושים ולהפשיט רק לקפל המקראות, ומי שרוצה להפשיט לפי דעתו, כל עוד שלא עמד על דעת חז"ל, יש לחוש שהוא אפיקורס, ומטה המקראות אחר דעתם", עכ"ל. [וכוונתו "לקפל המקראות" הוא, שלא יעסוק בביאורם ורק ישאר מקופל, כלומר שאין המקראות מבוארים, דומיא דבגד מקופל שאין רואים הבגד בשלימותו וביופיו].

מהר"ח מוולאזין ז"ל - אין ללמוד פירושים שונים לתנ"ך

ד. **ובכתר** ראש ממוהר"ח מוולאזין ז"ל (אות נ"ח) כתב, "תנ"ך ללמוד עם פירש"י ומצודות ורד"ק, אך כ"ז אינו מעכב, ושלא לדרוש אחרי פירושים שונים, שזה בכלל מאמר חז"ל "מנעו בניכם מן ההגיון", ושלא יהיו ח"ו יצא הפסדו בשכרו", עכ"ל. ומהאי טעמא היה זהירות יתירה בלימוד המקרא, כאזהרת חז"ל (ברכות כ"ח ע"ב) "מנעו בניכם מההגיון".

החתם סופר ז"ל - לימוד פשוטי המקרא עם קטנים שלא על דרך רש"י וחז"ל יביא לידי כפירה

ה. **ויעויין** בחתם סופר בפרשת בשלח^ט שכתב, בענין מה שאמרו רז"ל (ברכות כ"ח ע"ב) "מנעו בניכם מההגיון", שפירש רש"י, שהכוונה שלא תרגילו במקרא יותר מדאי, "כי

ט. בתורת משה דף כ"א ד"ה קצת, מדרוש שנת תקע"א, ובו תוכחת מוסר להאבות שילמדו לבניהם תורה על דרך המקובלת לנו מאבותינו נ"ע.

א"א להבדיל בנ"י מהגוים כ"א בהפרידם מהם ומדרכם לגמרי ולא ללמוד וכו', ואפילו לא המקרא על דרך הפשוט, כי בזה הם שווים עימנו, כי חיש קל מהרה יהפך לבב האדם לשוב להמונם, אם לא ירחוק בתכלית הריחוק וכו', וכן בנינו וזרעינו אם ילמדו בתחילת גידולם פשט המקראות וכו', אזי טרם יגדלו ויגיעו לחלק הדרושים ותורה שבע"פ שהוא העיקר, טרם יגיעו לזה כבר בחרו בהפקירא וכפרו בד' ובתורתו, כאשר עינינו רואים בדור הרע הזה בכמה מדינות, שהפכו הסדר שקבעו הראשונים ונכשלו וכו', - עיי"ש. והוא מה שנתבאר לעיל מדברי המבי"ט, ולכך הנהיגו הקדמונים ללמוד תורה שבע"פ, דהיינו משנה וגמרא בהקדם האפשרי, ויעויין בקונטרס "דרכה של תורה", שהדפיסו גדולי הדור מלפני יותר ממאה שנים, (ונדפס בירושלים שנת תר"פ עיי"ש בעמוד י"ב), שהאריכו בזה.

פרק ב'

לימוד התורה צריך להיות מתוך יראת שמים מדובה

א. עוד פירש רש"י על הפסוק הנ"ל (פרק א' אות א') 'מימינו אש דת למו', שהתורה ניתנה להם מתוך אש, והוא כפירוש התרגום שם. ויעויין ברמב"ן בהשגותיו לספר המצות (לא תעשה ב' שמנה הרמב"ן ולא מנה הרמב"ם), וברמב"ם באגרת תימן (דף ד' בדפוס שהוציא רב שלמה היילפרין), שעל זה יש חיוב של 'זהודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ד' אלוקיך בחורב', ועיין מש"כ הב"ח (או"ח סי' מ"ז ס"ק ד' בטור מהדורת שירת דבורה) לגבי ברכת התורה. והמתבאר מדברי חז"ל (מועד קטן ט"ו ע"א) ורבותינו הוא, שתורה צריך ללמוד מתוך יראת שמים וברתת ובזיעה וכמו שניתנה באש, ומי שאינו לומד בדרך זה לא יגש ללימוד התורה, עיי"ש בדברי הב"ח על מאמר חז"ל "שלא ברכו בתורה תחילה".

לימוד התורה שלא בדרך הנכון גורם שהלומד ישרף

ואיתא בספרי, "אש דת למו, אלמלי דת ניתנה עימה אין אדם יכול לעמול' בה". ובפירוש מהר"ם ס"ח, "יש לפרש, כיון שהתורה אש, אין מי שיוכל לעמוד בה ולא ישרף, אלמלא שנגזר מן השמים גזירה שילמדו אותה ולא ישרפו" עכ"ד. והוא על דרך שכתבנו, שאם אינו לומד התורה כפי המסורה מתוך האש, הרי הוא ישרף רח"ל, ושריפה יש לפרש בהרבה אופנים, ואחד מהם הוא שריפת הנשמה, שיתפס למינות רח"ל וכמש"כ למעלה (פרק א' אות ב' וד').

י. ויש גורסים אין אדם יכול לעמוד בה במקום לעמול בה.

יא. הוא רבי סלימון אוחנא ז"ל, אחד מגדולי גורי האר"י ז"ל, ובהרבה מקומות דבריו מוזכרים בספרי דבי רב לרבי דוד פרדו ז"ל, בעל החסדי דוד על תוספתא.

דברים נוראים מהרמח"ל ז"ל בענין איך ללמוד את התורה

ב. וז"ל הרמח"ל בדרך ד' (ח"ד, פ"ב, אות ה'), "אך התנאים הצריכים להתלוות לתלמוד הנה הם, היראה בתלמוד עצמו, ותקון המעשה בכל עת. כי הנה כל כוחה של התורה, אינו אלא במה שקשר ותלה את השפעתו היקרה בה, עד שעל ידי הדבור בה וההשכלה תמשך ההשפעה הגדולה ההיא, אך זולת זה לא היה הדבור, אלא כדבור בשאר העסקים או ספרי חכמות וכו'. ואמנם ההשפעה הזאת, הנה ענינה אלוקי, כמו שזכרנו וכו'. וכיון שכן ודאי שיש לו לאדם לירא ולרעוד בעסקו בענין כזה, שנמצא שהוא נגש לפני אלוקיו, ומתעסק בהמשכת האור הגדול ממנה אליו וכו'. אך ברעדה כמו כן, ונכלל בזה, שלא ישב בקלות ראש, ולא ינהג שום מנהג בזיון, לא בדבריה, ולא בספריה, וידע לפני מי עומד ומתעסק, ואם הוא עושה כן, אז יהיה תלמודו מה שראוי לו להיות באמת" וכו', עכ"ל.

והוא כמש"כ לעיל מהספרי, דא"א לגשת ללימוד התוה"ק בלי ההכנה וההבנה והיחס הנכון אליה, אלא צריך לרעוד ולפחד לגשת לתורה מחמת שהתורה עצמה היא אש, וא"א להבינו עד תכליתה כלשון הרמב"ם בשורש שמיני, רק שנגזר עלינו ללמוד אותה כפי מה שאפשר לנו, אבל גם זה הוא רק עם יראה ופחד מחמת עוצם קדושת ועומק התורה, ובפחד שלא נקלקל בפירושינו לתורה, ולא ניכנס לפניו ממחיצתינו ונעסוק בדברים שאינם תואמים למדרגתינו, [ושרק שייכים לאנשים הגדולים מאתנו, ולדורות הקודמים], וכמבואר בספרי הנ"ל, וכמובא להלן (פרק ח' אות ג'), בהמשל בין התורה לאש אור של המפרשים שם. וגם צריך לגשת ללימוד התורה ברמת ובזיעה, ולא בקלות ראש ח"ו.

וייעויין מש"כ המנחת שי על הקרי וכתוב כאן, ש'אש דת' הוא תיבה אחת בכתב. ולמדנו מזה שא"א להפריד הדת מהאש, ורק בצורת דת הניתן באש, ובאש שחורה על גבי אש לבנה, אפשר ללמוד את התורה, ולא בצורה אחרת².

כל זה כתבנו, בתור פתיחה לכאר הגישה הנכונה ללימוד התורה בכלל, ולתורה שבכתב בפרט, איך שנתבאר לנו בחז"ל ובקבלה ממה רבינו ע"ה מסיני. וכל פירוש שאינו הולך בדרך זו,

ב. ועיין ברבינו בחיי ז"ל, "ואולי כדי לרמוז על זה, באו שתי תיבות אלו, אש דת, תיבה אחת בספר תורה, כי משפט ספר תורה כן, להיותם תיבה אחת, כדי להדביק דת לאש, ולקבוע בלב, כי הדת שהשמייע למו, מתוך האש שמעוה", עכ"ל. והיינו כמש"כ, שהדת צריך להיות מחובר לאש, וא"א להפרידה.

או אפילו רק נתחבר על ידי אנשים שאינם לומדים בדרך זו, על פירוש כזה נאמר 'הרחק מפתח ביתה' - זו מינות⁷, ועיין בהערה⁷.

יג. מקור הלשון בנוי על גמרא ע"ז דף י"ז, ולשון זה נמצא בהרבה מקומות, עיין לדוגמא תשובת רמ"א סימן ו', מהמהרש"ל להרמ"א.

יד. ומה"ט כתב הרידב"ז ז"ל בספרו נימוקי הרידב"ז (פרשת תרומה, כ"ג ע"ב - כ"ד ע"א), על המדרש שאמר הקב"ה שאינו יכול לפרוש מהתורה, וממילא עשו בית אחד שאדור בתוכו והוא הקודש הקדשים. וביאר הרידב"ז, וז"ל "אכן הענין הוא כך, דאיתא בחז"ל זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מות, כדכתיב צדיקים ילכו במם ופושעים יכשלו במם, וברור כשמש שכל מי שיש לו מצות [מלשון מצות ומריבה] וכפירה ר"ל, לא יזכה אפילו פעם אחד לכוון בשום דבר לאמיתה של תורה, אלא נעשית לו סם המות, ופושעים יכשלו במם. ע"כ צוה הקב"ה שידור עם בתו בחדר אחד, הכוונה שלא ימסור האמיתות התורה למי שמגשם ח"ו התורה, ולומד התורה בפילוסופיא ומקריבה להטבע ח"ו וכו'. עשו לי בית אחד שאדור בתוכו עם בתי, ר"ל שלא אניח את בתי ממני שתלך לגשמיות ושתפרוש ח"ו ממני, אלא תאיר באורה באור ד', למען תדעו שקבלתם את תורתני באופן שלא תפרוש ממני, והתורה כולה גנוז בתוכה אור המובהק קדושה עליונה וכו'. ושמעתי אומרים בשם הגאון ר"ח ז"ל מוולאזין, אשר מי שיש בו מינות לא יזכה לכוון לאמיתה של תורה אפילו ענין אחד, [ועיין מנחת יהודה בהשמטות לסוטה (ל"ט ע"א)] שמביא בשם רבו הנחלת דוד בשם מהר"ח מוולאזין דבר שמורה על קבלה זו], והוא מבואר בפשטות במדרש הזה"ו וכו', עכ"ל. והוא כמש"כ, דאם אינו לומד תורה בדרך שניתנה, הן בדרכי לימודה, הן ביראה שצריך בשעת הלימוד, הן אם האיש הלומד כבר מקולקל במינות, לא יזכה לכוון לאמיתה של תורה, דלא ניתנה ללמוד באופן זה, וא"א להפריד הדת מהאש.

פרק ג'

ביאור המושג 'פשוטו של מקרא'

א. והנה לפני שנבאר המכשול שיש בהך פירוש המכונה "פשוטו של מקרא", הן בהפירוש עצמו, והן באנשים שערכו הפירוש הזה, נבהיר, כדי להישמר מהטעות, שאין בכוונתנו ח"ו לשלול שאין דרך כזו המכונה 'פשוטו של מקרא', חוץ מפירוש הנאמר בחז"ל. והרי הבאנו, דבגמרא גופא איתא, שהגם דעיקר הפירוש ב'חגור חרבך' (תהלים מ"ה פסוק ד') הולך על דברי תורה, מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו^{טו}, ועיין בהערה^{טז}. [והרי אפילו שיש תרגום אונקלוס - שעליו נאמר שהוא ניתן בסיני^{יז} - מ"מ יש עוד פירושים חוץ מפירושו, והם בחז"ל

טו. ולשון אין מקרא יוצא מידי פשוטו משתמש בכמה אופנים ודרגות של פשט, [עיין ברש"י פרשת בא פרק י"ב פסוק ב', וברא"ם פרשת ויחי פרק מ"ח פסוק ה', ובערוך לנר סוכה ה' ע"ב ד"ה בשליש הבית, ועוד], ועיין ברמב"ן בהשגה לספר המצות שורש שני ד"ה והנה הרב תלה, ועיין בענף יוסף על הגמרא בשבת הנ"ל (פרק א' אות ב'), והוא כוונת הרשב"ם בתחלת פרשת וישב להמעין היטב שם.

טז. ומה עוד, הרי 'שלמה' הנאמר בשיר השירים הוא קודש, חוץ מאחד או שנים, עיין שם בגמרא בשבועות (ל"ה ע"ב), ועיין במנחת שי (על פסוק שיר השירים אשר לשלמה), והרי לכו"ע רובן הם קודש, ונחלקו הראשונים [עיין רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, תוס' הרא"ש, ובאגודה שם, ועוד] אם מותר למוחקן, או אם דין כינויין עליהן, ועכ"פ הם שם ד', ועיין בתוס' הרא"ש שם (שבועות ל"ה ע"ב). ומ"מ איתא בחז"ל ומפרשים, עיין באלשיך ועוד, דהולך גם על שלמה - עיי"ש בפירוש הפסוקים של שיר השירים אשר לשלמה, וכן בפסוק במלך שלמה 'בעטרה' (פרק ג' פסוק י"א) וכו', הרי אף דשם שלמה די"א דצריך לקדשו ועכ"פ נאמר להדיא דהוא קודש, מ"מ גם יש לו עוד פירושים, דאין מקרא יוצא מידי פשוטו.

יז. והוא גמרא ערוכה, במגילה דף ג' ע"א, ובגדרים דף ל"ז ע"ב עיי"ש, ועל תרגום לא נחלקו, כדמוכח בראשונים שמובא בב"י או"ח סי' רפ"ה, ואינו דומה לסתם פירושים בחז"ל כמבואר בגמרא עיי"ש. [הכוונה דהתרגום נאמר מילה במילה מסיני - עיין בב"י שם, ובתשובת הרמ"א סימן ק"ל, ומהר"ל בתפארת ישראל פרק ס"ה עמוד תתרי"ד מהדורת מכון ירושלים, ובמהרש"א מגילא ג' ע"א, ועיין בכל כתבי מהר"צ חיות חלק ב', קונטרס עטרת צבי, אגרת בקורת עמוד תק"ב, ובהגה שם מהמחבר אות ד' מש"כ בכל זה.]

[ועיין בשו"ת חת"ס חלק ו' סי' פ"ו ד"ה והא, ועיי"ש מד"ה ומיהו עד סוף ד"ה והא, מש"כ בענין

[תרגום.]

וברש"י לרוב. [ולא עוד, אלא שי"א שאפילו אפשר ללמוד הלכות מפשוטו של מקרא"ה].
רק כוונתנו שכל זה הוא אם אכן נתקיימו התנאים שכתבנו לעיל (פרק א' אות ב'), דהוא אחר
שנתבסס אצלו דהפירוש העיקר של הקרא הוא הפירוש שנאמר בחז"ל, ועל זה בא עיקר
הקרא בשבילנו. אלא דיש עוד פירושים בקרא, הן לענין לפרש כוונת הקרא, והן לענין ללמוד
מהם לימודים"ט, ואצ"ל שהוא חייב להתלמד באותה קדושה, כמו שאר דברי תורה.

יח. עיין בנודע ביהודה תנינא סימן י' לגבי צידת חיות, מש"כ ללמוד מפשוטו של מקרא לגבי הסכנה
שבו, ורבות כהנה.

יט. ועיין ברשב"ם שהוא מגדולי הפשטנים בתחלת וישב שכתב כן להדיא.

פרק ד'

ביאור ענין והיחס לפירוש של רש"י וחז"ל על התורה

פירוש רש"י על חומש הוא הפשט של הפסוק, ואילו שאר מפרשים הם פירוש נוסף להפסוק

א. והנה פירוש רש"י ז"ל, נתקבל בכלל ישראל כבר מימות הראשונים, בתור המפרש לתורה שבכתב ותורה שבע"פ. ומובא²¹ בשם החפץ חיים זצ"ל דפירוש רש"י על חומש הוא כמו גמרא²², וכבר נפסק בשו"ע (או"ח סי' רפ"ה) שנים מקרא ואחד תרגום או רש"י. ומובא בשם הגדולים (ערך ש' [לה] רש"י) בשם ר"ת, שאמר שאין בכוחו לחבר פירוש כזה על מקרא. וטעמו של זה הוא, שרש"י בירר מה הוא הפירוש של חז"ל הנקרא 'פשוטו של מקרא'²³, ושוב פירש ויישב את הפירוש שיהיה באמת מתיישבת בפשט הפסוק. והוא ממש מה שרש"י בעצמו כותב (בראשית פרק ל"ג פסוק כ"ז), "ואני לא באתי אלא ליישב פשוטו של מקרא". ואף כי הרבה פירושים נכללים בדברי המקראות, מ"מ עדיין אינם בגדר הפשוטו של

ב. עיין במגן אבות להתשב"ץ בסוף הקדמתו למסכת אבות שכתב, "פירוש רבינו שלמה ז"ל אשר לא היה כמוהו מפרש לשונות על כוונת אומרם", עכ"ל.

כא. בספר זכור לדוד מתולדות רבי דוד פרענקיל זצ"ל (עמוד תצ"ד) איתא, ששמע הגאון רבי דוד הנ"ל מהגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל, ששמע מחותנו מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל בשם החפץ חיים זצ"ל, "שפירוש רש"י על החומש שונה מפירוש רש"י על הגמרא, דרש"י על הגמרא הוא פירוש, ורש"י על החומש הוא גמרא", עכ"ל.

כב. עיין להלן בהערה ל"ג מש"כ מדברי המהרש"ל ביש"ש, שכל דברי רש"י הוא רז"ל.

כג. וכלשון החת"ס (בליקוטי תשובות חלק ההסכמות סימן כ"ה, בהסכמתו על תרגום לרש"י), "ורש"י ראש המפרשים אשר דרך בעקבות חז"ל אותן הדרשות הקרובים להבנת הפסוק ע"ד פשוטו", עכ"ל. [כלומר שבחז"ל יש כמה פירושים שונים במקראות, הן מדרשות חלוקות על דרך הדרש, הן מחלוקת בפסק הלכה הנובע מפירוש הקרא, ורש"י מבאר הפסוק על פי פשוטו.] וכן מבואר ברשב"ם בסיום סדר שמות והקדמת סדר ויקרא (ובמהדורות הישנות ומהדורת המאור הכל נדפס בהקדמת סדר ויקרא), עיי"ש.

כד. וכמו כן כתב רש"י בבראשית פרק ג' פסוק ח', עיי"ש.

מקרא של רש"י, שהוא הפשוטו של מקרא של חז"ל, והוא הפשט של הפסוק^כ. לכן, עיקר פירוש הפסוק שצריכים לדעת כשלומדים תורה שבכתב הוא פירוש רש"י, וכך נתקבל אצלנו

כה. וכמש"כ הרמב"ן בספר האמונה והבטחון בתחילת פרק ט', "אבל מה שכתוב בתורה כבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה אין מקרא יוצא מידי פשוטו. ובאמרו אין מקרא יוצא, ולא אמר מקרא נדרש כפשוטו, למדנו כי אע"פ שיש לתורה שבעים פנים אין כל אחד מהם מכחיש הפשט, ואולי הפשט אחד מן הע'. ואם כן אין רשות לשום חכם לפרש בו פירוש שיכחיש את הפשט שאמרו רבותינו זכרונם לברכה", וכו', עכ"ל. וכוונתו הוא, דכל פירוש יהיה מה שיהיה א"א שיכחיש הפשוטו של מקרא שפירשו חז"ל להפסוק - דזהו הפשט של הפסוק. [וכן הוא לשון המהר"ל בבאר הגולה תחילת באר שלישי, "כי כל דבריהם [דברי חז"ל] הם דברים ברורים, והם עיקר פשט הכתוב". (ועיין לשונו בהקדמה לגור אריה לגבי פירוש רש"י, עיי"ש.)]

וכדי להבין חומר הענין יעויין בספר עליות אליהו הערה ל"ד (ההערה הוא מבעל הכתב והקבלה ז"ל), שהביא מכתב ממשכיל אחד להמשכיל הידוע בברלין (בעל הביאור הידוע), אודות מה שקרה עמו עם רבינו הגר"א ז"ל, איך שבא המשכיל אל הגר"א, ואמר להגר"א שרש"י אינו מפרש על דרך פשוטו של מקרא, וע"ז נאחז הגר"א רעדה בשמוע דיבורים אלו, ונתנו מלקות להמשכיל. וז"ל שם, "אמרת [המשכיל] דיצה אינו שמחה בלשה"ק. השיב [הגר"א], הלא מקרא מפורש באיוב, לפניו תצוץ דאבה. אמרת [המשכיל] בעלי הפשט יבארוהו על דרך לשון חכמים דץ ביה מידי. הוסיף ואמר [הגר"א], הלא רבינו הגדול רש"י ז"ל פי' דיצה לשון שמחה, השיבותיו [המשכיל] כי רש"י לא השכיל לפרש על דרך פשוטו של מקרא. וכרגע הרגשתי, כי אחזו רעדה לקול דברי, והשיב [הגר"א] בקול עוז, הלא רבותינו הקדושים בעלי המדרש פי' בלשון שמחה, וכו'. והשיבותיו [המשכיל], גם בעלי המדרש הלא נודע כי אינם מבעלי הפשט הנכון. ופנה [הגר"א] ערפו אלי ושב לחדרו", עכ"ל שם. ועיין שם בסוף שהלקו אותו מלקות ארבעים כדין מבזה ת"ח, ושמו צוארו "בסוגר בהחי ברזל האחוזים בקירות בית הכנסת, לעמוד קבל עם. וממעל לראשי הדביקו נייר, רשום עליו כי זה האיש נענש על שהלעיג על דברי רבותינו הקדושים. וכל הבא להתפלל תפלת המנחה, ובא ועמד, וקראו אותי פושע ישראל. ומפני לא חשכו רוק, וכמעט מאשר ירקו בפני, נעשה רקק מים מהלכת כמו ירדן לפני", עכ"ל. והדברים נוקבים ויורדים עד התהום, ודי למבין.

ויבינו במקרא

שהוא הפירושו^כ של הפסוקים, כפי שמצינו בתוך תקנות קראקא^כ (לשנת שצ"ח שהועתק משנת שי"א) בראשות הב"ח ובית דינו, "שהמלמד לא ילמוד עם התלמידים שום פירוש אחר רק פירוש רש"י, שהוא הנכון ע"פ פשוטו של מקרא^כ וע"פ האמת^{כט}". ועל תקנות אלו כתב הב"ח [שהיה האב"ד שם] וז"ל, "הובא לפנינו התקנות הנמצאים שתקנו וחקקו הגאונים הקדמונים^ל, ומצאנו כל דבריהם נאמנים והמה עשויים ע"פ דתוה"ק". ודוקא פירושו של רש"י צריך ללמוד,

כו. ומהאי טעמא קראו הראשונים פירוש רש"י על התורה, "פירוש התורה", עיין בב"י סי' רפ"ה בשם הסמ"ג והרא"ש ועוד.

כז. הועתק מהפנקס של תקנות הת"ת של קראקא ע"י הרה"ג רבי מאיר ראפפורט ראב"ד דקראקא א"א, (ראה הסכמתו לספר קיבוץ יהודה על הלכות טריפות), מובא בהבונה שיצא בשנת תרס"ד ע"י הרה"ג רבי יקותיאל קאמלהאר (מחבר כמה ספרים ובתוכם פירוש הרמב"ם על מסכת ר"ה יומא תמורה וספר מופת הדור, וידידו של המהרש"ם ועוד גדולי הדור), ונדפס בשנת תש"ד.

כח. וידוע המעשה עם מרן הגרי"ז מבריסק זצלה"ה, (הובא בספר הרב מבריסק חלק ג' עמוד 174-171), שבחן ילדים מת"ת תשב"ר בבני ברק בתשי"ט, ועל הפסוק ירה יירה השיב אחד הילדים ער וועט געשאסן ווערן [יירו בו]. וכשאל מרן זצלה"ה את המלמד מניין לו לילד ביאור זה, השיב לו המלמד שכן פירש הרשב"ם שם. והשיב לו מרן זצלה"ה, שרש"י מפרש יירה יושלח לארץ כמו ירה בים [כדין סקילה ובל"א אראפגעווארפן ווערן]. והוסיף מרן זצלה"ה ואמר להמלמד, כי ילדים אינם יודעים מהו פירוש רש"י או פירוש רשב"ם, וכל ידיעתם באה להם ממה שהם שומעים מהמלמד, ושומה על המלמד בחיידר לבאר לילדים את פסוקי התורה כפי פירוש רש"י שכן זהו הפשט, עכ"ל שם בספר הנ"ל. ובנוסח אחר שמעתי, שעם ילדים צריך ללמוד רק פשט של הפסוק, ופשט הוא רש"י, [והנוסח במקור הוא (בשערי אהרן בהקדמה יסודות וכללים במקרא אות י"ב, ובספר צהר לתבה עמוד א', וגם הכוונה) מע נוסח זה מת"ח אחד ששמע מת"ח שהיה שם בשעת מעי"ת] "א קינד דארף ניט וויסען ניט רש"י און ניט רשב"ם, ער דארף וויסען טייטש - און טייטש איז רש"י", והן הן הדברים. והוא כמו שכתבנו למעלה (בפנים המאמר) ובהערה לעיל (אות כ"ה) מהרמב"ן, דפשט של הפסוק הוא הפשוטו של מקרא של חז"ל שהוא פירושו של רש"י, וזהו מה שצריך ללמד עם התלמידים.

כט. וכלשון זה כתב הערוך השלחן בסימן רפ"ה סעיף י"ב: "וכן פירש"י מיוסד על פי דרשת רז"ל שהוא האמת הברור כמסיני", עכ"ל.

ל. כנראה כוונתו לרבינו הרמ"א ז"ל שהיה האב"ד בשנת שי"א, וכן כותב הרה"ג רבי מאיר ראפפורט שם וקורא לתקנות אלו תקנות רבינו הרמ"א והב"ח, [ואולי התקנות הם גם מהקודמים להרמ"א וכל שכן שהם מהגדולי עולם ששימשו אחריו שם, כמו השארית יוסף, בעל מעשי ד', המגלה עמוקות, ועוד]. והוסיף עוד רבי מאיר ראפפורט הנ"ל, שמשקראו אותם הב"ח גאונים קדמונים "לכן הנכון לדקדק בהם בכל אות כאשר ראוי לדקדק בדברי הראשונים זללה"ה".

כנפסק בשו"ע שם בשם הראשונים^{לא}, ועיין במ"א שם בסימן רפ"ה (ס"ק ג') שכתב - "שהוא עיקר שבנוי על יסוד התלמוד"^{לב}, ועיין בהערה^{לג}. ואלו שאר מפרשים הם בתור פירוש נוסף להמקרא, דפירוש רש"י הוא הפירוש של חז"ל על המקרא כנ"ל. ועל דרך זה, הוא שאנו נגשים לשאר מפרשי המקרא^{לד}.

הבני יששכר ז"ל - לא ילמד עם בנו רק פירושים של חז"ל על הפסוקים

ב. ובספר מעין גנים לבעל הבני יששכר (פרק י"ב אות ו') כתב, וז"ל, "ע"כ אמרתי בעוניי, הגם שעד היום נתתי מקום לפירושי בעלי הפשט בפשטיות הפסוקים מתנ"ך, כמשארז"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו. הנה זה היום, שראיתי כמה וכמה שערוריות בפירוש הרבה מהפשטנים. המשכיל על דרך, לא ילמוד לבנו פירושים שונים מבעלי הפשט, כי אם פירש"י וכדומה פירושי הקדמונים, אשר בשרד דברי חז"ל פשטי הפסוקים [יתארו] (וייפוהו) [צ"ל וייפו], בדבריהם הנעימים קרוב לפשוטו ומחבבים מדרשות חז"ל בכל מקום, באומרם הדרשא תידרש כי התורה כפטיש יפוצץ סלע. אבל אלו בעלי הפשט, החושבים להתחכם

לא. תוס' והרא"ש ועוד, עיין בב"י שם.

לב. ועיין במ"ב שם ס"ק ו' ובביה"ל שם ד"ה תרגום וגם פירוש רש"י, בסוגריים מרובעות שם.

לג. ובים של שלמה (קדושין פרק ב' סימן י"ד) כתב, "מכאן יראה מה שאמרו צריך כל אדם לחזור הפרשה עם פי' רש"י שהוא מנופה כסולת נקייה, וכל דבריו מדברי רז"ל" וכו', עיי"ש שהפליג יותר. והרא"ם בתשובה סימן פ' כתב, "אשר אין שום דבור מדבריו שאינו צריך חקירה רבה ועיון נפלא בכל המקומות אשר לוקח מהם במשנה ובברייתא במכילתא ובספרא ובספרי וכולהו תלמודא ברבות ובתנחומא ובכל מדרשי האגדות אשר רבו מלספור". ובהקדמה לצדה לדרך [לבעל הבאר שבע] כתב, שבדק "עם נר מצוה ואור תורה מאין מבואו ולאין מבואו של כל דיבור ודיבור של המאור הגדול רש"י בכל ש"ס מראשו לסופו ומסופו לראשו ובספרי ומכילתא ותנחומא ומדרש רבה" וכו', עכ"ל. וזהו מה שנתבאר בפנים, שכל דברי רש"י הוא רז"ל, שרש"י בירר לנו את הרז"ל שמפרש הפשוטו של מקרא.

לד. וי"ל דזהו כוונת רשב"ם בתחלת פרשת וישב להמעיין ומדקדק שם היטב, ועיין ברשב"ם בסיוס סדר שמות ובהקדמת סדר ויקרא (ובמהדורות הישנות ומהדורת המאור הכל נדפס בהקדמת סדר ויקרא), שמבואר כן להדיא.

ויבינו במקרא

בחכמתם, ולהוציא הפסוקים לגמרי מדברי חז"ל, הרחק תרחיקו את בניכם מזה. וזה לדעתי מה שהזהירו רז"ל, מנעו בניכם מן ההגיון, עכ"ל.

ואח"כ ממשיך לומר, דמה"ט אנחנו מקדימים ללמד עם הבנים תורה שבע"פ. וז"ל, "וזאת לדעתי, ג"כ אשר מעולם תמהתי, אשר מנהגינו משנים קדמוניות, כאשר אנו מחנכים את בנינו לתורה, אזי תיכף אחר שלומדים עמהם פירוש המילות מאיזה פרשיות שבתורה, מתחילים ללמוד עמהם גמרא, והיה הדבר הזה בעיני לפלא וכו'. אבל שבתי וראיתי ונתיישבתי בדעתי, וברכתי ברוך הבוחר בישראל ומנהגיהם, כי חז"ל אמרו "מנעו בניכם מן ההגיון", ע"כ יש ללמד ולחנך את הנער תיכף בהתחילו להציץ פרח השכל, להיות בקי בשותא דחכמים ומדרשות חז"ל בתורה שבע"פ, עד [הכוונה טרם] שיהיה תקוע בלבו פשטיות המקראות, ואז ידע להבין שטחיות המקראות ודברי נבואה ע"פ קבלת חז"ל, וז"ש רז"ל מנעו בניכם מן ההגיון, והמשכיל יבין" וכו', עכ"ל ספר מעין גנים.

הבני יששכר ז"ל - בזה"ז ימעט מללמוד שאר מפרשי המקרא חוץ מפירש"י

וביותר כתב בזה המעין גנים במקום אחר (בספר "סור מרע ועשה טוב" בהוספות מהרצ"א ב"ועשה טוב" דף ס"ו), "ובתנ"ך נראה לי בעתים הללו, ימעט בלימוד פירושי הפשטנים, חוץ פירוש רש"י, שהוא כרכא דכולא ביה, כלול בנתיבות חז"ל חכמי האמת, ודבריו לפי הפשט מיוסדים על אדני האמת, ואינם נוטים מדרכי נתיבות אמיתיות דברי חז"ל. מה שאין כן שאר בעלי הפשט, הגם שלפי דורם, גם עליהם יתאמר מאמר חז"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, אבל בדורותינו אלה, שבעוונותינו הרבים נתרבו כתות המופקרים ההולכים אחרי שרירות לבם ובהפקירא ניחא להם לא רציתי להרחיב הדיבור בהם, מחוייב כל אחד להגות בתנ"ך על פי יסודות חז"ל, ובשביל זה ציוו לנו חז"ל מנעו בניכם מן ההגיון, בין והתבונן, וכו', עכ"ל. ומה יש להוסיף על דברים אלו, שהוא כדברי המבי"ט והכתר ראש, והחתם סופר^{לה} שהבאנו לעיל (פרק א' אות ב', ד'-ה'), ודבריו הם קילורין לנו לעינים.

לה. ובספר בית נפתלי (הנקרא בית נפתלי תורה, חלק אמרי שפר, דרוש לשבת הגדול דף נ"ב ע"א) הביא מאביו "הקול אריה", שרגיל היה לומר בשם רבו החת"ס, וז"ל "ואלו שפירשו [בראשית]" בלשון אשכנז אם אנפאנג, רגיל הי' אמו"ר הגאון ז"ל לומר בשם הגאון החת"ס ז"ל שאמר, שמראין מיד בתחלת לימוד תורה"ק שפי' לתורה באפיקורסית, כי התורה א"צ ללמוד בלשון זה, אלא כמ"ש רש"י ז"ל: אין המקרא

תקנת גדולי הדור בשנת תרס"ב - ללמוד עם ילדים רק ע"פ פירושה של חז"ל
ג. ובקונטרס דרכה של תורה הנ"ל (פרק א' אות ה') מגדולי עולם יותר מלפני מאה ועשרים
שנה, כתבו (עמוד י"ב) בתקנותיהם^ל: "א' - שמחויב כל אחד מישראל ללמוד
את בניו חמשה חומשי תורה עם נביאים וכתובים, על פי הפשט הישר והכשר, עם פירש"י ז"ל
ושאר מפרשים ראשונים, באופן שיסכים ויתאים עם קבלת חז"ל, כדי שיתרגל מוחם ולבם
באמונה ודת במוסר ומדות וביראת אלוקים ומלך הנובעות מהתורה שהם לומדים נביאים
וכתובים, בדרך שילכו ויכנסו ללמוד התלמוד וכו'. ולפיכך היו אבותינו זריזים מקדימים
להכניס את בנייהם לגמרא, ולא המתינו עד שישתלם במקרא וכו'. הרי התורה הנביאים
וכתובים שלמדוהו בקדושת האמונה והדת וכו', להיות עובד ד' "וכו' - עכ"ל. וחתמו על קול
קורא זה, רבי אליהו פיינשטיין ז"ל מפרוויץ, רבי אליעזר גארדאן ז"ל מטעלז, רבי אלעזר
רבינאוויץ ז"ל ממינסק, רבי בן ציון ז"ל מבילסק, רבי חיים ברלין ז"ל, הערוך השלחן ז"ל, רבי
יצחק בלאזער ז"ל, רבי יצחק יעקב ז"ל מפאנעוועז, רבי רפאל שפירא ז"ל, ועוד הרבה גדולי

הזה אומר אלא דורשני כמשרז"ל, עכ"ל" - עכ"ד. וממשיך שם, "ושמעתי בעת שהגאון המלבי"ם ז"ל הי'
בבערלין ונאספו אליו כל המשכילים וכיבדו[הו] בדרשה בביהכ"ס, ופתח במאמר רש"י הלזה, ואמר
דלכאורה משולל הלשון, [כלומר משולל הבנה], אלא שתיכף בתחלת התורה רצה רש"י להציג לשון
כזה למלמד להועיל, ור"ל שהמקרא צווח להדורש ולהפרשן שלא ידרשו ויפרשו אלא בהקדמות
אמתיות כמשרז"ל, וז"ש אין המקרא הזה וכו'"] עכ"ל. ובספר תולדות קול אריה דף קכ"ט מביא מימרא
הנ"ל בנוסח קצת יותר חריף בשם החתם סופר עיי"ש.

והנה, אין כוונת החתם סופר דליכא פירוש אחר להפסוק של בראשית חוץ מרש"י, שהרי החתם
סופר גופא בתורת משה מהדורא תניינא הביא פירושו של הרמב"ן לפסוק זו שאינו כרש"י עיי"ש, וגם
המלבי"ם גופא מפרש בפירושו לחומש דלא כרש"י, וביותר הרי רש"י גופא בפסוק י"ד מפרש הפסוק של
בראשית באופן אחר ודלא כמו שפירש בפסוק א' עיי"ש ברש"י ובגור אריה שם, וע"כ דיש כמה פירושים
להפסוק. רק דכוונת החתם סופר הוא כמש"כ, דלימוד המקרא צריך להיות ע"פ רש"י, ובא לומר נגד
המתרגם, [ואולי כוונתו נגד הביאור הידוע], דבזה שהם מתרגמין הפסוק בתחילה נגד רש"י, הם מראין
את האפיקורסית שלהם בהתחלה, שלא לפרש התורה ע"פ חז"ל, וכ"ה כוונת המלבי"ם שהביא הבית
נפתלי, ומזה תראה כמה גודל חומר הענין.

[במאמר המוסגר עיין בהמקנה בקדושין דף מ"ט שמפרש התרגום כרש"י בפסוק א'.]

לו. ואנו הדגשנו כמה נקודות שצריכים תשומת לב במיוחד.

ויבינו במקרא

ישראל ז"ל. ובנוסף לזה, גם רבי דוד פרידמן ז"ל מקרלין, רבי אליהו חיים מייזעלס ז"ל, רבי צבי הירש רבינאוויץ ז"ל מקאוונא, רבי חיים ז"ל מבריסק, רבי חיים עוזר ז"ל, ועוד גדולי ישראל, כתבו מכתבים מיוחדים להוסיף על דבריהם. ומה יש לנו לענות אחרי כל דברי גדולי עולם הנ"ל, אשר מפיהם אנו חיים. [ועיין להלן (פרק יג אות א)] עוד מה שכתבו, בענין קפידת המלמדים בלימוד תורה שבכתב.]

רבי יוסף ידיד ז"ל - ללמד לילדים תורה שבכתב שלא ע"פ חז"ל כמלמד מנינות

ויותר מזה כתב הגאון רבי יוסף מרדכי ידיד הלוי ז"ל, ראב"ד דעדת חלבים בירושלים בתרפ"ו, (הודפס בקונטרס דרכה של תורה שיצא בירושלים בתרפ"ו בדף ח' ע"א באמצע דבריו), וז"ל, "וכל מי שאינו מלמד ומפרש התורה לנערי בני ישראל ע"פ שיטת הראשונים כמו רש"י והרמב"ן ושאר מפרשים כולם שהלכו אחר דברי הש"ס ומדרשי רז"ל, אינו אלא כמלמד מנינות ואפיקורסות, וההעדר יותר טוב מלימוד כזה, שיותר טוב להיות עם הארץ, ולא להיות מין ואפיקורס", וכו' עכ"ל. וכוונתו כמש"כ לעיל בשם החת"ס וספר "סור מרע ועשה טוב", שאם יתפס אצל נערי בני ישראל פשטי הפסוקים שלא ע"פ חז"ל, יביא לבסוף לידי מנינות ואפיקורסות רח"ל.

פרק ה' הפירוש הנקרא "פשוטו של מקרא"

החתם סופר ז"ל - לא ללחום עם האיש רק עם הדעה

א. והנה, קודם שנבאר הפגם שיש בהפירוש הנקרא "פשוטו של מקרא", נקדים דברי החתם סופר בתשובות (חלק ו' סימן פ"ה ד"ה ועוד בה שלישי) שכתב, "שנזהר שלא ללחום עם שום אדם, ואינו מזכיר שם אדם, ולא יראה החוצה שום התגרות אדם באדם, כ"א האמת לוחם עם השקר" - עכ"ד. וכמדומה שכן העיד החתם סופר על עצמו, שנזהר בכל דבר שלא ללחום עם איש, רק עם הדעה¹. וגם אנחנו הלכנו בדרך זה, ואין לנו שום טינה אישית נגד העורכים של הספר, ואצ"ל שאין הביקורת על הפירוש נובעת מחמת האנשים שעורכים אותו, רק הביקורת על הפירוש הוא מחמת הפירוש עצמה.

הצורך שיש להתייחס להספר "פשוטו של מקרא" יותר משאר ספרים שאינם כשורה

ב. גם יש להקדים, שאין הספר "פשוטו של מקרא" כרוב ספרים שמוציאים לאור, שאינם כ"כ נפוצים בכמות אדירה, ולכן הרבה פעמים אין אנו מתייחסים לספר שאינה כשורה שיצא לאור, בגלל שבלא"ה אין רוב הציבור קוראים אותו. ויותר מזה, לפעמים אם אכן נעורר על הספר, יתכן שיצא יותר היזק להציבור מאם נשתוק בזה. לא כן בנידון של הספר "פשוטו של מקרא", שנפוץ בכמות אדירה ונדירה, וגם מיועד להיות ספר בשביל עכ"פ חלק גדול מהציבור. וכלשון הספר "פשוטו של מקרא" בהקדמתם, לגבי הספר "רש"י כפשוטו" שכבר הוציאו לאור, "אכן לא בכדי זכה החומש 'רש"י כפשוטו' לתפוצה עצומה ונדירה בקרב כל קהל עדת ישראל למגוון חוגיהם", ובהמשך כותבים, שזה כולל "הן בארץ הן בתפוצות הגולה". וכמעשיהם בראשונה כך מעשיהם באחרונה, שאחר שהוציאו את הספר "רש"י כפשוטו"

והופץ בכמות עצומה, שוב הוציאו הספר "פשוטו של מקרא", שהוא כולל בתוכו גם "רש"י כפשוטו", וגם זה מופץ בכמות גדולה ונדירה, ואף לילדים הלומדים בחדר. וכך משווק לציבור ברוב המהדורות שלהם אח"כ, "רש"י כפשוטו" ביחד עם "פשוטו של מקרא", ולא "רש"י כפשוטו" לבד. ולכן במצב כזה, אנחנו מחויבים להתיחס לספר כזה, כשרואים שהספר עלולה להזיק לציבור, בפרט כשנראה שההזיק הוא הזיק גדול.

מטרת הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" כפי שהם כותבים בספרם

ג. והנה, העורכים של הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" כותבים בהקדמתם, דאחר שעלתה בידם להדפיס רש"י כפשוטו, שהוא כלשונם, "לערוך את החומר המלוקט מתוך ספרי מפרשי רש"י בצורה תמציתית, בלשון המובן לכל" וכו', "באופן שהלומד בפירוש רש"י הקדוש, יאירו לו הדברים, וכוונתו תהיה מחוורת וברורה לו" וכו'.

וממשיכים שם בדבריהם וז"ל, "עלתה על שולחנו דרישה חדשה ונוספת מאת הלומדים, שלא להשב את הקולמוס אל נרתיקו, שכן תוכן רב ועשיר נמצא גם בדברי שאר מפרשים, ויש מקום להרחיב את יריעת החומש, בהוספת יריעה נכבדת ורחבה, אשר תתמקד בביאור דברי המקרא עצמם, מתוך ליקוט מדברי הראשונים והאחרונים מפרשי התורה, אשר מפיהם אנו חיים, אשר לאו כל מוחא סביל דא לעיין בכל דבריהם" וכו'. "ואין כל לומד, מוצא עצמו מסוגל, לצלול אל עומק דברי כולם, ולדלות מהם, את הנוגע לפשטם של דברי המקרא".

"וזאת היא המשימה וכו', אשר נטלנו על שכמינו, משימה מורכבת וכו', הן מצד ברור מהות התוכן העיקרי וכו', ואשר כמובן הכל ראוי להיכתב בסגנון שווה ואחיד, הגם שהם מלוקטים ממפרשים רבים בעלי לשון שונה זה מזה. וכן כך הצגנו בפני הלומד את כל לב התוכן הנצרך להבנת פסוקי המקרא, בעריכה ברורה ובהירה נוחה ומובנת לכל".

"במקביל למדור הנוכחי המורחב, אשר בשם "פשוטו של מקרא" יקרא, נלווה אליו גם מדור קצר ותמציתי ביותר, הממוקד רק בפירוש המילים עצמן, כשהדברים תואמים ומשולבים יחד עם סגנון לשון המקרא, ועולים עמו בקנה אחד, ושמו נאה לו "מקרא מלא", על משקל לשון חז"ל מקרא מלא דיבר הכתוב".

"תקוותינו, כי אכן השגנו את המטרה הנרצית, והחומש רש"י כפשוטו, אשר במרכזו עומד פירוש רש"י, כעמוד התווך" וכו', "יחד עם פשוטו של מקרא אשר בצידו,

יעשיר את ידיעותיהם של לומדי פרשיות התורה, בד בבד עם תוספת היריעה הנרחבה הלזה, הקשורה היטב אל פשט הכתוב, והנלקט מעט מזעיר מתוך ים המפרשים הענקי וכו', עכ"ל.

החילוק בין הפירוש הנקרא "רש"י כפשוטו" להפירוש הנקרא "פשוטו של מקרא"

ד. **הנה** כפי שיראה הקורא, הפירוש "רש"י כפשוטו" נעשה כדי לעזור למי שלומד רש"י, ולזה בחרו הפירושים הכי קלים ונוחים מבחינתם ומבחינת הציבור הלומדים [לפי דעתם] בפירוש רש"י. ועצם פירוש זה זכה לכמה הסכמות - הגם שעל עצם השם "רש"י כפשוטו" היינו צריכים לעורר, וכמו שיתבאר - בגלל שמי שלומד רש"י הרי לומד כפי הבנתו, ואינו מחויב להסתכל במפרשי רש"י אפילו בגדולי המפרשים כהרא"ם והגור אריה וכדומה, וגם למלמד שמלמד לתינוקת של בית רבן דברי רש"י, גם ניתן לו ללמד את פירוש רש"י לתלמידיו כפי הבנתו, וכמו שהיה בכל הדורות. ולכן כשבאים לעשות פירוש לרש"י, גם אפשר באופן זה לבאר דברי רש"י באופן הנראה להמחבר.

ומה עוד כשמלקט מתוך דברי מפרשי רש"י, ואין זה ח"ו זלזול בשאר מפרשי רש"י, דרק מפרש רש"י להציבור באופן שנראה לו נוח וקל ומתישב להלומד. ומה עוד, שהרי ע"פ רוב ציינו מקורותיהם, וכמו שכתב רבי דוד כהן שליט"א בהסכמתו, וז"ל, "אולם ספר זה א"צ להסכמה, שהביא מקורו של כל ביאור וביאור בדברי רבותינו" וכו', עכ"ל, הגם דהוא רק ע"פ רוב ולא לגמרי.

מיהו השם "רש"י כפשוטו" משמע, דמה שהם כותבים זהו כוונת רש"י כפי פשוטו, וכאילו ששאר פירושים אינם מפרשים רש"י כפי פשוטו. ובשלמא אם היה אחד כותב פירוש לרש"י, וכותב, שמפרש מה שנראה לו שהוא פשוטו של רש"י ניחא. אבל לכתוב פירוש המיועד לציבור רחב מאד בכלל ישראל, באופן שזהו פשוטו של רש"י, וכאילו ששאר פירושים אינם כפי פשוטו, וכאילו שיש כאן משנה ברורה ואפילו יותר מזה - שלדעתם מצאו ה"פשוטו" של רש"י - הוא דבר שהיה ראוי לגעור בו, וכפי שנראה. וגערה זו אינה דבר של מה בכך, רק אפילו שם זה בלבד הוא חלק מהשורש של קלקול הכללי שיש בחיבור זה, כמו שנראה יותר להדיא, בפירוש המכונה "פשוטו של מקרא".

ויבינו במקרא

הפירוש "פשוטו של מקרא" נעשה לדבריהם לבאר את המקרא ע"פ פשוטו **אכן**, הפירוש "פשוטו של מקרא" נעשה לדבריהם על פי בקשת הציבור להביא פירושם של שאר מפרשי המקרא, אבל אינו רק להביא פירושם, אלא כלשונם של המוציאים לאור, "לדלות מהם את הנוגע לפשטם של המקרא", דהיינו דבאו לבאר את המקרא, האיך נראה להם הפירוש של המקרא ע"פ פשוטו. וביותר כנראה מתוכן לשונם, שבאו לבאר המקרא. והסיבה שלהם היא, דהרי המקרא עצמו קשה לפעמים ללומד להבינו, אף אחר פירוש רש"י, דהרי באמת רש"י אינו מפרש כל המקרא ממש, שיש פסוקים שלימים שאין עליהם פירוש רש"י, וגם יש פסוקים שאין רש"י מבאר כל הפסוק. ולמטרה זו בא הספר "פשוטו של מקרא" - לבאר את מה שנראה להם הפשוטו של המקרא, ומגישים הדבר להציבור.

פרק ו'

הקושי המיוחד שיש בפירוש המקרא בכלל

אין בדורינו מי שיכול לומר מה הוא פשוטו של מקרא כמו הקדמונים

א. והנה לפרש המקרא היא משימה הרבה יותר קשה מלפרש פירוש רש"י כמובן, שהרי יש כמה מקראות שאין אנו מבינים אותם לאישורם, וכבר אמרו חז"ל במגילה (י"ח ע"א), דיש מילים במגילת אסתר, שאפילו התרגום אין אנו מבינים, וכמו כן יש כמה מקראות שיש ספיקות בפירושן, כמבואר בגמרא יומא (נ"ב ע"ב)^ל. אבל יותר מזה, הרי לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, ומי הוא בדורינו שיעיז לומר, שיכול לפרש המקרא בתור מפרש המקרא כמו הקדמונים, ולומר עליו שזהו "פשוטו של מקרא". ובוזה ליכא נ"מ בין אם הוא מפרש מעצמו, או אם מפרש על פי הכרעותיו מה שנראה לו מתוך דברי המפרשים, וכאילו שבא להכריע בין רבותינו הראשונים כמלאכים. ואם בהלכה אין אנו מעיזים להכריע בין רבותינו הראשונים, ק"ו בפירוש המקרא שאין לנו השגה שלמה בזה - מי שמעיז להכריע בדברים כאלו בתור הכרעה [ולא בתור אפשרות בעלמא לפרש], דבר זה כבר מעיד על עצמו שהוא חשוד בהשכלה ח"ו.

הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" דוחה מקומו של רש"י והז"ל
והלומד בו מתרחק מאמונה בדבריהם

ב. אכן לא רק זה, הרי הפירוש לא נכתב כאילו אחד מדורינו הוציא פירוש הבא לפרש המקרא, ועל דוגמת רבותינו מדורות העברו, כגון הרב הנצי"ב ז"ל והרב המלבי"ם ז"ל. רק הפירוש נכתב, כאילו שישבו צוות של אנשים, ואחר שעיינו בכל המפרשים, ובנוסף לדברי עצמם, העלו מה הוא פשוטו של מקרא, וכך הוא מוגש להציבור - שהפשוטו של המקרא הוא כך. ולא עוד, אלא שבהרבה מקומות לא כתבו המקורות, וזה כבר עון הרבה יותר

חמורה מהקודמת, דעל ידי זה נתפס אצל כל לומד, שהפשוטו של המקרא הוא כך, ופירוש רש"י הוא כאילו עוד פירושו^{לט}. ואל תאמרו, שהספר "פשוטו של מקרא" בא לפרש המקרא דוקא ע"פ שאר מפרשים ולא רש"י, דהמעייין בהפירוש יראה, שכשנראה וניחא לו דברי רש"י, מביא פירושו של רש"י ל"פשוטו של מקרא". ונמצא, דחוץ מעצם הדבר שבפירושו הוא אומר לכלל ישראל דזהו ה"פשוטו של מקרא", הרי הוא גם עושה דפירוש רש"י אין הוא פשוטו של מקרא ח"ו. והרי רש"י הקדוש אומר לנו "שאני לא באתי אלא ליישב פשוטו של מקרא"^מ, וכמו שהבאנו לעיל (פרק א' אות ב') לשון המבי"ט - שפירוש האמיתי שבפסוקים הוא פירושם של חז"ל, [וכמו שהבאנו באריכות (פרק א' אות ה' ופרק ד' אות ב'-ג') מהחת"ס, המעיין גנים, וקונטרס דרכה של תורה, עיי"ש]. וזכה רש"י לעשות את הפירוש של חז"ל למקרא, וכמו שכתבו המהרש"ל והמ"א הנ"ל (הערה ל"ג ופרק ד' אות א'), ועוד. משא"כ הלומד בפירוש חדש זה, מתרחק עצמו מאמונה בדברי חז"ל, וכמו שהבאנו מהמבי"ט, החת"ס, והמעין גנים. והערה זו לבד, כבר מצדיקה ביעור ספר זה. וזהו מה שכתבנו לעיל (פרק ה' אות ד'), דבעצם שם הספר "רש"י כפשוטו" - כאילו שהם כותבים מה הוא פשוטו של רש"י - כבר מונח חוצפה וגאוה, אלא שניכרת בצורה יותר גסה בפירושם "פשוטו של מקרא".

לט. גם צורת העיצוב של הספר מוכיח על זה, דמתחת הפסוקים שמו ה"מקרא מלא" שעשו - עם אותיות מנוקדות, ומתחת לזה ה"פשוטו של מקרא" שג"כ מנוקד, ואח"כ - פעם מתחתיו פעם בעמוד השני - שמו פירוש רש"י, ומתחתיו מופיע "רש"י כפשוטו" שאינו מנוקד. וזה שעקרו פירש"י ממקומו הנצחי מתחת להפסוקים - ודלא כמו שנשתרש בכלל ישראל בכל החומשים שהודפסו במשך הדורות - ובמקומו הכניסו פירושם, הוא הוכחה על כל הצורה של הספר, דה"מקרא מלא" וה"פשוטו של מקרא" הם הפירושים שבאים לבאר המקרא עצמו, ופרש"י הוא כאילו פירוש אחר ח"ו, בין ותבין את אשר לפניך.

מ. וגם הרשב"ם הנ"ל הערה ל"ד כתב דרש"י פירש התורה ע"פ פשוטו של מקרא, עיי"ש.

פרק ז' ביאור הקלקול הגדול שיש בעצם פירושם הנקרא "מקרא מלא"

הפירוש "מקרא מלא" עוקר פרש"י והמסורה מהפסוק

א. והנה למעלה בפרק הקודם בארנו, איך שהפירוש "פשוטו של מקרא" דוחה פרש"י וחז"ל מהפסוקים וגם מתרחק הקורא מאמונה בדבריהם, ע"י שמציג שה'פשוטו של מקרא' הוא חלילה אחרת ממה שפירשו. ובאמת, הערה זו הוא אפילו ביתר שאת ויתר עז נגד פירושם הנקרא "מקרא מלא", שלפי דבריהם הוא, "פירוש המילים עצמן, כשהדברים תואמים ומשולבים יחד עם סגנון לשון המקרא, ועולים עמו בקנה אחד, ושמו נאה לו מקרא מלא", שהוא בעצם, כאילו לעשות שהמקרא יהא מלא ולא חסר. דהיינו, שהרבה פעמים קשה להבין הפסוק מחמת קיצורו, ועוד קשיים, ובא הם וכאילו השלימו את החסר, באופן שהלומד אפשר לקרות "כל הפסוק" ולהבין המילות. וזה כאילו גם בלי לדעת הפשט בפסוק, רק להבין הקריאה לבד, וכדרכם לא עשו כן אלא במקום שראו שיש צורך, ובמקום שלא ראו צורך הם רק העתיקו הפסוק כלשונו. והנה, האופן שתרגמו ופירשו הפסוק הוא, ע"פ הפשט שהביאו בפירושים "פשוטו של מקרא". וזה יותר גרוע, דהרי הפירוש "מקרא מלא" מתיימר להציג שזהו ההבנה של הפסוק, ונמצא דהלומד הפסוק עם "מקרא מלא" כדי להבינו, ואח"כ יסתכל ברש"י, ימצא שמה שפרש"י אינו מה שכתוב בפסוק, רק דבר אחר, וכאילו שפירושו של רש"י הוא איזה דרש או רמז. וכך יתפס אצל כל אחד, ובפרט שזהו צורת וסגנון הפירוש, כאילו שמביא לך את הפסוק בשלימותו. ונמצא שמלבד שמגביל את הבנת התורה אפילו באופן שאין בו צורך^{מא}, הרי ג"כ אינו מביא את הבנת הפסוק ע"פ רש"י והמסורה, ונמצא שעוקר פירוש רש"י והמסורה מהפסוק בפני הציבור.

מא. דהיינו, דיש מקומות שא"א לנו לתרגם הפסוק באופן שעדיין אפשר לפרש כמה פירושים, ומההכרח לתרגם באופן מסוים בלבד, הגם שיש בזה חיסרון, מצד דסוף כל סוף הרי מגביל את התורה

דוגמא להנ"ל - פירושים להמילות "אש דת"

ב. והנה קודם שנביא דוגמא דלהלן נקדים, כי יתכן שדוגמא זו אינו ניכר לכל אחד בהשקפה ראשונה, והוא דבר שצריכים לעמוד עליו²³. אבל, מ"מ נחוץ להדגיש קלקול זה, שהרי דבר גדול הוא, שבעצם פירושים "מקרא מלא" עוקרים פירוש רש"י והמסורה מהפסוק בפני הציבור, וכמו שיתבאר. ובאמת, כל מי שקורא את ה"מקרא מלא" יראה את זה כמה פעמים, וכמו שניכר יותר בהדוגמא שנביא להלן (פרק י' - דוגמא ג' אות ו'), ונכנס להלומד אפילו בלי שירגיש בה רח"ל. ועל כן בקשתינו שטוחה לקורא היקר, לעיין ולהתבונן בהדברים בעיון ודקדוק הראוי, ובזה יבין הדוגמא ויעמוד על הנקודה שיתבאר, ויכיר המכשול שיש בה"מקרא מלא" שעוקר פירוש רש"י והמסורה מהפסוק וכנ"ל.

הנה, בפרשת 'וזאת הברכה' (פרק ל"ג פסוק ב'), על התיבות "מימינו אש דת למו" כתוב ב"מקרא מלא", "מימינו אש דת למו, כאשר בידו דת התורה, המשולה לאש, ליתנה לישראל, בחביבותו הרבה לעמו", עכ"ל. והנה יש כאן כמה דברים שאפשר לעורר עליהם, אבל אנחנו נתמקד בביאורו של המילים "אש דת", שמבארו "דת התורה, המשולה לאש".

והנה בפירושים "מקרא מלא" אינו מביא מקורות, אבל באמת הוא הולך ע"פ מש"כ בפירושים "פשוטו של מקרא" וכמו שיתבאר. אבל, יש הרבה פעמים שליכא פירוש [או מקור] ב"פשוטו של מקרא" על הנך מילים שמפרש "במקרא מלא", ובמקרים אלו נמצא שאינו מביא שום מקור.

ולדוגמא, כאן "בפשוטו של מקרא" כתב, "וביד ימינו החזיק את התורה שהיא דת של אש לתת אותה להם, וכך אומר הכתוב ד' בא וכו', כאשר בימינו אש דת של תורה ליתן לעמו", עכ"ל. והנה עדיין לא ביארו לנו מהו הכוונה שהתורה הוא דת של אש, ובאותיות קטנות כתבו לבאר יותר, "דת לשון חק ומשפט, כמו כי כן דבר המלך לפני כל ידעי דת ודין".

ובפרט באופן שנעשה בספרם, וכמו שיבואר להלן בשם החתם סופר. אבל, יש הרבה מקומות ששייך לתרגם ולפרש הפסוק באופן שעדיין אפשר לפרש כמה פירושים, [הגם דודאי עצם השינוי כבר מגביל את התורה, דכשמתרגם התורה באיזה אופן שהוא הרי אין בו כל החלקים שיש כשהתורה בלשון ובמקורו], והפירוש מציג לך, גם באופנים אלו, רק הפסוק באופן אחד.

מב. ועיין בהמשך המאמר בפרק י' - י"א שהבאנו עוד הרבה דוגמאות שמראים הקלקולים ומכשולות של הספר, והם ניכרות וכולטות הרבה יותר מדוגמא זו.

פרק ז' - ביאור הקלוקל הגדול בעצם פירושים הנקרא "מקרא מלא" כז

"אש דת, כענין שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ד' וכפטיש יפוצץ סלע, וכן הוא אומר למעלה מן השמים השמייעך את קולו, ודבריו שמעת מתוך האש", עכ"ל.

ולכאורה כוונתם לומר, דכוונת "אש דת" הוא, א' - שהתורה הוא כמו אש, כמו דאיתא בפסוק, "הלא כה דברי כאש" וכו', וכנראה דמפרש, כוונת הפסוק 'דברי כאש' שהתורה נמשל לאש, והיינו דהוא כמו אש. ב' - דכוונת אש דת הוא, שהתורה ניתן מתוך האש, וכמו התרגום, ולזה הביא הפסוק "ודבריו שמעת מתוך האש". והנה הספר "מקרא מלא" ו"פשוטו של מקרא" דורש כאן כמפי עצמו, ובלי להביא שום מקור, רק שלדעתם אפשר לפרש הפסוק כך ע"פ הנך פסוקים שמביא. והאמת הוא שעל דרך הב' א"צ להביא מקור, דכבר הוא בתרגום ורש"י על המקום, ד"א וכו' שנתנה להם מתוך האש, אבל על הדרך הא' שלא נמצא בתרגום ופרש"י, הרי היה צריך להביא מקור - ולא הביא. ובאמת מקורו בספרי, אך לא העתיק מהספרי מה שנוגע לפירוש הפסוק, וכמו שנראה להלן (פרק ח' אות ג'). אבל עכ"פ הרי הוא מפרש הפסוק ב"מקרא מלא" באופן אחד ומיוחד^{מג}, ונגד ב' הפשטים של רש"י.

פירושים של הראשונים והמפרשים למילת "אש דת" - להיפוך מדבריהם

ג. והנה הבוא נראה האיך הראשונים והמפרשים פירשו הפסוק הנ"ל. דברי רש"י כבר הבאנו למעלה (ריש פרק א' וב') שמביא ב' פירושים, א' - שהתורה היתה כתובה לפניו באש שחורה וכו'. ולפי זה פירושו של "אש דת" הוא, תורה של אש, או תורה שהיתה של אש, או תורה שהוא מאש^{מז}. ב' - תורה שניתן מתוך האש. ולפי זה פירושו של "אש דת" הוא, דת שניתן באש, דהיינו מתוך האש. והנה האבן עזרא פירש, שהתורה ניתנה באש, והוא כהתרגום

מג. נהי דקשה לנו לפרש הפסוק כאן באופן אחד שיכלול כל השלש פירושים שפירשו רבותינו, הגם דהיה אפשר לפרש "מימינו" - ביד ימינו, ו"אש דת" - תורה שהוא ביחד או קשור עם אש, שבכה"ג כולל שני הפשטים של רש"י ושל הספרי, אבל מ"מ הוא מלאכה קשה שבמקדש, שהעורכים כאן ודאי לא השתדלו אפילו לעשות, ורק פירשו באופן שהוא נגד ב' הפשטים של רש"י.

מז. והתרגום 'תורה של אש' כולל כל הפירושים הנ"ל.

ויבינו במקרא

והפירוש שני של רש"י, וכן פירש הרשב"ם. והרמב"ן פירש בב' אופנים, א' - כהתרגום, ב' - "הראה להם אש העליונה והשמיים הדת"מה.

ובאברבנאל כתב, "ומצאתי לחכמים הקדושים, ואל המפרשים, פירושים מתחלפים, ולפי שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, ראיתי ראשונה לזכור מהם, היותר מתישבים ונאותים בפשט הכתובים, לא באותו אופן עצמו שהם פירשו אותם, כי אם כפי מה שהלצתי בעדם ע"פ דרכם, עלימו תטוף מלתי דרך אחר בפירוש הכתובים, כאשר עם לבבי". ופשט א' הוא - "שהתורה הוא כמו אש ששורפת במצותיה, ולכך לא רצה האומות לקבלו, וכלל ישראל קבלו אפילו הכי". פשט ב' הוא - כהתרגום והרמב"ן, ובא ללמדנו, "דהתורה ניתנה מתוך האש מד' עצמו לא מהמלאכים". פשט ג' הוא - "שמתוך קדושתם זכו לראות האש באותו מעמד". פשט ד' הוא - "שהתורה היא אלוקית מהעליונים, ולכך נקרא אש, משום דמשרתיו אש לוהט". ופשט ה' הוא - "שהתורה הוא אש ששורף לפושעים ונימוס אלוקי ישר לטובים" וכו', עכ"ל. ועיין להלן (פרק ח' אות ג') בדבריו בדברי הספרי¹⁰.

ה"מקרא מלא" דוחה ועוקר כמעט כל הראשונים והמפרשים בהפסוק

ד. הרי שרובא דרובא מהמפרשים אינם מפרשים הפסוק כמו שפירש ה"מקרא מלא" שהתורה משולה לאש, אלא מפרשים הפסוק כדעת התרגום שהתורה ניתן מתוך האש. וגם פירושו הא' של רש"י שהתורה היתה כתובה לפניו באש שחורה וכו', ג"כ אינו שהתורה משולה לאש, רק כוונתו הוא שהקב"ה נתן לישראל תורה שהיתה כתובה לפניו באש וכו'. הרי שב"מקרא מלא" שולל דעת רוב הראשונים והמפרשים ומפרש הפסוק נגד דבריהם - אתמהה. ולא רק שפירש נגד רוב המפרשים, אלא נמצא דגם עוקר פירוש רש"י והמפרשים והמסורה מפירוש הפסוק, דמדבריו מבואר ד"פירוש הפסוק" הוא "כאילו" להיפוך מדבריהם, וההיזק היוצא מזה כמש"כ, הוא אין לשער.

מה. וכן בתרגום יונתן ותרגום ירושלמי הוא כעין התרגום, וכן משמע בדברי הרלב"ג שם שכתב, דהכוונה "אש נפלא שהשמיים ממנו דת למו בקול נפלא" וכו', ועיין מש"כ בספורנו. וברבינו בחיי על דרך הפשט, "שהראהו אש עליונות, והשמיים דת לישראל", והוא כהרמב"ן.

מו. ובמלבי"ם כתב, "מעלת התורה שהיא אש דת", ועיין בהגרש"ה שפירש, "שהתורה היא אש שהפכה לדת".

פרק ז' - ביאור הקלקול הגדול בעצם פירושים הנקרא "מקרא מלא" כט

דברי החתם סופר ז"ל - החיסרון שיש כשמצמצם התורה והסכנה שיוצא מזה
ה. אך חוץ מזה שדוחה דברי המפרשים, הרי דבריו כאילו מגבילים את התורה כמש"כ.
והיינו דכיון דעשה פירושו כאילו שזהו המקרא במלואו, ע"י ששם לשון הפסוק בתוך
ה"מקרא מלא" - באופן שאפשר לקרוא הפסוק מתוך ה"מקרא מלא", זאת אומרת להלומד
שזהו מה שנאמר בהפסוק, שהרי עכשיו הפסוק נכתב "בשלימותה" - והוא הפסוק עצמו.
ובפרט ע"י שם זה, הרי צימצם והגביל את התורה והורידה מקדושתה, דכאילו כל התורה
נתצמצם ונשלם ח"ו ע"י ה"מקרא מלא" שעשו. ולהראות חומר הענין נעתיק דברי החתם
סופר בדרשות (בדרשה לח' טבת - עמוד 204 בדפוס הישן) וז"ל, "והנה רע ומר בהעתקת התורה ליונית
או לכל לשון, כי בהיות התורה כתובה בלשונה שנאמרה מפי הקב"ה למרע"ה, הרי היא כפטיש
יפוצץ סלע, וכל פסוק סובל כמה פירושים שונים. וממש אין לומר בו דבר ע"ד פשוטו שלא
יסבול גם פי' אחר, ועל כרחן של ישראל שישמעו לדברי חכמים ולפירושים וחידותם. משא"כ
בהעתק התורה ללשון לע"ז, א"א כי אם לבחור ע"כ כוונה פשוטה אחד, ולכתבו באותו הלשון,
כי אין לשונות העמים סובלים ככה, וגם אין אתנו יודע עד מה לכתוב בחכמה ובינה כמו
שנכתבה בתורה ע"י הקב"ה. והיות כן בהעתק התורה יונית, אז החלו עם בני"י לטעום טעם
פשוטו של מקרא, ומאז החל האפיקורסת להתנוצץ, ולא אבו לשמוע לקול דברי חכז"ל
ולפירושיהם, כאשר בעו"ה עדיין מרקד בינינו", עכ"ל.

ה"מקרא מלא" דומה להחיסרון שהיה בתרגום יונית לעומת שאר התרגומים -
וגורם לאפיקורסות

והנה, אין לשאול על החתם סופר, הרי יש לנו תרגום על התורה וגם על הנביאים, שהרי
שאני תרגום, דהתרגום על התורה ניתן מסיני, והתרגום על הנביאים נאמר ברוח
הקודש [כמו בנבואה]¹⁰, וכמבואר בהגאונים - עיין בהערה¹¹. אך חוץ מזה, הרי נהי דהתרגום

מז. עיין יפה תואר על המדרש רבה פרשת ויגש סימן ג', ובהלכות קטנות למהר"י חגיז ח"ב סימן
ק"ע ד"ה אמר המניח, ובתפארת ישראל להמהר"ל פרק ס"ה.

מח. עיין באוצר הגאונים קדושין (מ"ט ע"א) תשובת רב שרירא רב האי גאון, וז"ל "אבל לתרגם את
הפסוק ולהעתיקו מלשון ללשון זה הוא שאנו מגנין אותו, כי יש דברים שהן משוקלין להעתק בכמה

ליונית נעשה ע"י רוח הקודש^{מט} וכמבואר בגמרא^נ, אבל מ"מ נראה דכוונת החתם סופר הוא, דשאני תרגום דניתנה בתור תרגום ומפרש לתורה^{נב}, וכלשון הגמרא במגילה (ג' ע"א) עיי"ש^{נב},

טעמים, ואי אפשר למעתיק מלשון ללשון לאמרם כלל. ואם אומר אחד כי לכן נתכוון משה הרי זה בדאי, לפי שאינו יודע מה נתכוון משה, וכו'. ומביא שם כמה דוגמאות שא"א לתרגם הפסוק, כי יש בהפסוק כמה פירושים עיי"ש. ובהמשך דבריו כתב, "וזה בהעתיקו מעתיק טעמו וכל אחד אומר כי זה פתרון תורת משה, ובאומרו כי זה פתרון תורת משה הרי זה בדאי, וכמה פסוקין כזה רבים מאד, וכו', וכל אחד אומר כי זה כוונת תורת משה, וקורא ואומר כי העתקתי את התורה, וכו', כל אחד מהן לבדו בדוי הוא. אבל בזמן שאדם קורא את הפסוק כאשר אמרו משה מלשון הקודש ודורש בו כתורת הגדה וכו', הרי זה נכון לומר, כי יש לומר כך ויש לומר כך, ונאמר לשון זה להדרש בו כל המדרשות הללו וכו', אבל להעתיק מלשון ללשון את התורה זולתי תרגומא דילן שנשמע מן הנביאים ולאמר זה העתקת התורה לא נכון, כי אין לנו דרך אחת שאין לזוז ממנה, ויש בזאת בידוי ויש בה חירוף וגידוף, וכל שכן דברי הנביאים, וכו'. לפיכך הוציא את דברינו אלה ופרשם והכריז בם, למען יודע לכל איך אמרנו ואי זו דרך אחזנו, כי מי יוכל לתרגם ספר אחד באיזה לשון שירצה, ולומר אלה דברי הנבואה בלא שינוי, וזה הוא הבידוי", עכ"ל. וכוונתם כמש"כ החת"ס, דאם מתרגם התורה הוא מגביל התורה לפשט אחד וזה שקר וחירוף וגידוף, משא"כ תרגום אונקלוס ותרגום יונתן שאני, שהם מהנביאים, וכוונתם שהם מפי הגבורה. אבל לעשות פירושים להפסוקים מותר, דבזה אינו מגביל התורה, רק מפרש פשט אחד בתורה.

נט. עיין לשון הים של שלמה בבא קמא פרק ד' סוף אות ט'.

נ. מגילה ט' ע"א, דלשון הגמרא הוא שנתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת, והכוונה שכולן יתרגמו את כל התורה באותו תרגום, ורק דהגמרא הזכיר השינויים שעשו.

נא. עיין בר"ן וברא"ש נדרים דף ל"ז ע"א, ובתפארת ישראל הנ"ל בהערה מ"ז, ובמהרש"א מגילה ג' ע"א, ובחזו"א מסכת ידים סימן ח' אות י"ט, וכ"כ החתם סופר גופא בהתשובה שהבאנו לעיל הערה י"ז.

נב. ויקרא בספר תורת האלוקים זה מקרא מפורש זה תרגום. ולכך י"ל, דעקילס הגר שתירגם התורה ליונית לפני רבי יהושע, (עיין ירושלמי מגילה פרק א' הלכה ט', דף י' ע"ב בדפוס ווילנא), הגם דאין זה התרגום של התורה שכתוב בפסוק בעזרא "ויקראו בספר" וכו' [שמביא הגמרא במגילה ונדרים הנ"ל בהערה י"ז], שניתן מסיני, מ"מ ניתן רק דרך תרגום לתורה. וה"ה שאר התרגומים שיש בידנו, כמו התרגום על כתובים [שאינו כמו התרגום על התורה שניתן מסיני והתרגום על הנביאים שנאמר ברוח הקודש כמו נבואה, רק הוא כמו כל התרגומים המאוחרים כמו תרגום ירושלמי וכדומה, עיין במגילה דף כ"א ע"ב ורש"י ד"ה ועשרה מתרגמין, וברש"ש ומהר"צ חיות שם, ועיין בשבת קט"ז ע"א בתוס' ד"ה ובידו ספר איוב תרגום] ותרגום ירושלמי על התורה, ותרגום רס"ג, ועוד, ניתן רק דרך תרגום לתורה. וגם זה שנכתב התורה על האבנים בהר גריזים בשבעים לשונות, לא נעשה בשביל עצם השתמשות לציבור, בשביל לימוד התורה.

פרק ז' - ביאור הקלקול הגדול בעצם פירושים הנקרא "מקרא מלא" לא

ובכה"ג אין מטרת התרגום אלא להבין ולפרש התורה בעת לימודה, ומשום הכי לא נחשב צימצום התורה. ומה"ט לתרגם התורה כדי להבינו, וכן פירושים על התורה, ג"כ לא נחשב צימצום והגבלת התורה²³. משא"כ התרגום יונית נעשה כדי שיהיו יכולים ללמוד התורה מהתרגום יונית לחוד, ועל ידי זה נמצא דהתורה נתצמצמה, וכאילו שרק זה הוא כל התורה²⁴. וה"ה בנידון דידן, על ידי זה שעשו ה"מקרא מלא" הרי נעשה כאילו שזה הוא הפסוק, דומיא דתרגום יונית. והחתם סופר ממשך, ואומר לנו, דזה גרם שהלכו אחר פשוטו של מקרא. וטעם הדבר פשוט, דכל זמן שצריך ללמוד מהתורה עצמה הרי א"א להבינה, וממילא ע"כ שומע לדברי חז"ל, ולא נתפס אצלו פשט אחר בפסוק. אבל ברגע שנעשה באופן שזהו מה שכתוב בתורה, והרי אפשר להבינו, הרי נתפס אצלו דמה שקורא - זהו מש"כ בתורה. ונמצא דעל ידי זה נתפס אצלו פשוטו של מקרא, וזה גורם אפיקורסות שאינו מקבל דברי חז"ל, וכלשון החתם סופר, כאשר בעוה"ר עדיין מרקד בינינו, והמשכיל יבין.

נג. עיין בתפארת ישראל הנ"ל בהערה מ"ז מש"כ כעין זה לחלק בין תרגומים לפירושים.

נד. הגם די"ל דעיקר כוונת החתם סופר הוא, על כתיבת התורה בלשון יונית, ולא עצם התרגום, ואלו שאר תרגומים לא ניתנו ליכתב, [עיין שבת קט"ו ע"א וברש"י ד"ה טעונין גניזה ובמהר"צ חיות שם, ועיין תוס' שם ד"ה לא ניתנו לקרות בהן ומהרש"א שם], ורק משום עת לעשות לד' ניתנו ליכתב, מ"מ יסוד הדבר שכתב החתם סופר עדיין במקומה עומדת, דבאופן שנעשה כדי ללמוד התורה מהתרגום גופא, הוא צימצום התורה.

פרק ח'

הפירוש אינו באמת 'פשוטו של מקרא' כפי שהוצג

כל דבר בתורה בא ללמדנו איזה דבר ולא לספר רק סיפורי מעשיות ח"ו
א. והנה, כבר היטבנו לבאר שני קלקולים העקריים שיש בהאי ספר "פשוטו של מקרא",
הראשון שדוחה פרש"י וחז"ל מהפסוקים, ושנית שמגביל ומצמצם התורה,
וכדבארנו באריכות לעיל. אכן, יש כבר טענה שלישית, שמי שמפרש פשוטו של מקרא, הרי
הוא מפרש מה שטעון ביאור בפשטות הפסוקים. אבל האמת הוא, שחוץ מעצם פירושם,
בדרך כלל רבותינו מפרשי המקרא גם הוסיפו מוסר ויראת ד' ועוד, כל אחד כפי דרכו במקום
שחשב שנכון להוסיפה. והיינו, משום שגם בפשט הפשוט התורה בא ללמד לנו לימוד מוסר,
או הלכה, או רמז וכדומה, ולא סתם לספר סיפורי מעשיות או ליתן משלים וכדומה ח"ו, אלא
ללמד אותנו איזה דבר, והוא חלק מהפשט. וז"ל **ספר חסידים** (סימן תתרט"ו), "אין דבר שכתוב
בתורה שאין יוצא משם צורך לדורות, שהרי אנו מברכין על קריאת התורה לפניך ואחריה
ברוך נותן התורה, ואח"כ קורא אפילו פרשה שאין בה שום מצוה, כגון וישלח... שבה פרשת
אלופי אדום, וכתוב כי לא דבר ריק הוא מכם. מפרשת אליעזר שמעינן הלכות קבלת האורחים
בסבר פנים יפות, והאורח שלא יטריח את בעל הבית, שנאמר וכו'. ולומדים אנו, שיש לחסיד
להתפלל שיזמין לו הקב"ה אשה חסידה, ולא יחוס על עושר" וכו', עיי"ש אריכות לשונו^ג.
ומדבריו מבואר, שאם היה רק מעשה או משל בלי שום לימוד, לא היה שייך לברך עליו, דאין
זה תורה, דתורה הוא מלשון הוראה, שמורה לנו דבר^ה, והדברים נוראים.

נה. עיין לעיל בהערה ח' שכדברי ספר החסידים מבואר ברמב"ם שורש שמיני עיי"ש.
גו. וז"ל השומר אמונים לרבי יוסף אירגס, ויכוח ראשון אות י"ט, "וכי אתה סבור שנכתבו בתורה
סיפורי מעשים שלא לצורך, ויהיו נקראים כספר זכרונות דברי הימים, חלילה להאמין בדבר הזה" וכו'.
ולא עוד, "אלא שאף אם תודה, שהמעשים שנכתבו בתורה, יש בהם תועלת להנהגת האדם ותוכחות, או
מוסרים, וכדמצינו לרז"ל, שהעירו בהם על פי פשוטן וכו'. אבל האמת הוא בלי שום ספק, כי מלבד
התועלת הנמשך בפשוטן של המעשים ההם בהנהגת האדם" וכו', עיי"ש שמאריך, דגם יש בו סודות

ועל ענין זה אמרו חז"ל בבראשית רבה (פרשה ס', הלכה ח'), "יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים"¹¹, ועיין עוד שם במדרש שנקט הרבה לימודים שלומדין מהך פרשה, וכמש"כ מספר חסידים הנ"ל. וגדול אחד לפני המלחמה, בתקופת המלחמה נגד המשכילים, משום צורך השעה ועל פי בקשת החפץ חיים ז"ל, כתב קונטרס שלם על ענין זה (נדפס בספר חזון הקולמוס), הנקרא "דרכי התורה בלימוד המקרא". ושם מבאר שרק באופן זה אפשר ללמוד מקרא, וכפי הקבלה החפץ חיים אמר על הקונטרס שהוא "מחברת קודש" או "קודש קדשים".

המביא פירוש חז"ל או הראשונים בלי הלימודים שנצרכו לפשט הפסוק לא פירש הפסוק וסילף דבריהם

וא"כ פשוט, דכל מה שחז"ל מפרשים בהמקרא ומלמדים אותנו, הוא הוא פשט הפסוק. ואין כוונתנו לדרשת חז"ל שהוא על דרך דרש, אלא שכשחז"ל אומרים לנו שכוונת הפסוק או תרגום הפסוק הוא כך, ובא ללמדנו דין זה או איזה הנהגה או מוסר השכל, הוא חלק מהפשט שנאמר בפסוק - ובלי זה לא הבין האדם פשט הפסוק לאישורו. וזהו חלק מעבודת ומטרת רש"י ז"ל, לברר מה שייך לפשט של הפסוק, ומה אינו שייך לפשט הפסוק. וה"ה כשהראשונים מפרשים הפסוק ומוסיפים שלומדים ממנה הנהגה זו או דין זה, כתבו את זה משום שלדעתם הוא חלק של פשט הפסוק, דזהו מה שהפסוק בא ללמדנו. ואם אמנם אינו דומה הראשונים לחז"ל, וא"צ להאריך בזה, אבל גם הראשונים פירשו כוונת הפסוק לפי מה שנראה להם¹². ונמצא שאם מי שהוא יביא רק הפירוש של חז"ל או הראשונים על הפסוק בלי

בכל תיבה שבתורה. ועכ"פ מבואר בדבריו, דהפשט שבפסוק בא ללמדנו איזה דבר. ועיין בהקדמת ספורנו לתורה, בחלק כוונת התורה, שהאריך בזה.

נז. הובא ברש"י בבראשית, פרק כ"ד פסוק מ"ב.

נח. ועי' להלן בהמשך הפרק אות ד' שבארנו שמשא"כ האחרונים אין להם הכח הזה, עיי"ש במה שהארכנו.

הלימוד הנצרך לפשט הפסוק, לא רק שלא פירש הפסוק, הרי ג"כ כאילו שסילף דברי חז"ל ודברי הראשונים ח"ו^{נט}.

הרבה פעמים השמיטו הלימוד שהוציאו חז"ל והראשונים מהפסוק

ב. והנה הפירוש "מקרא מלא" ופשוטו של מקרא כדרךם - וכמש"כ הם בעצמם בהקדמתם - דלו לנו מכל המפרשים מה שנוגע לפשוטו של מקרא בהפסוק. אבל, הרבה פעמים השמיטו את הלימוד שכתבו חז"ל והראשונים בהפסוק, ונמצא שלא די שלא העתיקו דברי רבותינו כהוגן, אבל יותר מזה, נמצא שלא פירשו את הפסוק, והביאור שאכן כתבו אינו נחשב לפשט של הפסוק, דעיקר כוונת הפסוק השמיטו.

דוגמא להנ"ל - פירושם במילת "אש דת"

ג. והנה קודם שנביא דוגמא דלהלן נקדים, כי יתכן שגם דוגמא זו אינו ניכר לכל אחד בהשקפה ראשונה, והוא דבר שצריכים לעמוד עליו. ובאמת קלקול זה יותר ניכר ובולט בהדוגמאות שנביא להלן^ס בהמשך המאמר, איך שרואים כמה פעמים שיוצא מדבריהם, שהפשוטו של מקרא הוא פירוש יבש של הפסוק בלי הלימודים שהביאו המפרשים הנצרכים לפשט הפסוק, ונכנס להלומד אפילו בלי שירגיש בה רח"ל. ועל כן בקשתינו שטוחה לקורא

נט. והגם שמצינו לפעמים שרש"י או שאר הראשונים מביאים דברי חז"ל לפרש הפסוק ולא מביאים הלימוד שהוציאו, היינו כי לדעתם בכה"ג אין הלימוד חלק מפשט** הפסוק, והיות שלא באו אלא לפרש פשוטו של הפסוקים, לא הביאו דבר שלדעתם לא נחשב לפשוטו של מקרא. אבל כ"ז שייך רק לרבותינו הראשונים כמלאכים שהי' להם הכח וההבחנה לברר לנו מהו חלק מפשט הפסוק ומה לא, אבל זה ודאי שאין מי שהוא בדורינו שיש לו הכח והבחנה הזה, ופשוט.**

וגם פשוט, שיש הרבה מקומות שכבר רואים הלימוד בעצם הפשט, ונמצא שבכה"ג המביא הפשט גם הביא הלימוד, [והמתבונן יראה את זה לרוב בפירוש רש"י ורבותינו הראשונים ושאר מפרשי המקרא]. אבל, יש הרבה מקומות שאם מביאין רק הפשט בלי הלימוד, אז הלומד לא ידע הלימוד ורק יראה פשט היבש. ולכן בכה"ג, מי שמביא פירושם של חז"ל או הראשונים בלי הלימודים שהוציאו מהפסוקים, אין זה אלא בלבול וסילוף של דבריהם, וכדבארנו בפנים.

פרק ח' - הפירוש אינו באמת 'פשוטו של מקרא' כפי שהוצג לה

היקר, לעיין ולהתבונן בהדברים בעיון ודקדוק הראוי, ובזה יבין הדוגמא ויעמוד בהנקודה שיתבאר.

הנה, בתיבות "אש דת" שבפרשת 'וזאת הברכה' (פרק ל"ג פסוק ב') שהבאנו לעיל (פרק ז' אות ב'), הרי כתבו "במקרא מלא", "כאשר בידו התורה המשולה לאש". וכבר כתבנו לעיל (שם אות ד'), שעצם התרגום ופירושו של הפסוק הוא נגד רוב המפרשים, ולא הביאו שום מקור לדבריהם בפירושו המכונה "פשוטו של מקרא", וגם לא ביארו את זה בכלל, ורק הביאו הפסוק 'הלא כה דברי כאש' וכו', וכמש"כ לעיל.

הלימודים שנתפרש בספרי על המילות "אש דת" - שהוא המקור לדבריהם

אבל באמת מקורם הוא מהספרי, וז"ל הספרי, "אש דת למו, מגיד הכתוב, שדברי תורה נמשלו כאש, מה אש נתנה מן השמים, כך דברי תורה נתנו מן השמים וכו', מה אש חיים לעולם, אף דברי תורה חיים לעולם, מה אש קרוב לה נכוה, רחוק ממנה צונן^א, ואין לאדם להתחמם ממנה, כך ד"ת, נשתמש ממנה נאבד מן העולם, פירש ממנה מת, עמל בה, הרי היא לו חיים, ומה אש משתמשין בה בעולם הזה ובעולם הבא, כך דברי תורה משתמשין בהם בעולם הזה ובעולם הבא, ומה אש כל המשתמש בו עושה בגופו רושם, אף בני אדם^ב, שעמלים בו, ניכרים בהילוכם ובדיבורם ובעטיפתם בשוק", עכ"ל הספרי^ג.

ביאורו של האברבנאל להלימודים שהוזכרו בספרי הנ"ל

והעתיקו האברבנאל הנ"ל (פרק ז' אות ג') בדרך החמישית, וכתב עליו, שהלימוד הראשון בא ללמד אותנו, שכמו שאש "הוא העליון והדק שביסודות כך, תורת ד' הוא מפי השכל העליון, והוא מפעל אלוקי", דהיינו דהוא חכמה של ד'. והלימוד השני בא ללמדנו, דכמו

סא. יש חילופי גירסאות כאן עד המילה ומה אש.

סב. יש גורסין תלמידי חכמים במקום בני אדם.

סג. דרך אגב, עיין בספרי לפני זה שמפרש אש דת באופן אחר, שמירי על האש שהיה בהר סיני, ועי"ש במפרשים על הספרי, וכדעת שאר הפירושים שנאמר ב'אש דת למו'.

שהאש "הוא מקור החיות לעולם וכל החיים תלוי בזה" כמו שהאריך שם האברבנאל, כך תורה היא "החום אלוקית בלבנות החסידים, שהוא יסוד החיים הנצחיים". והלימוד השלישי הוא, שכמו שאש "צריך לנהוג במידת מיצוע, לא להיות מדאי קרוב אליו שאז ישרף, ולא להיות מדאי רחוק שאז יצטנן, רק באמצע, שאז יהנה מהאש כראוי, כך תורה אל לאדם להיות רחוק ממנה, כי היא חיינו ואורך ימינו, ואם יתרחק ממנו כי יאבד חיותו, ואל לאדם להתקרב לה יותר מדאי, היינו להעמיק שכלו בסודות התורה שאינו ראוי לו, כי אז ישרף"^{סד}, עכ"ד האברבנאל, והעתיקו הכתב והקבלה.

עומק החורבן שיש בפירושים - שהוריקו הפסוק מקדושתה

הרי שלפי הספרי, אין כוונת התורה כאן רק להגיד לנו שתורה משולה לאש, וכאילו "לשון יפה", אלא ללמד אותנו דבר במהותה של התורה. ונמצא דהמפרש הפסוק שהתורה משולה לאש כמו שעשה ה"מקרא מלא" ואינו מבאר הכוונה, לא לבד שלא פירש הפסוק כלל, אלא גם הוציא כל הפסוק מהפשט והלימוד שיש בה. דהקורא ה"מקרא מלא" יבין שכוונת הכתוב הוא סתם שהתורה נמשל לאש, כאילו דהוא דרך שהתורה מדבר, ולא שכתוב כאן שום לימוד ח"ו. ונמצא דלקח הפסוק, שעל זה פירשו חז"ל וכל הראשונים כוונתה, ולא רק שצימצם אותה, אלא יותר מזה, פשט עדיה והוריק הפסוק מקדושתה, והוא חורבן גדול ר"ל. ואנחנו ג"כ שואלים כאן, אמאי לא העתיק כאן פירושים של הראשונים "לאש דת", וכפי שכתבו בהקדמתם, שמטרת החיבור הוא "לדלות לנו מהראשונים מה שנוגע לפשוטו של מקרא". וביותר, למה לא העתיק הספרי והאברבנאל, ועכ"פ תמצית דבריהם, כשמפרש ומצמצם הפסוק באופן זה בפירושו המכונה "מקרא מלא" - אין זה אלא אומר דרשני. ורואים איך שמוריד כל קדושת הפסוק, שכל המפרשים למדו לימודים גדולים מפסוק זה, ואצלו ליכא שום עסק ורמז מזה רח"ל.

סד. וכמוכן ששריפה שייך בכמה אופנים, או שימות או שיצא לתרבות רעה או שיצא מדעתו, רח"ל,

ועיין בחגיגה דף י"ד ע"ב.

הפירוש הוסיף כל מיני רעיונות שאינו נוגע לפשוטו של מקרא

ד. אבל חוץ מזה, לא לבד שלא העתיק בכל מקום את הלימוד שכתבו חז"ל והראשונים בהפסוק, והסתפק רק בפשט היבש, אלא גם הוסיף רעיונות אחרים שבחר ממפרשים אחרים, מה שנראה לו יפה להכניס לדעת הציבור כאילו שזהו ה'פשוטו של מקרא' בכוונת הפסוק. והנה, לפרש כוונת הפסוק שבא ללמדנו דבר מסוים ושזהו הפשט והפירוש של הפסוק, [וכדוגמא שהבאנו מהספרי הנ"ל (אות ג)], וש"א לזוז ממנה, הרי רק חז"ל הקדושים היו להם את הכח הזה, והוא בגדר פירוש של תורה שבע"פ על התורה שבכתב, וכלשון הרמב"ם בהקדמה למשנה תורה "התורה והמצוה", שהכוונה - הפירוש של חכמים לתורה שבכתב, ונגמר בחתימת הש"ס כמבואר ברמב"ם שם. ובאמת, וכמש"כ למעלה (פרק ח' סוף אות א'), שגם הראשונים כמלאכים היה להם את הכח הגדול הזה, והגם שאינו אותו דרגא כחז"ל הקדושים, מ"מ היו להם הכח לומר שזהו מה שבא הכתוב ללמדנו, והוא הפשט של הפסוק, וכמקובל מפי גדולי עולם כמו החפץ חיים ז"ל ועוד.

אבל האחרונים, אין להם את הכח הזה לפרש מעצמם ולומר שזהו מה שהפסוק בא ללמדנו והוא הפשט של הפסוק. ולכן, הרבה פעמים^ס כשהאחרונים כותבים שהפסוק מלמדנו יסוד זה, אין כוונתם לפרש שזהו כוונת הפסוק וכמו שעשו חז"ל או הראשונים, [אם לא שמוכח כן ממש מהפסוק עצמו], רק שכוונתם לומר שאפשר להעמיס רעיון זה ולהוציאו מהפסוק, [והוא גם דבר שנכלל בתורה], אבל לא שזהו הפשט של הפסוק. ומשום הכי אין זה עיקר פירושם של האחרונים בנוגע לפשוטו של מקרא, אלא דעיקר פירושם של האחרונים הוא, רק לפרש מה שנצטרך להבין את הפסוקים גופא.

ובפירוש כזה, שכאילו בא לפרש "פשוטו של מקרא", הרי אין זה המקום להכניס רעיונות, דאין זה קשור לפשוטו של מקרא. אבל האמת היא, שהרבה מפירושו הוא רק רעיונות, ונמצא שאין פירושו של פשוטו של מקרא כלל. ואם תאמר מה בכך, הבוא נראה בהמשך איזה רעיונות מקולקלים הכניס לתוך פירושו, ואף אלה בערמומיות כאילו

סה. די ש מקומות שמפרשים הפסוק ע"פ מה שמבואר בחז"ל או ראשונים גופא ורק מבארים דבריהם, ואין אנו מדברים בציורים כאלו, וע"פ רוב חכם הרגיל בלימוד המקרא ומפרשיהם, וגם יש לו הבנה עמוקה, יבחין החילוק בין מקום למקום.

ויבינו במקרא

שהפירוש הוא טלית שכולה תכלת. וראש וראשון מרחיק דברי חז"ל מהלומד, ולהלן נביא כמה דוגמאות, ואפילו אם רוב דבריו לקוחים מדברי המפרשים, עדיין נראים בדבריו שבוחר כל העולה על רוחו, וכמשית"ב.

פרק ט'

הדרך של כל המפרשים בפשוטו של מקרא לעזמת הדרך של הספר

יש כל מיני כללים האיך לפרש פשוטו של מקרא והספר אינו הולך על פיהם **א. והנה**, חוץ מכל הקלקולים הכרוכים בפירוש זה שבארנו, יש עוד טענה כללית על הדרך ואופן של פירושם. והיא, שרואים איך שכל מפרשי המקרא עמלו וטרחו להבין הפשט של הפסוק, [ולזה צריך לדעת ידיעה רחבה עם הבנה עמוקה בדקדוק ובלשון הקודש, שכולל הן עצם פירוש המילות, וכן האיך לפרש משפטים ופסוקים שלמים, ופרשיות שלמות], וכל אחד כדרכו יגע לפרש המקרא וטעמו ונימוקו עמו. אבל הצד השווה ובריח התיכון של כל המפרשים היא, שיש להם דרך ומהלך בפירושם, והיינו שיש להם מהלך לפי דעתם איך שמפרשים פירוש המילות והפסוקים, ומה נראה להם יותר בפשט הפשוט. אך הפירוש הזה, אין לו דרך ומהלך א' - שקובע מה נכנס בפירוש המילות והבנת המשפטים, הפסוקים, והפרשיות. וב' - מאיזה טעם בחר כאן בפירוש זה, וכאן בפירוש אחר, שזהו באמת חלק מהעבודה של כל הבא לפרש המקרא.

דוגמא להנ"ל - פירושם להפסוק 'ויצא יצחק לשוח בשדה'

ב. ונקח דוגמא בודדת, בהפסוק 'ויצא יצחק לשוח בשדה' (סו"פ חיי שרה פרק כ"ד פסוק ס"ג), שהנידון הוא, מהו פירוש המילה "לשוח". והנה התרגום - שנאמר למשה בסיני כמבואר בגמרא נדרים הנ"ל (הערה י"ז) - מפרש "לצלאה", היינו להתפלל, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות כ"ז ע"ב), דשיחה הוא לשון תפילה. שהרי יש כמה לשונות של תפילה, ו"שיחה" הוא אחד

ויבינו במקרא

מהם, וכן פרש"י שם ע"פ חז"ל, וכן בתרגום יונתן, בספורנו, בטור^ס, רבינו אברהם בן הרמב"ם, וברלב"ג. והוסיף האברבנאל - "וכבר אמרו רז"ל, והוא האמת, ש"לשוח" הוא לשון תפילה"^{סז}. ואילו הרשב"ם והאב"ע והרד"ק פירשו, "שיחה" מלשון לילך בין שיחי השדה. והנה רבינו בחיי כתב, "דהוא להלך בין השיחים, וזה הוא על דרך הפשט, אבל ע"ד המדרש לשוח בשדה, אין שיחה אלא תפלה, שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ולפני ד' ישפוך שיחו" וכו', עכ"ד. והנה דעת רבינו בחיי הוא כדעת הרשב"ם בדרך הפשט, אבל לא כן הוא דעת שאר מפרשים וכמש"כ^{סח}. הרי שנחלקו המפרשים בפירוש המילה "לשוח" ע"פ פשוטו, ולפי מה שהבאנו, רובן פירשו מלשון תפילה^{סט}.

וביותר הרד"ק גופא כתב בספר השרשים (אות ש' ד"ה שוח) וז"ל, "שוח לשוח בשדה, והפעל הכבד בפקודיך אשיחה וכו', ענינם ענין דיבור, והוא כמו לשוח בשדה שהוא דבור התפלה" וכו' עכ"ל. ובד"ה שיח, כתב, "שיח, וכל שיח השדה" וכו', "יש שהוא עשב, ויש שהוא אילנות, ויש מפרשים מזה לשוח בשדה, כלומר לטייל בשדה בין השיחים, וכבר כתבנוהו

סו. כן הוא בטור הנדפס בתקצ"ט עם הסכמת רע"א והחתם סופר ועוד גדולי הדור, ועיין מש"כ בטור הנדפס מחדש.

סז. וכן פירש המלבי"ם, והאריך שם לבאר הלשון של מילת "שיחה", ועיין בהגרשר"ה שג"כ האריך לפרש לשון שיחה, וכן פירש הנצי"ב, ועיין בכתב והקבלה, שהאריך כאן בפירוש שרש המילה. ועיין במזרחי וגור אריה מה שהביאו מתוס' בע"ז ז' ע"ב, ומה שהם עצמם כתבו לבאר דמילת שיחה הוא בודאי לשון תפילה. ואילו הרמב"ן פירש, לשוח בשדה עם ריעיו ואוהביו.

סח. והנה בפירוש רבינו מיוחס כתב, "לשוח כמו לטייל, כמו כי שיח ושיג לו, ורבותינו אמרו להתפלל, כמו שנאמר אשפוך לפניו שיחי" וכו', עכ"ל. ודבריו הם ממש כדברי רבינו בחיי, והוא היה קדום לו. ובאמת י"ל דאין כוונתו כאן ב"ורבותינו אמרו" שפירוש זה הוא על דרך המדרש, אלא כוונתו לומר דרבותינו פירשו אחרת, רק דאינו מוכח. והנה, הדוגמא שהביא, "כי שיח ושיג לו", הוא אצל נביאי הבעל, וכוונתו לפרש שהם הלכו לטייל. הנה יעויין שם במלכים א' פרק י"ח פסוק כ"ז, בהתרגום שפירש, (הוא תרגום יונתן בן עוזיאל, דהוא כע"פ נבואה, כמו שאמרו במגילה דף ג' מפי חגי זכריה ומלאכי אמרו, ופשוט דזהו הכוונה שם בגמרא), ששיח מלשון שועי, שהוא לשון דיבור, וגם רש"י שם, והרד"ק, והמצודות, כולם פירשו מלשון שיש לו דיבור ודָבָר עם מי שהוא. גם המלבי"ם פירש שם מלשון דיבור, וביותר, באיוב פרק ז' פסוק י"א - י"ב, כתב המלבי"ם בקשת ומגן בביאור המילות דשיח ושיג לו, דשיח הוא דיבור הפנימי הנפלט שלא מדעת. הרי דכל המפרשים שם מפרשים מלשון דיבור, ועכ"פ לא מלשון לטייל, ודלא כרבינו מיוחס.

סט. והחזקוני הביא ב' פירושים, א' - בין שיחי השדה, וב' - מלשון שיחה לדבר.

בשרש שוח", עכ"ל. הרי אף הרד"ק, שפירש בפירושו על התורה, מלשון שיח השדה, מ"מ כתב דפירוש המילה העיקרי הוא לשון דיבור, וכאן הוא דיבור של תפילה. ודברי הרד"ק כאן הם על דרך שכתבנו לעיל (פרק ג'-ד'), בביאור ענין פשוטו של מקרא של הראשונים, שהוא עוד פירוש נוסף על הפירוש העיקרי של חז"ל, וכדברי הרשב"ם בתחלת פרשת וישב שציינו לעיל בהערה י"ט והערה ל"ד, עיי"ש.

פירושם הוא נגד רוב המפרשים שהבאנו

אבל הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" כתב, "לפי פשוטו יצא להלך בין שיחי השדה, ומדרשו לשוח האמור כאן הוא לשון תפלה". והנה, לא ביאר לנו, אמאי בחר בפירוש מיעוט המפרשים, ולא פירש כפי רוב המפרשים הפשטנים, אתמהה. ונמצא דהלומד חומש עם פירוש זה, מונח בראשו דלשון תפילה או דיבור אינו הפירוש הפשוט של שיחה, וזה אינו נכון וגם שיבוש וסילוף, שהרי לדעת רוב המפרשים אין הפירוש הילוך בין שיחי השדה. ובאמת יש עוד הרבה דוגמאות כאלה, ונמצא שמה שקורא לפירושו "פשוטו של מקרא" הוא סילוף, דאין זה פשוטו של מקרא כלל.

פרק י'

מה באמת נראה המהלך של הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" - וקלקול הגדול בזה

מהפירוש נראה שרוצה לעשות הפסוקים יותר חול ולרוקנן מדברי חז"ל

א. והנה, עד כאן דברנו על הכמה קלקולים שיש בהך פירוש המכונה "פשוטו של מקרא", א' - איך שמרחיק דברי רש"י וחז"ל מהפסוקים, ב' - שאין לו דרך ומהלך בפירושו כמו שיש לכל מפרשי המקרא, ג' - שכאילו מגביל כוונת התורה, ד' - שמשמיט לימודים עיקריים של חז"ל והראשונים, וכמו שבארנו הכל באריכות. אכן, באמת יש טענה חמישית על עצם פירושו, והוא הדבר הכי גרוע מכל הפירוש, דנראה דבאמת אכן יש לו מהלך מדוע בוחר בפירושו. והוא, שהמסתכל בפירושו יראה, שהוא רוצה לקרב הפסוקים יותר לשכל האדם, ולרוקן אותו מפירושי חז"ל. ומהאי טעמא, בדרך כלל מחפש אחר הפירוש היותר מובן לשכל אנושי, ויותר מגושם וחול רח"ל, וגם מסיר הלימודים של המפרשים שכל אחד כדרכו הוציא מהפסוקים, ורק מוצא לנכון להביא הלימודים שהוא רוצה להכניס. והמעייין בפירושו יראה את זה בכל הפירוש, וא"א להביא כל הדוגמאות ולכן נביא רק מקצתם, ומשם יראה הקורא גודל הקלקול ויקיש על השאר.

אישי התורה אינם למחקר

רבי נתן שאל ליה לרבי יוסי ברבי חנינא יומא חד, ואמר ליה, אלהיך הוה ליה ברא, או לאו. אמר ליה, מילתא אחרא הוה ביה, וכתוב (דברי הימים א טו) אל תגעו במשיחתי ובנביאי אל תרעו. מאי אל תרעו, אל תעשו עצמיכם רעים וחברים לנביאי. והקדוש ברוך הוא בחר בהם, והבדילם מישראל לעבודתו, והכניסם בהיכלו. קל וחומר, מי שהוא מלאך בשמים, אתה שואל עליו [בלשון תמיה].

(זוהר חדש מדרש רות)

דוגמא א' - בפסוק 'צהר תעשה לתבה'

הפירוש מפרש דהחלון לא היה בכוחו לבד להאיר לכל התבה

א. הנה בפסוק 'צהר תעשה לתבה' (ריש פ' נח פרק ו' פסוק ט"ז) פירש בפירוש המכונה "פשוטו של מקרא", [וההדגשות הם שלנו], דהוא דבר המאיר. ועצם פירוש זה הוא נכון, ומביא לזה שני מקורות, הרד"ק והחזקוני. וממשיך דנחלקו חז"ל, י"א שהוא חלון, וכותב, "ואמנם החלונות בימים ההם לא היו עשויים מזכוכית שהאור נכנס דרכם גם כשהם סגורים, אלא מעץ היו עשויים, כמו דלת. ולפיכך, בארבעים יום הראשונים, כאשר החלון היה עדין סגור ואטום מפני הגשם" וכו', "ודאי השתמש אז נח באור הנר, וכדרך שמאירים בכל בית בלילות". ומוסיף בסוגריים מרובעות, "ואף לאחר מכן, כשנתן היה לפתח את החלון, לא פסק השמוש בנרות לתוספת אורה בעת הצורך להאיר בכל חדריה ופנותיה, כי לא יספיק לכך החלון האחד שבמעון העליון", ע"כ הוספתו בסוגריים מרובעות.

מפרש מעצמו דהאבן טובה לא היה לו אור מעצמו

וממשיך שם לפרש, "וי"א שהצוהר האמור כאן, הוא כנוי לאבן טובה שיש בטבעה להאיר", ומציין שם בסוגריים למש"כ רבינו בחיי אודות האבן ברקת. והוסיף במרובעות, "והדעת נוטה, שהאבנים הטובות המאירות אין להן אור מעצמן, כי בכוחן רק להגביר את האור מחמת המאור הנמצא בקרבתן ולהפיצו ביותר, כדוגמאות המראות המבריקים מאוד. וא"כ, גם לדעה זו הצורך נח לנרות דולקים, שעל ידם יפיצו המרגליות את אורן בתבה", עכ"ד.

ברד"ק ושאר מפרשים מוכח דהאבן טובה היה לו אור מעצמו
ולהיפוך מדבריו

ב. והנה מה שיוצא מפירושו הוא, שעיקר האור הגיע מהנרות, רק דהחלון הוסיף אורה, או דהאבן הפיץ האור יותר, ופירוש הראשון מיחס להרד"ק, ואילו הפירוש השני כותב מעצמו. והבוא נראה פירוש הרד"ק וזה לשונו: "צהר, ר"ל שיעשה עליה חלון שיכנס ממנו האור לאחר כלות הגשם וחסרון המים, כמו שאמר ויפתח נח וגו', ויש מרז"ל שאמרו כי אבן

ויבינו במקרא

טובה היתה לו שהיתה מאירה כצהרים, וזהו שאמר צהר תעשה, ולשון תעשה הוא כנגד זה הפירוש^ע, ובאמת הכין נח שמן לנר בהכינו כל צרכיו, וזה החלון היה למעלה^ל, עכ"ל.

והנה, הרד"ק לא כתב בפירושו הראשון דאח"כ השתמש בנרות, רק דהרד"ק נקט, דבשעת הגשם לא היה שייך להשתמש בחלון בשביל הכנסת אורה, כי אז היה נכנס הגשם, וא"כ ע"כ האור היה ממקום אחר. אך לפירוש השני שהוא אבן טובה, הרי לא הוצרך הרד"ק להוסיף כלום, שהרי היה מאיר כצהרים. ופשוט דאבן טובה שרק מגביר האור אינו מגבירו כצהרים, ומגבירו כצהרים רק שייך כשיש לו אור מעצמו. וכמש"כ רבינו בחיי שציין (פרשת תצוה פרק כ"ח פסוק ט"ו), "נקרא ברקת, על שם שנוצצת כברק, ומאירה כנר, וכן תרגום ברקן, והוא אבן שתלה נח בתבה, והנביא קראה אקדח", על שם שקודח כגחלת, והוא מלשון 'קודחי אש' (ישעי' נ', י"א), והכוונה שיש לו אור מעצמו כברק^כ. וכ"ה בתרגום יונתן שכתב, שילך לפישון, וקח משם יהורא, שהכוונה אבן מיוחד שמאיר מעצמו. וכן מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ג) שכתב, "ומרגלית אחת היתה תלויה בתבה ומאירה לכל הבריות כנר שהוא מאיר בגבורתו, שנאמר צהר תעשה לתבה", עכ"ל. ומדקתני דהוא מאיר כנר, ש"מ שמאיר בלי נר, דאל"כ לא שייך לומר שהוא מאיר כנר, וע"כ שהאבן היה לו אור מעצמו^כ. ומה"ט הביא רבינו

ע. כוונת הרד"ק הוא, דלפירוש זה דהוא אבן טובה, הוא רק שם הצהר, אבל לא שעשה אותה.

עא. וכן הוא באברבנאל בישעי' (נ"ד) וז"ל, "אקדח שהוא אבן יותר יקרה מכדכד, והוא הנקרא בלשונם קרבונקלי, שהיא מאירה בלילה כמו גחלי אש, ולכן קראה אבני אקדח", וכו', עכ"ל. וכן כתב לעיל וז"ל, "אקדח שהיא אבן מזהירה כאש הקודחת", וכו', עכ"ל. הרי מבואר להדיא כדברי רבינו בחיי, שאקדח מאיר מעצמו כגחלת וכאש קודחת.

עב. ועיין ברד"ל שם שציין למש"כ בפרקי דרבי אליעזר לעיל פרק ד', ושם איתא, "דרקיע שעל ראשי החיות כעין קרח הנורא, כאבנים טובות ומרגליות, והוא מאיר על כל השמים כנר שהוא בבית וכשמש שהוא מאיר בגבורתו בצהרים, וכו', וכמוהו הצדיקים עתידין להאיר לעתיד לבוא", וכו', עכ"ל. וזה פשוט דהכוונה שם הוא, שמאיר מעצמו ובלי נר, והוא אותו לשון שכתוב גבי צהר. ומשו"ה הרד"ל ציין לשניהם, שהרי שניהם נכתבו באותו לשון, וכוונתו כמה שביארנו בפנים, שפשוט מהפרקי דרבי אליעזר דהצהר האיר מעצמו בלי נר.

משולם^{עב} ראייה, שא"צ לברך על נר שבת דלא כר"ת, משום שהרי סגי לשים אבן טובה כמו אצל נח, והכוונה שמאיר מעצמו, דאל"כ הרי לא שייך שיאיר בלי נר.

הטעם שפירש דלא כרוב המפרשים וממציא פירוש חדש מעצמו

הרי שיוצא לנו, שכל המפרשים^{עב} וגם הרד"ק עצמו פי' כפשוטו, שהאבן טובה הנזכר כאן הי' מאירה כצהרים מעצמו. וכנראה, שאילו הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" קשה לו

עג. מובא במושב זקנים על התורה פרשת אמור פרק כ"ד פסוק ב', וכן בפירושים ופסקים לרבינו אביגדור הצרפתי פסק רל"ג ורל"ד פרשת אמור כ"ד ב'.

עד. הנה כבר הבאנו בפנים כמה מפרשים וחז"ל שמבואר להדיא בדבריהם שהכוונה דמאיר מעצמו. אך כן הוא גם בילקוט שמעוני (רמז נ"ג), "צהר, רבי מאיר אומר אבן אחת של מרגלית היתה תלויה בתבה, והיתה מאירה לכל הבריות שבתבה כנר שמאיר בתוך הבית וכשמש הזה שמאיר בצהרים", עכ"ל. ומדקתני שמאיר כנר בבית, ש"מ שהאיר מעצמו ולא על ידי נר. ועוד איתא שם, "כל י"ב חדש שהיה נח בתבה לא היה צריך לא לאור החמה ביום ולא לאור הלבנה בלילה, אלא מרגלית היתה לו, בשעה שהוא כהה היה יודע שהוא יום, ובשעה שהיתה מבהקת היה יודע שהוא לילה, אמר רב הונא ערקין הוינא מקמי גונדיא בהדי בטיטא דטבריא, והיה בידינו נרות, בשעה שהיו כהין היינו יודעין שהוא יום, ובשעה שהיו מבהיקין היינו יודעין שהוא לילה", עכ"ל. הרי להדיא דהאבן הבהיק מעצמו, דאם רק האיר מחמת הנר, הרי ע"י הנר גופא ידע מתי הוא יום ומתי הוא לילה כמו שהיה אצל רב הונא במערה שבטבריא, אלא ע"כ דהאבן הבהיק בלי נר. ומש"כ בילקוט הוא ג"כ בירושלמי פסחים (פרק א' הלכה א'), ובבראשית רבה (פרשה ל"א אות י"א), עיי"ש. ובילקוט להלן (רמז נ"ה) איתא, "סגר הקב"ה חמה ולבנה ולא היו מאירים כל י"ב חודש וכו', והאיך היה נח משמש, זימן לו הקב"ה אבן טובה ונשתמש לאורה", עכ"ל. הרי להדיא דהאבן טובה האיר מעצמו, דלכך הוצרך שהקב"ה יזמין לו אבן טובה, דאם בלא"ה היה משתמש עם נרות הרי י"ל בפשיטות שהי' לו נרות, אלא ע"כ דהאבן טובה האיר מעצמו.

ובאמת, מה שמפורש בילקוט כך איתא בשאר מפרשים ג"כ. דכ"ה ברא"ש ובעל הטורים על התורה שכתבו, "צהר בגמטריא לאור האבן", ומביא הרא"ש המקור מפרקי דרבי אליעזר שהבאנו למעלה באות ב'. וכ"ה בעטרת זקנים לבעלי התוס' בפרשת תצוה, "ברקת נוצצת כברק ומאירה כברק והיא אבן טובה שתלה נח בתבה וממנה היה אור בתבה", וכ"ה בעוד הרבה מפרשים. ועיין להלן הערה ע"ז שהעתקנו מדברי המהר"ל והלבוש שכתבו כן להדיא, דהאיר בלי נרות. וכן פשיטא ליה להמהרש"ג (חלק ב' סימן ק"ז), שהאבן האיר מעצמו, ועיי"ש שדן לגבי נר שבת ונר חנוכה. וכן פשיטא ליה להגר"ח קנייבסקי שליט"א בספר דעת נוטה עיי"ש, והוא כמש"כ שכן מבואר בחז"ל וכל המפרשים.

ויבינו במקרא

להאמין במה שאינו מכיר, והיות שהיום לא נמצא אבן כזו, ממילא ממציא מעצמו פירוש אחר, ודרך כזו היה הדרך של המשכילים מפעם שהלכו בדרכי היונים, שלא האמינו דבר שאינם מרגישים ויכולים לחוש בו.

רוב הראשונים לא פירשו כהרד"ק בצורת החלון שנעשה לאורה בהתבה

ג. אכן לא רק זה, אלא עצם הדבר שבחר פירוש זה של הרד"ק אומר דרשני. הרי הבוא נסתכל מה שכותבים שאר מפרשים. וז"ל הרלב"ג, "צהר, והרצון בו שיעשה מקום יגיע ממנו האור, וידמה לי שבחלון ההוא הושם גשם ספירי יעבור בו האור, ושהחלון שבו התואר יוחד בלשונינו בשם צהר, לפי שכבר נשאר המקום ההוא סתום, ולא ישתמש החלון ההוא כ"א לאורה", עכ"ל. הרי שהרגיש בקושית הרד"ק, ולכך פירש שנעשה באופן שרק האור נכנס ולא הגשם, וכוונתו כמו חלון של זכוכית. והר"ן העתיק פירושו וכתב עליו "ויפה אמר", וחיזק דבריו, דלכך לא ציוה ד' האיך להשימו, דכיון דהוא סתום יכול להשים היכן שירצה, דהרי ממילא לא יכנס גשמים, משא"כ הפתח צריך להיות בצדה כדי שלא יכנס גשם - עכ"ד הר"ן. ועל דרך זה גם פירש האברבנאל, "שצהר הוא חלון שבו יכנס האור אליה, כי חיות הבעלי חיים הוא באור". [וחוץ מזה דרוב המפרשים אינם מפרשים כדברי הרד"ק, אבל גם רואים שדברי הראשונים הם להיפוך מדברי הספר "פשוטו של מקרא", שכתב כאילו שא"א שבזמנם עשו חלון מזכוכית, ומדברי הראשונים הנ"ל מבואר שפירשו להיפוך - שבאמת עשה חלון של זכוכית^{עה}].

והנה, אף אם ימצא פירוש אחד שכתב להיפוך, הרי ברור דהוא נגד רוב המפרשים ופשטות דברי חז"ל בכמה מקומות ונגד המסורה. ועוד, הרי הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" כתבו זה מעצמם, וכמש"כ "והדעת נוטה", והיינו **שדעתם נוטה נגד כל המפרשים ודברי חז"ל שהבאנו**. וא"כ, אפילו אם ימצא איזה מקור לפירוש כזה לא יעזור להם כלום, דמ"מ עצם הדבר שמפרשים **מדעת עצמם** נגד רוב המפרשים והמסורה ודברים מפורשים בחז"ל וכמו שהבאנו, והעזות לפרש להיפוך מדברי גדולי מפרשי רש"י כהמהר"ל והלבבוב שהבאנו להלן, **מעורר החשד שקשה לו להאמין במה שאינו משיג בשכלו ורואה במציאות, וכמש"כ בפנים ולהלן אות ד'.**

עה. ובחזקוני פירש, [וכעין זה במדרש אגדה ובלבוב אורה], "צהר הוא החלון, ובעוד שהיה סתום נתן שם אבן טובה להאיר להם בפנים, ונמצאו דברי רז"ל מכוונים", שהיינו, ששניהם אמת, שהיה הן חלון והן אבן טובה, ובזה יישב קושית הרד"ק. רק הוסיף, דלפי פשוטו, "דצהר הוא לשון יצהר, דהיינו

זה שבחר פירוש יחידאה נגד שאר מפרשים ומוסיף עליו, עושה רושם שאינו מאמין במה שאינו משיג בשכלו

ד. והנה, זה שבחר בפירוש של הרד"ק שהוא פירוש יחידאה - וגם הוסיף עליו מדברי עצמו, עושה רושם שהוא מפני שרוצה להרחיק מפירוש חז"ל והמסורה^ט, שהחלון עצמו האיר להם. דבאמת היה קשה לו, האיך האיר החלון לכל התבה, כמו שהוסיף מעצמו, ש"לעולם הוצרכו לנרות"^י, והיינו משום שנראה שקשה לו להאמין ששייך שהחלון האיר לכל התבה, או שאבן טובה האיר מעצמו, ומשום הכי בחר בפירוש הרד"ק והוסיף עליו. וכל זה מעורר חשד שהדרך של הספר הוא, שמה שאינו משיג בשכלו אינו מאמין, ודבר זה הוא שורש של מינות, וכמבואר ברמב"ן (פרשת אחרי מות פרק ט"ז פסוק ח'), "כי היינו צריכים לחסום פי

שמן תעשה לצורך התבה להאיר בה, ואין לפרש חלון משום שלא שמשו המזלות כל ימי המבול". הרי שהחזקוני ג"כ מפרש, שלדברי רז"ל, שהכוונה הוא חלון או אבן טובה - א"צ לנרות. ועיין ברבינו מיוחס שפירש, "צהר מאור, וכן צהרים, ועל שם כן נקרא השמן יצהר, שהוא מאיר, והוא חלון האמור למטה". והוא להיפוך מהחזקוני, דס"ל דצהר מלשון יצהר, רק להיפוך יצהר הוא מלשון צהר, וכמו שנראה מהתרגום ושאר מפרשים דלא כהחזקוני, ועיין מש"כ הטור על התורה. ועיין במלבי"ם שכתב, שהכוונה של 'ואל אמה תכלנה' היא, שיהיה לחלון משקוף שיכסה עליו שלא יכנסו הגשמים דרך שם, והביא שכן הוא במדרש. ועיין ברס"ג, שכתב, צהר, ועשה לה חלון למאור.

עו. ועכ"פ הפירוש במציאות מרחיק את הלומד מהפירוש של חז"ל והמסורה.

עז. עיין בגור אריה שהקשה על המ"ד שהיתה אבן טובה אמאי לא לקח נר, וז"ל - "ולמה לא לקח נר הרי יותר מסתבר להיות משמש בנר משיהיה משמש באבן טובה", [כוונתו לכאורה דיותר מצוי השתמשות בנר מבאבן טובה], ותירץ, שהתורה עשתה שיהא התבה דומה לעולם, **דהיינו עם מאור קבוע כמו השמש** וכו', ולכן היה לה או חלון לאורה או אבן טובה לאורה. ובחידושי אגדות לסנהדרין דף ק"ח ע"ב הוסיף המהר"ל, שיקבע אבנים טובות ומרגליות, **"ולא יסמוך על אור הנר"**, כי צריך להיות דומה לעולם, **"אשר אין העולם משתמש לאור נר הדולק, ולפיכך ציוה לעשות אבן טוב מזהיר דומה אל השמש או הירח שהוא עצם מזהיר"**. ובלבוש אורה תירץ באופן אחר, כי לא שייך שיהיה לו נר בהתבה בכלל עיי"ש מש"כ. הרי מבואר להדיא בדבריהם, שהאבן טובה האיר מעצמה כמו השמש וכדומה, וגם החלון האיר לתבה, דהתבה נעשה באופן שלא יהא צריך לאור הנר.

ויבינו במקרא

המתחכמים בטבע הנמשכים אחר היוני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו והגיס דעתו הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת, "עכ"ל^{עח}.

דוגמא ב' - פירושם להפסוקים 'ושני צמידים על ידיה' ו'איה שרה אשתך'

מפרש דלא כרש"י והמסורה והפשוטו של הפסוק
"וכאילו" שדרכו לילך כרוב המפרשים

א. הנה בפרשת חיי שרה (פרק כ"ד פסוק כ"ג), פירש רש"י, שאליעזר נתן הצמידים על יד רבקה קודם ששאלה בת מי את, שהיה בטוח בזכותו של אברהם אבינו וכו', וכן הוא לפי פשוטו של הפסוק, 'ושני צמידים על ידיה'. אכן בפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" מפרש, דהכוונה, "דהוציא התכשיטין בידו כדי שיהא מזומנים לתת אותה לה כשתענה שהיא ממשפחת אברהם", ומביא שכ"כ הרמב"ן הרד"ק והחזקוני, וקורא לזה דעת "רוב המפרשים". אך יעויין במלבי"ם, שפירש כפי פשוטו שנתן התכשיטין קודם, ואפילו האברבנאל הגם שהביא בזה ב' פירושים, וכתב שהעיקר כהאבה"ע שקודם שנתן שאלה בת מי את, מ"מ הביא שאפשר לפרש שנתן קודם. אבל אה"נ רוב המפרשים לא פירשו כרש"י, ובזה נתן טעם וסיבה אמאי בחר פירוש זה, והוא משום שהוא דעת רוב המפרשים, ובאמתלה שכאילו הדרך שלו הוא לבחור הפשט בפסוק ע"פ רוב המפרשים, ואפילו כשהוא נגד רש"י והמסורה והפשוטו של הפסוק שנראה לכל אחד שקורא את הפסוק"ט. וזה דלא כמו שפירש ב"צהר", ששם פירש הספר נגד רוב המפרשים בודאי, ובאמת הוא נגד כל המפרשים וכמש"כ לעיל (דוגמא א' אות ב'), וא"כ ע"כ רואים שאין זה באמת הדרך שלו לילך בתר רוב המפרשים, ואין זה אלא כמי שמנסה לומר "ראו כי כשר אני".

בפסוק 'איה שרה אשתך' מפרש נגד רש"י ורוב המפרשים בלי שום סיבה

ב. אך הבוא נראה במקום אחר, בפרשת וירא (פרק כ"ג פסוק ט'), על הפסוק 'איה שרה אשתך' ויאמר הנה באהל' פירשו, "לפי שהיא לא יצאה שם לעמוד על סעודתם, הראו עצמם

ויבינו במקרא

כמסתפקים שמא היה לה צער או חלי שיוכלו הם לתקנו, ואברהם השיבם, הנה היא באהל, כלומר הנה היא מסתתרת באהלה, כי אין לה בן לצאת ולבא עמה כדרך הגבירות היוצאות מבתיהן לחוץ", ומביא מקורו מאברבנאל. והנה בכאן נטה מרוב המפרשים, דהרי רש"י פירש, דהנה באהל, דצנועה היא, וכל השאלה היתה להודיע שהיא צנועה כדי לחבבה על בעלה.

וגם הרד"ק והרלב"ג הלכו בדרך זו של רש"י, דו"ל הרד"ק, "איה שרה אשתך, שאלו עליה לפי שלא היתה עמהם במקום שהיו אוכלים מפני צניעותה, ולמדנו בסיפור הזה, כי לא נאה לנשים הצנועות להתראות בפני האורחים, ולפי שהיו רוצים לבשרה שאלו עליה. הנה באהל, הנה היא באהל כדרך הצנועות", עכ"ל. וכמו כן כתב הרלב"ג על המילה ו'הוא אחריו', וז"ל, "והנה היה בזה האופן כדי שיהיה ישיבתה באהל הוא בצנועה נפלאה, כדי שלא יראה אותה אחד מהעוברים ושבים", עכ"ל^פ.

זה שבחר לפרש נגד שאר המפרשים מעורר חשד על מהות ומטרת פירושו ו**כאן** הבן שואל, אמאי בחר פירושו של האברבנאל, שהוא פירוש יחידאי משאר המפרשים, וכי יותר מתפרש הפשוטו של מקרא בהפירוש שבחר, והרי בהמקרא עצמו לא בא הטעם כלל מדוע שהיתה באהל, ואם מחמת המילת "איה", הרי כבר עמד עליו הכתב והקבלה, ולכך הביא דפירושו של חז"ל שפירסה נדה מתפרש בפשוטו של הפסוק. ודבר זה אומר דרשני, ומעורר החשד שרוצה להרחיק פירושם של חז"ל, ולהוריד האבות מקדושתם ולצייר אותם והנהגותיהם כפי הבנתו, רח"ל מהאי דעתה.

פ. גם הר"ן כתב, "שהפתח היה אחר האהל לרוב צניעות". והחזקוני על התיבה 'והוא אחריו' הביא תרגום ירושלמי, דישמעאל היה עומד אחר המלאך, ופירש כדי שלא תתיחד שרה עם אברהם. ואילו עוד הרבה מפרשים פירשו, דהנה באהל בא לרמז דאינה משרתת האורחים משום שפירסה נדה, עיין בכתב והקבלה והנצי"ב והמלב"ם.

דוגמא ג' - והוא חמור מכולן

אברבנאל - הפחד שצריכים כשמפרשים הפרשה של אדם וחווה קודם החטא
א. והנה, לפני שנביא דוגמא הבא יש להקדים דברי האברבנאל (בעמוד פ"ו) שכתב, דמפני הקושי לפרש כל הפרשה מ'אלה תולדות השמים' עד 'והאדם ידע את חווה אשתו' דלג הר"ן ולא פירשם, "כי פחד פן ישכנו נחש בלי לחש, ולכן לא פירש בכל הפרשה הזו דבר גדול או דבר קטן, וקרוב לזה עשה הרמב"ן רבו, כי עם היות שלא מנע הביאור בהחלט מכל הפרשה, הנה הסתיר פניו ברוב הפסוקים ולא ביאר בהם דבר", עכ"ל האברבנאל.

**פירושם להפסוק 'ויהיו שניהם ערומים' וכו' - שלא היה להם בושה
 מחמת חיסרון שכל - רח"ל**

ב. הנה בפרשת עץ הדעת (פרק ב' פסוק כ"ה), בפסוק 'ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו', פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא", "לא לבשו עליהם שום בגד לכסות מערומי גופם", ועם זאת לא בושו בכך. והוסיף בסוגריים מרובעות, "כי אז לא קנו עדיין את הדעת השלמה והנעלה להתבייש מעצמם בלבד, אף על פי שאין אדם אחר רואה אותם, עד אשר אכלו מעץ הדעת ותפקחנה עיני שניהם, ופירש רש"י לענין החכמה דבר הכתוב". ועל הפסוק 'ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם וכו' (פרק ג' פסוק ז) פירש, "נפתחו עיני שכלם, והם החלו להבין ולהכיר שגנאי הוא לאדם להיות עירום בלא כסוי לגוף" וכו'.

מסלף ומבלבל ומחלל דברי האריז"ל והמפרשים בנושא זו

רעיי"ש שהוסיפו באותיות קטנות, להרחיב להביא מהאריז"ל על הענין שאכלו קודם זמנם, וז"ל: "היה ד' מאכילם מפריו כאשר נפשם היתה בשלה ומוכנה לכך וכו', והיו עיניהם מתפקחות לא רק לדעת שעירומים הם, אלא היו מתעלים וכו' עד רום תכלית דרגת הנברא וכו'. עתה משנתפתו וכו' לאכול מן העץ בטרם עת, הרי הדבר העיקרי והראשון שהבחינו בו הוא היותם עירומים, אכן מלבד זאת הם קנו ורכשו בכח האכילה ההיא תוספת

חכמה ודעת להבחין בין טוב ורע, אך לא זכו שהדעת הזאת תתישב על לבכם כהוגן וכו'. ומכאן וכו' נמשכו כל החטאים וכו', שהדעת והיצר נלחמים זה בזה במאבק תמידי, באשר האדם בתוך לבו יודע ומכיר בין טוב ורע ואע"פ כן היצר גובר ואינו מתנהג כפי ידיעתו והכרתו את הטוב לעומת הרע וכו', ע"פ המהר"ל ולקט מספרי דרוש", עכ"ל באותיות הקטנות, וכאילו שבא הספר לטהר את פירושו, ואין זה אלא סילוף וחילול דברי המפרשים^{פא}, ועיין מש"כ בהערה^{פב}.

ושם על הפסוק 'מי הגיד לך כי עירם אתה' (פרק ג' פסוק י"א) פירש, "הלשון עירום לא יפול בדבר שאינו זקוק כלל ללבוש, לכן לא יאמר על החיה והבהמה שהיא עירומה, רק כשהאדם בא לידי הכרה על הצורך במלבוש לכסוי גופו, אז נוצר בהבנתו השם והמושג אדם עירום, 'מי הגיד לך כי עירום אתה', מי השכילך לדעת את הצורך בלבוש, שמתוכו למדת את המושג עירום, המן העץ" וכו', "לולי אכלת מפריו והשכלת בחכמה, לא היית בוש במערמך להסתר מפני", עכ"ד.

פא. דהמקובלים רק מדברים שבשבת היה מסתלק האיסור, ואדרבא אז היה תיקון גדול באכילתו, עיין ביהל אור פרשת תצוה ק"פ ע"ב, ועוד הרבה ספרים שדברו בזה. אבל ודאי שלא כתבו דקודם אכילת עץ הדעת היה להם חיסרון בשכלם ולכן לא כיסו את עצמם, ואכילת עץ הדעת הוסיף להם שכל שידעו שהוא בוש לעמוד ערום, ח"ו מלהעלות דבר זה, ועיין בספר הדעה בדרוש של עץ הדעת שמאריך בכל זה, הן ברום דרגת אדם הראשון קודם החטא והן בענין עצם החטא. וגם הוספתם, שמכאן הוא שורש של כל החטאים, הנה ודאי שאכילת עץ הדעת הוא שורש שאר החטאים במדה מסוימת, אבל זה שמפרשים שמבואר כאילו שהיה כאן הוספת דעת בזמן שאינו נכון וזה גרם הקלקול, אף אם זה כתוב בספרים מסוימים, אבל להוציא מזה שהחטא גרם להם מעלה שהשיגו שהוא בוש להיות ערום, ומקודם היה חסר להם מעלה זו, דבר כזה לא נזכר במהר"ל וכל ספרי הדרוש ח"ו, ואין זה אלא סילוף ובלבול וחילול של האריז"ל ומהר"ל וכל המפרשים, ד' ירחם.

פב. וכיון שהזכיר מדברי האריז"ל, יעויין ברבנו בעל הלשם ז"ל בספר הדע"ה חלק ב' (דף פ' ופ"א), שמאריך ברום דרגת אדם הראשון קודם החטא ובעומק חטא עץ הדעת, דנכלל בזה "מי שאינו מבטל שכלו ודעתו תמיד נגד כל מה שנטועה באמונת לב כל ישראל מכל הדורות שלפנינו בכל הגודע ומפורסם בתוך כלל ישראל, וכל המהרהר אחריהם גם באיזה פרט קטן וקל שבהם כאלו מהרהר אחר השכינה וכו', ובפרט מה שנזכר בחז"ל בש"ס ומדרשים וכו', וכן בכל ספרי הגאונים קדושי עליון, וכל המתחכם ומהרהר על איזה פרט שבהם הוא בכלל הכופרים ואפיקורסים, והוא גרע בפרט אחד מרשע גמור וכו"ל, והנה היא עבירה כללית השנית שאמרנו שהיא כלולה ג"כ בחטא דעץ הדעת, והיא גרוע מהראשון, [כוונתו מאיסורים של אכילה ועריות שהם נכללו באזהרה של אכילה מעץ הדעת] וכנזכר, עכ"ל. ועיי"ש עוד דברים חריפים מאד בנושא זה, והמבין יבין לעניניו.

לסיכום מפרש להיפוך ממה שנשתרש אצל כל כלל ישראל וקורא לזה "פשוטו של מקרא" רח"ל

ולסיכום מפרש - רח"ל - שאדם וחיה קודם החטא היו "מחוסרי שכל" כמו בהמה, שלא הרגישו בשכלם שיש להתבייש לעמוד בלי לבוש אף כשהם לבד, וכאילו שלמד הספר זה מדברי רש"י, עה"פ 'ותפקחנה עיני שניהם', דלענין חכמה דיבר הכתוב. ונמצא שמפרש שאדם וחיה קודם החטא היו במדרגה פחותה בשכלם מאחר החטא, ובדרגה גרועה מאד רח"ל, שלא הכירו דבר בסיסי שיש בושה לילך בלי לבוש. וכל זה קורא "פשוטו של מקרא", ולהיפוך ממה שנשתרש אצל כל כלל ישראל, שאדם וחיה קודם החטא היו במדרגה גבוהה שאין לתאר ולשער, ורק שלא היה להם צורך ללבוש, משום שלא היה גנאי, והיה מקום הערוה כהפנים והידיים, וכמו שנראה.

פירושים של רבותינו מפרשי המקרא על פסוק הנ"ל

ג. והנה הבוא נראה דברי מפרשים הקדמונים האיך פירשו את הענין - וז"ל הספורנו, "כי אז היו כל פעולותיהם וכל אבריהם לעשות רצון קונם בלבד, לא להשיג תענוגות נפסדות כלל, באופן שהיתה פעולת הזיווג אצלם, כפעולת האכילה והשתייה המספקת, ובכן היה ענין אבריהם ההם, כמו ענין הפה והפנים והידיים אצלנו", עכ"ל. ועל הפסוק ותפקחנה פירש, "ידעו שראוי לכסות מקום הערוה, בהיות מעתה רוב פעולותו, מכוונת לתענוג מאוס ומזיק", ועל דרך זה גם פירש האור החיים עיי"ש. וכן כל המפרשים - כל אחד כדרכו - מפרשים כאן שאדם הראשון לא הי' צורך ללבוש קודם החטא מחמת דרגתו הגבוהה, ולהיפוך מדברי ה"פשוטו של מקרא", והבאנו דבריהם בהערה, עיי"ש^{פג}.

פג. והרלב"ג פירש, שלא השתמשו רק בהשגות שהוא מהשכל, אבל השגת טוב ורע אינו מהשכל בעצמותו, אלא הוא באמצעי, וקורא לזה "השגה פחותה שלא השתמשו, שהוא חיסרון לשלימותם, ויגרום להיפסק שלימותם". גם ברד"ק מבואר דלא היה מחמת פחיתות בשכלם קודם החטא, רק אדרבא אחר החטא נשתנה לגריעותא בעינין זה.

והנה האברבנאל (בעמוד ק"י) העתיק דברי הרמב"ם במורה נבוכים שהאריך, שא"א שהאדם היה בדרגה פחותה קודם החטא, ולכן פירש הרמב"ם, שידיעת הטוב והרע אינו ידיעה עצמית לשכל נבדל,

פירוש רש"י בפסוק הנ"ל ע"פ גדולי רבותינו מפרשי רש"י

וגם רש"י שפירש "שלא היה יודע דרך צניעות להבחין בין טוב לרע", הוסיף וכתב, "ואע"פ שנתנה בו דעה לקרות שמות, לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצה"ר, וידע מה בין טוב לרע" (והוא מהב"ר). וכוונתו לומר, שאין הכוונה שהיה לאדם איזה חיסרון "שכל" ח"ו, רק הכוונה דלא היה בו יצר הרע, וכמש"כ רש"י להלן, וידעו כי עירומים הם, דהכוונה דהם "נתערטלו ממצוה אחת שהיה בידם". אבל עצם הדבר שהם עירומים, הרי פשיטא דידעו גם קודם כמש"כ רש"י, "דאף הסומא יודע את זה". ועיין בשפתי חכמים (בשם הצדה לדרך) שכתב כן להדיא, "שלא מחמת חסרון חכמה, אלא מחמת שלא היו צריכין לידע דרך צניעות כלל, כיון שלא היה להם יצה"ר". ועיין בלבוש האורה שהאריך בזה, וכתב דמש"כ רש"י דלא היו יודעים לא דק בלשונו, "דודאי היו יודעים דרך צניעות, רק דלא היו צריכין לכך", וכמש"כ הספורנו, "אלא שדברי רש"י בהעברת לשון נ"ל". ועיין ברא"ם והגור אריה שפירשו על דרך הרמב"ם במורה נבוכים, עיי"ש היטב בגור אריה.

האיך פירש החיבור "רש"י כפשוטו" רש"י הנ"ל והקלקול שיש בו

ד. ואידי דאתינן לבאר דברי רש"י כאן ע"פ גדולי האחרונים מפרשי רש"י, הבוא נראה איך שספר זה מפרש דברי רש"י בחיבורו הנקרא "רש"י כפשוטו". דהנה בפירושו

ולא היה צורך לו ידיעה זו. והאברבנאל חולק עליו ופירש, שהכוונה שהיה לו ידיעת טוב ורע בידיעה שכלית ולא חמרית וחושית כבהמה, ועיי"ש שהאריך במדרגת אדם הראשון קודם החטא. ועיין במלבי"ם שג"כ פירש שלא היה צורך להתבייש, אם משום שלא היה להם תאוה, אם משום שהגוף של אדם היה רק לבוש לגוף, שהיה מתפשט ממנו כשרוצה, וכמבואר בדברי המקובלים. גם הגרש"ה האריך לבאר, שלא היה צורך להתבייש, כיון שהיו עבודת גופם קדוש, כמו רוחם, עיי"ש שהאריך בזה, ובהיראת ד' ומוסר שמוציא מזה. גם הנצי"ב פירש, שאדם לא היה צורך להתבושש "מרוב דביקותו בשכינה", וכמש"כ הספורנו, [ועיי"ש שיש לו דרך מחודש ועמוק, בהחילוק בין אדם לחוה קודם החטא]. ועיין בפירוש רבינו יוסף בכור שור, שג"כ פירש כדעת שאר מפרשים שלא היה צורך להתבייש קודם החטא, ורק אחר החטא שנכנס בהם יצה"ר לעשות עבירות עיי"ש. גם רבינו בחיי העתיק דברי הרמב"ם במורה נבוכים שלא היה צורך לו ידיעה זו קודם החטא, וביאר יותר, דידיעה זו הוא חיסרון, דבא משום דנפשט מהשגה שכלית, ונתלבש בתאוה גופנית.

ועיין בתרגום יונתן ורבינו מיוחס שפירשו הפסוק עירומים ולא יתבוששו באופן אחר לגמרי, וערום הכוונה חכמה, כמו ערום אצל 'הנחש היה ערום'.

המכונה "רש"י כפשוטו" כתבו, "ואז נכנס בו יצה"ר, וע"י זה ידע מה בין טוב לרע, וגופו הערום נעשה לו לדבר בושה", ומציין להלבוש ורא"ם. ובדברים אלו השמיט כל תוכן דברי הלבוש, וגם תוכן דברי הרא"ם השמיט. ורואים כבר בפירושם לדברי רש"י שמורידים מדרגת אדם הראשון קודם החטא, שמה שהוצרך הלבוש להגיד, שלא נטעה ברש"י שהיה כאן חיסרון בשכלם, וגם הרא"ם הוצרך להוציא, דלא היה פחיתות אצלם וכדרך הרמב"ם, וגם השפתי חכמים הרגיש צורך בזה להשמר מהטעות - כל זה לא הביאו. משום שנראה, דאצלם אין צורך בזה⁷¹, דניחא להם לומר שאדם וחיה היו בדרגא פחותה מאצלינו, ולא היה להם שכל בזה, רח"ל מהאי דעתה⁷².

ועכ"פ כבר רואים שהקלקול נמצא גם בחיבורם "רש"י כפשוטו", והוא אותו קלקול שיש בפירושם "פשוטו של מקרא", רק דאינו ניכר כל כך⁷³. ומזה יש ללמוד, דמדלא נחתו

פד. ודרך אגב מי שטועה בדבר כזה אפילו בטעות ובלי שכותב כן בפירוש, או לא איכפית ליה דבר כזה, מראה על עצמו היכן הוא אוחז ושאלו יש חיסרון גדול, דמה שיש צורך לכל גדולי המפרשים לפרש ולהדגיש, בעבורו א"צ כלל - רח"ל, ולא משנה מי הוא.

פה. ואם נמצא באיזה מפרש קדמון, שפירש שהיה חיסרון בשכלם קודם החטא, הרי מלבד דאין אנו יודעים אם הספר מוסמך שיצא ממנו, [ויעויין בכגון זה בדברי המהר"ל בבאר הגולה באר שישי דף ס"ז על תשובת אחד מהגאונים, "וגם לא מר בריה דרבינא חתם על הא מילתא, שיעשה האיש הזה דבר זה ראש ותכלית לדבריו, לתלות באילן גדול בחבלי שוא"], ואפילו אם יתברר שיש ספר מוסמך שפירש כך, מ"מ הוא נגד כל הקבלה והמסורה, [ויעויין להלן בפרק יב אות ב' מה שהבאנו מדברי הרשב"א בתשובה], וכל המפרשים. וכמו שהאריך האברבנאל, עיין בעמוד פ"ב בהשאלה הכ"ג, שכתב האיך שייך שיספר הכתוב בגנותם אם לא חטאו, וע"כ היא מעלה אצלם, ועיין בעמוד ק"א, בהתרת השאלה הכ"ג, ובדבריו למעלה (הערה פ"ג) מש"כ בדעת הרמב"ם וכל האחרונים הנמשכים אחריו, ודעתו החולקת על הרמב"ם. ובלא"ה נראה ברור, דלא לקחו דבריהם ממקור קדום נגד כל המפרשים, מדלא ציינו את זה, רק כתבו כאילו שדבריהם בנויים על דברי רש"י.

פו. וברוך ד' שנתעוררתי דרך אגב לזה, ממה שהייתי אצל אחד, שחשב דהפירוש של 'ולא יתבוששו' מהמכונה "פשוטו של מקרא" הוא מדברי רש"י רח"ל, והשבתי לו שטעה בדברי רש"י, ובגלל זה נתעוררתי מן השמים להסתכל בפירוש "רש"י כפשוטו" ומקורותיו, ועל ידי זה מצאתי קלקול הנ"ל.

הלומדים לזה בפירוש "רש"י כפשוטו", שיש לחשוש שיש עוד דברים שם שהוא נגד הקבלה והמסורה^{פז}.

התבוננות מדוע פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" בהדרך שלו

ה. **ומעתה כל אחד יתבונן**, אמאי פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" להיפך מכל הקדמונים, ומוריד מדרגת אדם הראשון קודם החטא, שכידוע מדברי המקובלים ומכל המפרשים, שאדם הראשון היה מדרגה שאין לנו השגה בו ויותר ממדרגת מלאכים, ואילו הם כותבים להיפוך מזה שלא היה לו אפילו שכל כאדם פשוט, שיתבייש בהיותו לבדו בלי בגדים, אתמהה. ומה זה קשור בכלל להמונח "פשוטו של מקרא", אתמהה מאד מאד - אין זה אלא גישה של הורדת התורה ואישי התורה מקדושתם, ולפשוט עדיה מעליהם, וכדרכם של המשכילים, וסופו מביא לידי אפיקורסות רח"ל^{פח}.

פירושם בהפירוש הנקרא "מקרא מלא" על פרשה הנ"ל - באופן מוזר וחירוף וגידוף רח"ל

ו. **והנה**, בפירושם המכונה "מקרא מלא" על הפסוק "והייתם כאלוקים" (פרק ג' פסוק ה'), הוסיפו המילה "ממש". ותמוה, דלמה היו צריכים לכתוב כן, והרי דרכם לילך עם הפשטנים. והרי האב"ע פירש כמלאכים, וגם התרגום אונקלוס - שניתן מסיני - פירש כן, וכן שאר המפרשים^{פט}. ועיין במלאכת הקדש (מבעל מחבר תשובה מאהבה), שקיי"ל שהך אלוקים הוא חול. והגם שהביא פלוגתא בזה וגם פירש שכן נראה מרש"י שהוא קודש, אבל אין הכוונה שיהיה כאלוקים ממש רק שיהיה להם יתירות דעת כמו שמצינו יתירות דעת שיש לד'. ועיין

פו. ועיין בתשובת מהר"ם שיק (מובא חלק ממנו בלב העיברי ביד העיברי אות ו') שהביא מהחתם סופר, דמבואר מדבריו שם דאפילו כשיש רק דבר אחד שהוא מקולקל בפירוש, כבר סיבה להתנגד נגד הפירוש כמו בנידון דידן, וסייעת להסיבות שכתבנו להלן (פרק יג אות ב') שגם הפירוש "רש"י כפשוטו" יש להוציא מבית המדרש. ועיין באגרות משה יו"ד חלק ג' סימן קט"ו מה שכתב בענין כזה.

פח. וכבר כתבנו דגם "ברש"י כפשוטו" יש לחשוש לאותו חיסרון רק דאינו בולט כל כך.

פט. ועיין בתרגום יונתן שג"כ פירש כן, ועיין ברד"ק, רלב"ג, חזקוני, רבינו יוסף בכור שור, רבינו בחיי, הכתב והקבלה, והנצי"ב, וכולם פירשו כהאבן עזרא שהכוונה כאן שיהיו כמלאכים ולא כפירושם.

באברבנאל (דף ק"ג) שדחה דעת התרגום³, ואח"כ כתב כן להדיא וז"ל - "אבל לא אמר שיהיו כאלוקים ממש"^{3א}.

ועב"פ רואים שכל המפרשים פירשו דאין הכוונה כאן שיהיו כאלוקים ממש, כל אחד כדרכו. וזה שהוסיפו המילה "ממש" אומר דרשני, ובשביל איזה צורך הוסיפו זה, וכאילו הם באים לאפוקי מהתרגום אונקלס שניתן מסיני, ודעת רוב המפרשים והפוסקים וחז"ל שס"ל שהוא חול, ועיין במנחת שי. וחוץ מזה שפירשו נגד רוב המפרשים, אבל גם הוסיפו - ללא שום צורך - באופן שמשתמע, כאילו שיהיו כד' ממש - ולהיפוך מהאברבנאל שהוצרך להדגיש להיפוך מדבריהם - שחזה מראש שיהיו אנשים כאלה שיבואו לפרש בצורה זו ח"ו שהוא משמע קצת חירוף וגידוף, [ואולי יותר חמור מזה^{3ב}], אין זה אלא מהתימה ומראה הקלקול שיש בפירושם הנקרא "מקרא מלא".

3. וגם כתב כן אחר שמביא המדרש שהביא רש"י שהכוונה להיות יוצרי עולמות עי"ש, ומ"מ כתב שאין הכוונה שיהיו כאלוקים ממש.

3א. וגם מדברי רבינו מיוחס נראה להמעין היטב, שפירש שיהיה כאלוקים - ולא פירש להדיא אם אלוקים כאן הוא ד' או מלאכים - שידעו ממש טוב ורע, דעי"ש בספר של רבינו מיוחס שיש פסיק בין מילת אלוקים למילת ממש, וליכא פסיק בין מילת ממש למילת יודעי טוב ורע, וגם במלבי"ם מבואר דלא כדבריהם, ועיין בהגרש"ה ז"ל שבהבנה זו תשוו לאלוקים. והרמב"ם במורה נבוכים פירש כהאבה"ע שאלוקים כאן הוא חול כמו שהביא המלאכת הקדש והכתב והקבלה.

3ב. שנמצא שמפרשים שחזה ח"ו העלה בדעתה כפירה כזה, שע"י אכילה מעץ הדעת אפשר להיות כהקב"ה ממש, רח"ל מהאי דעתה.

פרק יא

עוד כמה דוגמאות בקיצור

הנה כבר הבאנו כמה דוגמאות באריכות, ונוסיף עוד כמה דוגמאות בקיצור, וכמובן שיש עוד הרבה דוגמאות ממה שאנו מפרטים, ואין קלוקל הפירוש מוגבל ומצומצם לדוגמאות אלו, ורק באנו ללקט כמה דוגמאות להראות להקורא סגנון הפירוש, וכמו שכבר כתבנו למעלה (פרק י' אות א') - והקורא יקיש על השאר.

דוגמא א' - מגשם הפסוק 'וישמעו את קול ד' אלקים מתהלך בגן לרוח היום' באופן גם ונורא רח"ל

א. **הנה** בפרשת בראשית על הפסוק 'וישמעו את קול ד' אלוקים מתהלך בגן לרוח היום' (פרק ג' פסוק ח'), פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא", "ודבר הכתוב בדרך משל, כביכול ה' מתהלך ומטייל בין עצי הגן לרוח הנוחה הנושבת לפנות ערב, והם שומעים את קול פסיעותיו כשהוא מתקרב ובא לקראתם", עכ"ל. הנה לא נאריך על עצם בחירתם בפירוש הפסוק שההליכה הולך על הקב"ה עצמו כביכול, ולא על קולו של ד' שהכוונה ששמעו ההילוך של הקול של ד', שנחלקו בזה המפרשים, ורובם פירשו שהלשון הליכה הולך על קולו של ד', וכלשון הבראשית רבה (י"ט, י"ב) אמר רבי חילפי שמענו שיש הילוך לקול, ועיין מש"כ הלבוש אורה בדברי רש"י בענין זה²³. אבל עצם פירושה, שהפסוק מדבר דרך משל, כאילו שכביכול הקב"ה הולך ומטייל כמו אדם שהולך ומטייל בין עצי הגן לרוח הנוחה הנושבת, שהוא התגשמות גמור וחילול של כל הפסוק רח"ל, הוא נגד כל המפרשים, שאפילו

צג. **שעצם** הפירוש ששמעו הליכה של ד' עצמו נראה כהתגשמות, וכלשון הלבוש אורה "כי כביכול על השי"ת אינו נופל לשון הליכה שאינו גשם", עכ"ל.

מי שמפרש שמתהלך הולך על ד' כביכול, אינו מפרש באופן גס כזה חלילה³², רח"ל מהאי דעתה.

דוגמא ב' - דוחה כל המפרשים בהפסוק 'ויאמר אלקים נעשה אדם'

ב. בבראשית על הפסוק 'ויאמר אלקים נעשה אדם' (פרק א' פסוק כ"ו), פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא", "היה לו לומר אעשה אדם, אלא שנקט כאן הכתוב לשון רבים בהתאם לשם אלקים, שהוא בא תמיד בלשון רבים, כגון ויהי כאשר התעו אותי אלקים וכו'", עכ"ל. הנה בדברים אלו דוחה פירוש רש"י וחז"ל שהקשו מדוע כתב התורה נעשה ולא אעשה ותירצו מה שתירצו, שלדברי ה"פשוטו של מקרא" ליכא שום קושי בהא דכתוב כאן נעשה ולא אעשה, שהרי כך הוא ע"פ דקדוק הלשון, וממילא א"צ לשום לימוד כאן ח"ו. וזה שכתב רש"י "שיש מקום למינים לרדות", באמת אינו נכון ח"ו לדבריהם, שהרי כך הוא ע"פ דקדוק. ולדבריהם רק עצם השם אלוקים הנאמר בכל מקום בלשון רבים צריך ביאור, ולא מילת נעשה הנאמר כאן. וזה להיפוך מכל המפרשים³³, וגם אינו נכון³⁴, שאין אלוקים בא תמיד בלשון רבים, וברוב מקומות בא בלשון יחיד, כגון 'ויאמר אלקים' וכו', וכן בדברי הימים (א'-פרק י"ז פסוק כ"א) כתיב, 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלך אלקים לפדות' וכו', רק שיש מקומות שבא בלשון רבים ואינה סתירה לדקדוק, דמילת אלקים שייך בו ג"כ לשון רבים.

צד. עיין ברמב"ן שמפרש, שרוח היינו הרוח החזק שיש בגילוי שכינה. ועיין רד"ק, חזקוני, ספורנו, רלב"ג, אבן עזרא, רמב"ם במורה נבוכים מובא ברמב"ן, אברבנאל, מלבי"ם, הכתב והקבלה, הגרש"ה, נצי"ב, ועוד, וכולם אינם מפרשים כדרכם חלילה **צה. עיין** אבן עזרא, רמב"ן, רד"ק, רשב"ם, חזקוני, אברבנאל, מלבי"ם, הכתב והקבלה, הגרש"ה, ושאר מפרשים, וכולם לא פירשו כדבריהם.

צו. עיין ביפה מראה (ירושלמי ברכות פרק ט' הלכה א') וביפה תואר (בראשית רבה פרשה ח' הלכה ח') שכתב כן להדיא, דאלקים בדרך כלל בא בלשון יחיד, וכל פעם שאינו בא בלשון יחיד צריך טעם אמאי בא בלשון רבים, ולהיפוך מדבריהם. ובאמת הוא מפורש בירושלמי ובראשית רבה הנ"ל ובכל המפרשים שם, וכן מפורש בבבלי סנהדרין ל"ח ע"ב ובמפרשים שם, דכל פעם שבא בלשון רבים צריכים לבאר הטעם, ורק דהיפה מראה מרחיב ומאריך בזה, עי"ש. **ונמצא, דעצם דבריהם "שאלקים בא תמיד בלשון רבים" הוא ליצנות מכל הני חז"ל שציינו כאן, שכולם כתבו להדיא להיפוך מדבריהם.**

אך זה שהתורה כתבה כאן בלשון רבים ולא בלשון יחיד, נותן מקום למינים לרדות, ומשום הכי כל המפרשים הוצרכו לבאר אמאי כתוב כאן נעשה ולא אעשה, והלימוד שיש ללמוד מזה, והפירוש "פשוטו של מקרא" דחה ועקר כל דבריהם.

דוגמא ג' - בהפסוק 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' מגשם הקב"ה רח"ל

ג. בפסוק הנ"ל 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' וכו', פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא", "כצורתנו וכדגמתנו, שיהיה בו מעין דגמא של אלקות הן בצורתו החיצונית (שהוא מהלך בקומה זקופה כאדון ושליט וידיים לו לקחת ולתת)" וכו', עכ"ל. וג"כ כאן פי' פירוש של התגשמות נורא על מילות בצלמנו וכדמותנו רח"ל, כאילו שהכוונה שהאדם הוא בצלם אלקים הוא, שהולך בקומה זקופה ויש לו ידיים. ולא נכנס למחלוקת הראשונים אם הכוונה של צלמנו ודמותנו הוא צלם של המלאכים או צלם של ד', אבל כל המפרשים³² לא פירשו כוונת צלמנו ודמותנו שהוא דומה לאלקים בצורתו החיצונית רח"ל³³, וכמו שהאריך הרמב"ם בזה בתחלת מורה נבוכים (חלק א' פרק א'), והביאו האברבנאל ועוד מפרשים כאן, שזהו התגשמות הבורא רח"ל. ובגמרא (חגיגה ט"ז ע"א) רק איתא, שבני אדם הולכין בקומה זקופה כמלאכי השרת, אבל לא שהולכין בקומה זקופה ככביכול ד' עצמו ח"ו, ועכ"פ גם כאן שוב מגשם ומחלל הפסוק באופן נורא נגד כל המפרשים.

צו. עיין אבן עזרא, רמב"ן, רד"ק, רשב"ם, חזקוני, אברבנאל, מלבי"ם, הכתב והקבלה, הגרש"ר, נצי"ב, ושאר מפרשים, וכולם לא פירשו כדבריו, וע"ע במזרחי וגו"א ועוד שכתבו שחלילה לפרש כן.

צח. ומה שהמקובלים האריכו בענין שיעור קומה, אינו דבר שכותבים כשפרשים פשוטו של מקרא, ולכך כל המפרשים לא הביאו. ומה"ט גם פירושים של המהר"ל שהם עמוקים מאד, אין מקום להביאה כשבאים לפרש פשוטו של מקרא. ועיין בנפש החיים (סער א' פרק א') מש"כ, "שכאן נדבר במלת **צלם בדרך הפשטנים הראשונים ז"ל על הפסוק נעשה אדם בצלמנו כדמותנו**, והוא כי מלת צלם ודמות כאן **אינו כמשמעו**" וכו', עיי"ש. ומי שדורש קבלה ברבים בתור פשוטו של מקרא, הוא היזק וסכנה גדולה להציבור, ומביא שאנשים יבינו סודות נעלמים באופן גשמיות רח"ל, וגם מביא לידי כפירה ח"ו, וכמו שהאריכו קדמונינו בזה באיסור למסור סתרי תורה להמון עם [עיין ילקוט חדש (לרבי ישראל בן רבי בנימין זצ"ל מבליזץ, הודפס בשנת ת"ח בהסכמת רבי נפתלי כ"ץ זצ"ל ורבי העשיל זצ"ל רבו של הש"ך), ערך תורה אות ע"א בשם הזהר]. וגם עצם הפירוש שלהם לא נזכר אפילו בהמקובלים, והם לא פירשו הפסוק בצלמנו כדמותנו באופן שפירש ה"פשוטו של מקרא", ולא נמצא שום מקור לפירושו, והוא רק התגשמות של הפסוק רח"ל.

דוגמא ד' - בהפסוק 'הנה אנכי שלח מלאך לפניך מפרש שמלאך אינו מלאך כפשוטו

ד. **בפרישת** משפטים על הפסוק 'הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך' וכו' (פרק כ"ג פסוק כ'), פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא", "את מלאכי (השגחה) והשראת שכינתי בעמוד האש והענן), לשמור אתכם" וכו', "[וכוונת הדברים לומר, שמסיום מתן תורה ואילך, שוב לא יבא דבר ד' אליהם בגילוי שכינה בדרגה נבואית העליונה כפי שזכו במעמד הר סיני, אלא יהיו מונהגים על ידי שליחי ד' ונביאיו, שעל פי הוראתם יעשו וינהגו] (ע"פ מלבי"ם)". ובאותיות קטנות כתבו: "מלאך על פי המבאר בחלק מן המפרשים, הלשון מלאך האמור כאן אינו מורה בהכרח על מלאך מסוים, אלא יש במשמעו עצם השראת השכינה בקרב ישראל, הן להשגיח עליהם להגן בעדם" וכו', "אשר לכך עומדים לפני ד' תדיר מלאכים ומשרתים רבים לעשות את דברו, וכענין שנאמר 'חנה מלאך ד' סביב ליראיו'" וכו', "ועל דרך זה מכנה גם עמוד האש והענן שעל פיו היו הולכים ישראל בלשון מלאך, כמו שנאמר 'ויסע מלאך האלקים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם, ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם', וכן מצאנו לשון מלאך הרומז על משה עצמו, שנאמר, 'וישלח מלאך ויצאנו ממצרים', על שם שהוא הנהיג את ישראל על פי ד' ובשליחותו, כענין שנאמר, 'ומלאך פניו הושיעם' וכו', (ראה רד"ק שם)", עכ"ל. ובפסוק כ"א שם 'כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרב' כתבו וז"ל, "אל תטעה לחשב שאם תמרה את פיו תוכל לבקש סליחתו ויכפר עוונך, כי הרי שמי בקרבו, כלומר, 'בשמי הוא מצוה לכם, אבל לשאת לפשעכם אין בידו רשות' (רשב"ם)". ובאותיות קטנות כתבו: 'שמי בקרבו' "שהרי עמוד הענן והאש אינו כישות נפרדת לעצמה, אלא הוא מראה כבוד ד' המתראה ומתלבש בדמות כזו, וכלשון הכתוב, 'כי אתה ד' בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה ד', וענך עמד עליהם, ובעמד ענן אתה הולך לפניהם' וכו' וכמו כן כל דברי משה ואהרן הנאמרים אל העם, הם הם דברי ד' עצמם, וכמאמר משה אל עדת קרח, בזאת תדעון כי ד' שלחני' וכו' 'כי לא מלבי' וכו' ", עכ"ל.

ובקיצור כוונת דבריהם הוא, שמלאך הנאמר בפסוק אינו מלאך כפשוטו כפי מה שאנו מורגלים להבין ולפרש, וכפי שבאמת פירשו רובא דרובא מהמפרשים, רק כוונת מלאך הנאמר כאן הוא השגחה והשראת שכינה, דהיינו עמוד אש וענן. והמשך הפסוק שמי בקרבו, הכוונה שעמוד ענן ועמוד אש אינו ישות נפרדת, רק הוא מראה כבוד ד' המתראה ומתלבש בדמות כזו. וגם דכוונת הפסוק כאן הוא, שבא לומר, דלא יהיה גילוי שכינה יותר

[בדרגא נבואית העליונה], כמו שהיה להם במעמד הר סיני, רק ההנהגה יהיה ע"פ שליחי ד' ונביאיו, שעל פיהם יעשו וינהגו. והנה פירוש זה מוציא כל הפסוק מפשטותו, דמדברים כאן על מלאך ד' במובן הפשוט, ולדבריהם אין כאן מלאך כלל.

פירושם הוא נגד המפרשים כולל המלבי"ם שמציינים ומוריד הפסוק מקדושתה רח"ל

והנה אין כאן המקום לפרש פסוק זה, ובפרט שהמפרשים האריכו כאן בפירושם. אבל זאת נאמר, שרובא דרובא מהמפרשים^{צט}, כולל המלבי"ם, מפרשים מלאך כפשוטו, ולא כדבריהם. וכן כל פירושם, הן דכוונת מלאך כאן הוא ענני הכבוד וענני האש, והן דהכוונה שמעכשיו כל ההנהגה של כלל ישראל יהיה ע"י שליחי ד' ונביאיו, אינו לא במלבי"ם ולא בשאר מפרשים, וללא שום סיבה הם מוציאים מציאת המלאכים מהפסוק, וגם מוציאים הפסוק מפשטותו ומורידים אותה מקדושתה רח"ל^ק.

צט. עיין תרגום אונקלוס, תרגום יונתן, רס"ג, ר"ח, רשב"ם, רמב"ן, אבן עזרא, אברבנאל, מלבי"ם, נצי"ב, ועוד, ואפילו מיעוט המפרשים שלא פירשו כפשוטו דהולך על מלאך - שהוא מיעוטא דמיעוטא מהמפרשים - הוא מטעמים אחרים ואין כאן המקום לפרטם, וכמובן שכולם פירשו כפי דרכם המשך של הפסוקים, וכולם לא פירשו כדברי הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא".

ק. הנה רובא דרובא מהמפרשים ראשונים ואחרונים, מפרשים הפסוק על מלאך כפשוטו ודלא כדבריהם, והרבה מהמפרשים [כולל המלבי"ם] נתנו כאן שם מסוים באיזה מלאך מיירי הפסוק, וכסיום הפסוק כי שמי בקרבו, והכל מדברי חז"ל. גם הרי עצם פירושם, דהכוונה להשגחתו ושכינתו בעמוד אש ועמוד ענן, לא נמצא בשום פירוש, [עכ"פ בצורה שהם כתבו], ומעולם לא פירש המלבי"ם הפסוק כאן כך, והוא טעות גמור בדברי המלבי"ם. וגם מה שמתחילים להמלבי"ם, דכוונת הכתוב כאן הוא דהנהגה יהיה מכאן ואילך על ידי שליחי ד' ונביאיו, ולא גילוי שכינה בדרגא נבואית כמעמד הר סיני, גם פשט זה לא נמצא בדברי המלבי"ם בכלל. וגם הפשוטו של מקרא של המשך הפרשה 'כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו' אינו מתפרש לפי דבריהם. ומה שהביאו פירוש הרשב"ם להפסוק, 'כי לא ישא לפשעכם' וכו', הרי הוא להיפוך מפירושם לתחלת הפרשה של 'הנה אנכי שולח מלאך', דהרשב"ם מפרש שם שהמלאך הנאמר כאן הוא מלאך כפשוטו, וכמו רובא דרובא מהראשונים.

וגם עצם הפירוש של 'ויסע מלאך אלקים' הנאמר בפרשת בשלח, דהולך על עמוד הענן ועמוד האש, דזה לקחו מדברי המלבי"ם, ליתא במלבי"ם, וכוונתו שם הוא רק על עמוד האש עיי"ש בפרשת בשלח, רק דכאן כתב דגם עמוד הענן היה מלאך, [וכוונתו - וכן הוא כוונת מפרשים אחרים שכתבו על העמוד ענן ועמוד אש שהיו מלאכים - דעמוד הענן והאש היו מלאכים כפשוטו בצורת עמוד הענן

דוגמא ה' - מפרש פרשת המגדל כאילו שהוא רק סיפור מעשה בלי תוכן רח"ל

ה. **בפרשת** אמור (פרק כ"ד פסוק י' והלאה) בהפסוקים של 'ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי' וכו', 'וינצו במחנה בן הישראלית' וכו', 'ויקב בן האשה הישראלית את השם' וכו', 'ושם אמו שלמית בת דברי למטה דן'. פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא", ויצא וכו', "בן אשה ישראלית שאביו מצרי, קם ויצא מאהלו אל תוך המחנה, שם רב ונתקוטט עם איש אחר ישראלי מאב ומאם", ויקב וכו', "ובתוך ריבו עם האיש הישראלי נקב וכו' (שאמר לו ארור אתה ואלקיך)", "ויביאו אותו אל משה לדעת מה יעשה בו, כי לא ידעו השופטים וכו', וכבר נאמר (שמות י"ח כ"ב), והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך", ושם אמו וכו', "ושם אמו הנשואה למצרי שלומית בת דברי, שהיה משבט דן", עכ"ל.

הנה הם פירשו הפסוקים כאילו שהם מפרשים כאן איזה סיפור מעשה שאירע, ולא ביארו שום דבר בכל הפרשה, רק כתבו תרגום היבש של הפסוקים - וכאילו שזה נחשב 'פשוטו של מקרא', אתמהה. ואילו כל המפרשים לא הספיקו בתרגום היבש, כי אין זה נחשב פירוש של 'פשוטו של מקרא' כלל, אלא הוצרכו לעמול בו ולפרש: א' - הסיבה שבא הפרשה כאן, ואמאי נכתב כאן. ב' - לשון 'ויצא', מהיכן יצא, ולא ניחא להם סתם לפרש שיצא מאהלו,

ועמוד האש, והמעייני היטב בהמלבי"ם יראה שי"ל שהוא מלאך מסוים, ודלא כדברי ה"פשוטו של מקרא" שמפרש דהם **מכנים בלשון מלאכים**, אך אינם מלאכים בעצם], עייני שם במלבי"ם. וחופי מזה, הם עצמם לא פירשו בפרשת בשלח הפסוק של ויסע מלאך אלקים שהולך על עמוד האש, עיי"ש בפירושים.

והנה, פירוש המלבי"ם כאן הוא עמוק מאד כמו שנראה להמעייני שם, דמיירי בדרגא גבוהה של מלאך ששמי בתוכו עיי"ש, וכמרחק מזרח ממערב - כך הוא המרחק בין פירושים לפירושו של המלבי"ם. ואין כאן אלא חילול הפסוק כביכול בשם המלבי"ם וחלק מהמפרשים, וכמובן שאין כל זה שייך לפשוטו של **מקרא כלל**, וק"ו שאין להשתמש בפי **עייני** שם שהם עמוק עמוק מאד לפשוטו של מקרא, שאינו יוצא שום פשוטו של מקרא מזה, רק **סילוף וחילול של הפסוק והמפרש**. אך הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" לא בא באמת להעתיק דברי המפרשים כמש"כ לעיל (פרק ה' אות ג'), רק להוציא דברים מדבריהם, אך מה שמוציא אינו דבר הנוגע לפשוטו של מקרא, רק דבר שאפשר לפשוט את הפסוק מעדיו ולהוריד אותו מקדושתו רח"ל, וכמש"כ.

כאילו שליכא כאן שום לימוד. ג' - זה שהתורה פירט כאן שהמגדף היה בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי. ד' - זה שהתורה פירט שנתקוטט עם איש ישראלי, וכן על מה היה המריבה ביניהם. ולפי ה"פשוטו של מקרא" היה סתם מריבה, כאילו שהיה בלא סיבה וליכא צורך לדעת בשביל מה הם רבו. ה' - אמאי נזכר בתורה שם של אמו של המגדף. ועיין בחז"ל ובמפרשים^{קא}, שביארו כל זה כדי לפרש הפשוטו של המקרא כאן. ולדברי הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" ליכא כאן שום לימוד לפי פשוטו מהפסוקים, והוא סתם סיפור דברים בלי צורך רח"ל. ומשום הכי הספיקו בתרגום היבש של הפסוקים, וכאילו שהתורה רצה סתם ליתן לך כל הפרטים של המעשה, שהיה איש ששם של אמו כך, ואביו היה מצרי, והתקוטט עם איש ישראלי, ונקב השם. וכאן הוא שוב עוד דוגמא למש"כ לעיל (פרק ח' אות ב' וסוף אות ג'), שמרוקן פסוקים אלו מכל הלימודים של חז"ל והמפרשים כאן, וכאילו שלא נכתב כאן כלום.

דוגמא ו' - משמיט כל הלימודים של הפסוק 'אם בחקתי תלכו'

ו. **בריש** פרשת בחקתי (פרק כ"ז פסוק ג') 'אם בחקתי תלכו, ואת מצותי תשמרו, ועשיתם אותם', פירש הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" אם בחקתי וכו', "אם תתנהגו בהתאם לחקי התורה, ותשמרו (תזכרו ותקפידו), לעשות ולקיים את מצוותי, אז תזכו לכל הברכות האמורות להלן", עכ"ל. והנה ידוע דברי רש"י, מה הכוונה של המילה בחקותי - "שתהיו עמלים בתורה", והוא שעמד רש"י על הלשון בחקתי ומצותי. אך לא רק רש"י, אלא כל המפרשים טרחו לבאר כאן כוונת המילות בחקתי תלכו ומצותי תשמרו, דמה מונח בכפל הלשון של חקתי ומצותי, ומדוע יש כאן שינוי לשון שגבי בחקתי כתיב תלכו, וגבי מצותי כתיב תשמרו, וכן מהו החילוק בין הלשון חק להלשון מצוה, ומה פירושם. ואילו לפי הפירוש של ה"פשוטו של מקרא" לא נאמר כאן כלום, רק שתתנהג בהתאם לחקי התורה, ותזכרו ותקפידו לעשות המצות. ואצלם הלשון חק הוא לשון כולל של חקים, להבדיל כמו חקי המדינה, ובסגנון זה הם מפרשים כוונת הפסוק כאן, שתתנהג בהתאם לחקי התורה. ובדברים אלו הפקיעו כל הלימוד שבא התורה לומר בפסוק זה וכמש"כ, ודחו כל דברי המפרשים^{קב},

קא. עיין באבן עזרא, רמב"ן, חזקוני, רלב"ג, אברבנאל, מלבי"ם, נצי"ב, הגרש"ה, ועוד.

קב. עיין אבן עזרא, חזקוני, ספורנו, רלב"ג, אברבנאל, מלבי"ם, הכתב והקבלה, נצי"ב, הגרש"ה, ועוד.

שהתורה בא כאן ללמדנו כל מיני לימודים. וכאן הוא שוב עוד דוגמא למש"כ לעיל (פרק ח' אות ב' וסוף אות ג'), שמרוקן פסוקים אלו מכל הלימודים של חז"ל והמפרשים כאן, וכאילו שלא נכתב כאן כלום.

דוגמא ז' - מזלזלים במשה רבינו ע"ה בפירושם לפרשת מי מריבה

ז. בפרשת חקת (פרק כ' פסוק י"א) גבי חטא מי מריבה, האריכו הרמב"ן ועוד מפרשים לבאר, שהחטא הוא סוד וא"א להבינו, ומ"מ כולם טרחו לבארו. וכתב הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" ע"פ הרשב"ם, "ואע"פ שד' אמר ודברתם וכו', היה סבור משה כי ההכאה במטה זו היא צורת הדבור אל האבן" וכו', "וסמך בזה על העבדה הקודמת שהיתה ברפידים" וכו'. "ואכן היה בדעתו, שאם יראה כי הסלע אינו מוציא מים בהכאה, אז יוסיף וגם ידבר אליו, כי שמא בכל זאת לא כון היטב לדעת ד', וצריך דבור ממש, אם דבור לבדו, אם דבור בנוסף להכאה. אבל לאמתו של דבר היתה כונת ד' להבליט ביותר את גדל הנס יותר מאשר היה ברפידים, שיעשה הכל רק בדבור לבד" וכו'. "ברם אחר שהכה משה פעם אחת ושניה בלא דבור, הסכים ד' על ידו, והוציא מים רבים, (ע"פ רשב"ם)". "פעמים, בפעם הקדמת, כשהוציא מים מן הסלע ברפידים, לא הוצרך להכות פעמים, שהרי שם נאמר לו במפרש והכית בצור, אבל כאן שכונת ד' היתה שידבר אליו, הצרך להכות שוב, ורק אז הסכים ד' אליו למען כבודו. מכאן יש להניח, שלאחר המעשה כבר הבין משה, שהיה זה משגה, שהכה בסלע, כי למה לא יצאו המים הרבים מיד בהכאה ראשונה, לכן כאשר בא ד' והכיה את משה ואהרן על כך, כבר ידעו במה המדובר, ולא שאלו מאת ד' שיפרש להם מה פגם היה במעשיהם", עכ"ל.

ולסיכום הם מפרשים: א' - שמשה רבינו היה צריך לדבר אל הסלע ולא להכותו, ומשה סבר שצריך להכותו, אך אם יראה שאינו יוצא על ידי הכאה, אז יוסיף דבור, כי שמה הכוונה הוא שצריך לדבר אל הסלע, או להכותו ולדבר אל הסלע. ב' - ד' הסכים למשה להוציא מים אחר שהכה אותו שני פעמיים משום כבודו. ג' - הסיבה שהוצרך להכות את הסלע פעמיים הוא, משום שבאמת היה צריך לדבר אל הסלע ולא להכותו, משא"כ ברפידים ששם הציווי היה להכות את הצור, וממילא יצא מים שם אחר הכאה אחת. ד' - מזה הסיק הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" שמשה הבין, שזה שלא יצא מים מיד אחר הכאה אחת, מורה שהיה משגה להכות את הסלע, ולכן לא היו משה ואהרן צריכים לשאול את ד' מה היה הפגם במעשיהם.

הרשב"ם שהביאו אינו מפרש כדבריהם

והנה הם כתבו שכל דבריהם הוא ע"פ הרשב"ם, אבל באמת הרשב"ם לא פירש כדבריהם, דהרשב"ם רק כתב שמשו חשב שודברתם אל הסלע הכוונה הוא להכותו, ובאמת כוונת הד' לא היה כך, רק הכוונה היה שידבר אל הסלע ולא שיכותו. אך הרשב"ם הוסיף, שמשו היה מסתפק בזה, ולכן חשב שאם לא יועיל הכאה, אז ידבר אל הסלע. אך זה שמשו הכה את הסלע פעמיים, כתב הרשב"ם, שההכאה הוא כעין חמה וכעס, וכוונתו כאילו שמשו חשב שהציווי היה להכות בצורה כזו. והוסיף הרשב"ם שד' הסכים על ידו, [אבל לא כתב הטעם שד' הסכים], ומ"מ נענש, שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה. וסיים הרשב"ם, "ולפי שידעתי אני המפרש שמשו רבינו לא היה כי אם שוגג לעבור על דברי הקב"ה, לפיכך אני זקוק לפרש כי משה רבינו טעה, כמו שפירשתי", עכ"ל. אך זה שהמים רק יצאו בהכאה שנייה משום שהציווי היה לדבר אל הסלע ולא להכות את הסלע, לא כתב הרשב"ם, רק הם כתבו זה מדעת עצמם^{קד}.

מתחצפים ומעיזים נגד משה רבינו ע"ה - רח"ל

וזה שהוסיפו, שבזה הבין משה רבינו שהיה משגה, משום שהיה צריך להכות את הסלע שני פעמים עד שיצא מים, הוא דבר שבדו מלבם, והוא חוצפה גדולה שאין כדוגמתו, שהרי אם משה רבינו הכה פעם שנייה, ע"כ שסבור שכך צריך לעשות [וכמו שנראה באמת מפירוש הרשב"ם], וא"כ האיך נימא שהשיג שהיה כאן משגה משום שלא יצא מים מיד אחר הכאה ראשונה, שאם השיג זה הרי לא היה מכה אותו פעם שנייה. וכל דבריהם הוא נגד כל המפרשים, ובאמת הרבה מהמפרשים^{קד} כתבו להדיא, שבדיבור של הקב"ה למשה יען וכו',

קג. ואע"פ שרש"י כתב כעין זה, הרי רש"י פירש כל הפרשה באופן אחר, והם כתבו פירושם ע"פ הרשב"ם. ולברר ולהוציא מכל מפרש פרט אחד מה שנראה להם, ואח"כ להוסיף על זה מדעת עצמם, הוא סילוף של המפרשים, שכל אחד מפרש כל הפרשה כדרכו, ונמצא שפירושם הוא פירוש חדש שבדו מליבם.

קד. עיין במלבי"ם, בנצי"ב, ועוד, האיך שפירשו הפסוק 'יען לא האמנתם בי'.

נאמר הפגם שהיה במעשיהם מצא שהם מזלזלים במשה רבינו, כאילו שעשה דבר בלי כוונה, ושוב תפס אח"כ שהיה כאן טעות, רח"ל מפירוש כזה. ובכלל, האיך יעיז אדם בן דורינו לבוא ולומר שבידו לפרש הפשוטו של מקרא של החטא של מי מריבה, כלומר, מה שכל המפרשים ראשונים ואחרונים נלאו בפרשה זו מצאו הם את הפשוטו של מקרא. וחוץ מזה שכל הפירוש שפי' ה"פשוטו של מקרא", אינו נכנס בפשוטו של מקרא יותר משאר הפירושים של כל המפרשים^{קה}. וכאן הוא שוב עוד דוגמא למש"כ לעיל (פרק י' - דוגמא ג' אות ה'), שלא די שמפרשים נגד רוב המפרשים, אבל גם מגשימים אישי התורה ומורידיים אותם מקדושתם, ומתחצפים ומזלזלים במשה רבינו ע"ה, רח"ל מהאי פירושה.

קה. עיין רמב"ן, אבן עזרא, אברבנאל, רלב"ג, מלבי"ם, נצי"ב, והגרש"ה, ועוד, וכולם לא פירשו כזה על משה רבינו מבחר האנושי, שאחר שראה שיצא המים ע"י הכאה ב' פעמים, תפס שהיה כאן משגה שהכה את הסלע במקום לדבר אל הסלע.

פרק יב

עצם האסון בפירוש שמבאר המקרא שלא עפ"י המסורה

ה"לחמי תודה" - פירוש שמתאפשר ללמוד חומש בלי רש"י
גורם שכחת תורה שבע"פ

א. ועיין בספר "לחמי תודה" לבעל המחנה לוי בנו ומ"מ של בעל ההפלאה (עמ' י"א טור ג') שכתב, "ולדעתי בעוה"ר נשתרבב מזה לכמה פושעים שכופרים בתורה שבע"פ, מאחר שאין מרגילין עצמן מנעוריהן לקבוע עתים לתורה, ובימים הקדמונים אף מלימוד הסדרא שלמדו בכל שבוע עם פירש"י, אשר לעין כל נגלה, שא"א להבין ממש אפילו פרשה אחת בלתי דרשת רבותינו, כאשר מבואר בדברי רש"י ז"ל, א"כ היה נראה בעליל גלוי לכל שתורה שבכתב ובע"פ הכל אחד הוא וכו', אמנם לאחר שיצא הפירוש החדש, בא לכלל חשיבות, עד שאין לוקחין להם פנאי לעיין בפרש"י כלל, ומתוך זה אחת לאחת נשכח מהם ענין תורה שבע"פ", עכ"ל. ומבואר מדבריו, דעצם הדבר שיש פירוש, שע"י זה אפשר להמון עם ללמוד חומש בלי רש"י, דהיינו דא"צ לרש"י לפרש הפסוקים, הוא אסון גדול, וגם גורם לשכחת ענין תורה שבע"פ, והמבין יבין לענינינו.

הפסק הלכה בהלכות דעות ופירוש הקרא וחז"ל נקבע לפי הקבלה והמסורת

ב. ובעצם הענין, כמו שבעניני הלכה של איסור והיתר וכדומה כל אחד מבין, שיש קבלה בפסקי הלכות ויש דברים שכבר הוכרע, על אחת כמה וכמה בעניני דעות, וגם בהבנת הפסוקים יש קבלה בענינים אלו. ועיין בתשובת הרשב"א סימן ט', מה שכתב בעניני יסודות האמונה, "דהכל תלוי בקבלה מפי הזקנים והזקנות" - עיי"ש, וה"ה לגבי פירוש הפסוקים, ועיין לעיל (הערה פ"ב) מה שהבאנו דברים חריפים ביותר מדברי הלשם. (ועיין לעיל פרק ד' אות ב' מש"כ מהמעין גנים בזה.) ומה"ט התבטה החזו"א בחריפות בנושא זה, לגבי מי שאינו מאמין בהסוגיא בש"ס שעוג מלך הבשן עקר טורא תלתא פרסי שהדברים כפשטם, שהוא בכלל יינו יי"נ, אף שיש מחלוקת בזה בין הקדמונים, ועיין בלשם הנ"ל. ועיין עוד מש"כ החזון איש בהלכות קידוש החודש לגבי תקופת שמואל מש"כ על הספר עתים לבניה, וכן מש"כ באגרות חלק א' - ט"ו בענין זה. וכן מקובל בשם הגרי"ז מבריסק לגבי פירוש מסוים שהוא נגד

פרק יב - עצם האסון בפירוש שמבאר המקרא שלא עפ"י המסורה סט

הקבלה והמסורה, והאריך המלבי"ם בענין זה. ומה לנו יותר מדברים החריפים של הב"י, המובאים במחזיק ברכה קונטרס אחרון באו"ח סימן ש"ז, והמהר"ל בבאר הגולה בבאר שיש בנושא זו, נגד ספר אחד בזמנם. ועיין בדברים חריפים מהיעב"ץ בהערותיו לספר אמונת חכמים, לגבי האנשים שכותבים נגד המסורה ותולים את עצמם באילנות גדולות כמו רבותינו הראשונים, והכלל הוא שאין לזוז מהקבלה והמסורה.

פרק יג

הטעם שא"א לתקן הספר

האנשים שעסקו בעריכות הפירוש אינם יכולים לעסוק בעריכות פירוש על מקרא בכלל

א. והנה אנו רק הבאנו כמה דוגמאות^ק, אבל הוא בגדר פרט שיש בכוחו ללמד על הכלל כולו, וכמש"כ לעיל (פרק י' אות א') לגבי מטרת הספר. ומעתה הרי פשוט שא"א לתקן ספר כזה, דכל מהלך וגישת הספר הוא פסול בעצם, וכדבארנו באריכות שמוכח כן מכל המהות וסגנון פירושם, ומשום הכי לתקן הטעותים ושיבושים לא יעזור כלום. ולא רק שהספר פסול, אלא גם האנשים שעשו הספר אינם ראויים לעשות פירוש על המקרא כלל, לא מיבעיא העורכים שיש להם הגישה לפרש המקרא באופן הגרוע, וכמו שניכר מספרם. ועיין בתקנות גדולי הדור בשנת תרס"ב שהודפסו בקונטרס דרכה של תורה הנ"ל (פרק ד' אות ג'), ושם באות ב' כתבו "דהחובה לחזור אחרי מלמדים הנודעים למומחים באמונתם", ובאות ג' "דמוטל עוד יותר על האבות להזהר ממלמד שאינו הגון" וכו' - עיי"ש. וכל שכן להיות מלמד לכלל ישראל כמו הדפסת ספר, ובפרט בצורה כזו שהוא בשביל ללמד פירוש המקרא לכלל ישראל, כולל נערים, וא"כ לא יועיל שום שינוי, דאנשים האלו אינם ראויים לעסוק בפירוש המקרא כלל, וכפי שמעשיהם מעידים על עצמם.

לגבי החיבור "רש"י כפשוטו"

ב. ומה"ט הספר "רש"י כפשוטו" ג"כ יש להוציאו לחוץ לבתי מדרשות, מכיון שנתחבר על ידי אנשים כאלו. וכמו שכתב הנודע ביהודה (עיין בקובץ בית אהרון וישראל מ"ג, שנה ח' גליון א' עמוד קס"ג) לגבי ספר אחד שנתן לו הסכמה, וכיון שמצא בקונטרס אחר מהמחבר שיש לו דעות מקולקלות, כתב שאף הספר הקדום שנתן לו הסכמה פסול, כל שכן בספר שהוא מלמד

קו. אבל באמת יש עוד הרבה דוגמאות וכל הספר מלא מזה, וגם יש עוד הערות על החיבור ובאופן שנעשה, ואכמ"ל.

רש"י לכל כלל ישראל, וק"ו אחר שגם מצאנו הקלקול בהפירוש "רש"י כפשוטו" גופא כמו שהבאנו לעיל (פרק י' - דוגמא ג' אות ד'). ובאמת, אפילו בלי דברי הנודע ביהודה, הרי כבר הבאנו לעיל (הערה פ"ז) מהמהר"ם שיק בשם החת"ס, שמבואר מדבריו שאפילו כשיש רק דבר אחד שמקולקול בפירוש כנידון דידן, הוא כבר סיבה להתנגד לכל הספר.

ובאמת, לא רק האנשים שכתבו וערכו את הפירוש "פשוטו של מקרא" אינם ראויים לעשות פירוש על מקרא כמו שכתבנו למעלה, אלא אפילו אנשים האחרים שרק עסקו בהחיבור המכונה "פשוטו של מקרא" ולא מצאו בו פסול, מעידים על עצמם שדברים אלו אינם מבינים כל צורכם, ואין להם ההרגש להרגיש בדברים שאינם כפי רוח מסורתנו. ונמצא, דאף הם אינם ראויים להשתמש בתפקיד חמור כזה. וכבר אמרו (ברכות כ"ט ע"א) טעה בברכת המינים מורידין אותו מפני חשד, [בגמרא הלשון מורידין אותו והכוונה דמסלקין אותו], וכהן ששימש בבית חונוי לא ישמש בבית המקדש (מנחות ק"ט ע"א במשנה שם), וכל שכן שהחובה לבער הפירוש המכונה "פשוטו של מקרא" שהוא מכשול גדול להציבור, ואחריתו מי תשורנו רח"ל.

האופן שאפשר להדפיס ביאור על מקרא כדי לעזור הציבור

ג. ועל כן, אם רוצים להדפיס ביאור המקרא לעזור להציבור, קודם כל יש לבחור באנשים אחרים, וגם אנשים שעיסוקם הוא בעיקר בתורה שבע"פ, וכמש"כ החת"ס בשם רבו בעל ההפלאה, שאנשים שעוסקים בעיקר במקרא אינם עולים יפה - וכמו שכתבנו לעיל (פרק א' אות ג') בשם הרב הנצי"ב בזה, שרק תלמיד חכם יכול להתקשט בכ"ד ספרים. וגם ביאור המקרא יהא בנוי ע"פ פירוש רש"י והמסורת, ובמקום שאין פירוש רש"י, יהא בנוי ע"פ המסורת והמפרשים שמפרשים על דרך חז"ל, ולא בשם "פשוטו של מקרא" יכונה ח"ו, כמש"כ שעצם השם הוא דבר הנמנע, רק בשם **ביאור המקרא** וכדו' יכונה, וכבר קדמו פירושים כמו הבית יהודה באידיש לעשות כעין זה.

ואם חוץ מפירוש"י רוצים להביא משאר מפרשים, הרי אפשר להדפיס עוד פירוש בשם **ליקוט שאר מפרשים** וכדו', ולדקדק להביא לשונם של המפרשים כל כמה שאפשר, ולהקפיד תמיד לציין המקורות, וגם לא להביא פירושים מהקדמונים שנדחו לגמרי וכמו

ויבינו במקרא

שהבאנו לעיל (פרק ד' אות ב') מהמעין גנים, וצריך ת"ח וירא שמים וגם בקי בענינים אלו להשים עינא פקחא עלה^{קז}.

קז. ועיין לעיל (הערה פ"ד) מש"כ בענין טעותם אפילו בדרך אגב בדברים כאלו, וכמו אצל הפירוש של 'לא יתבוששו'.

פרק יד

סיכום יסודי המאמר

א. לתועלת הקורא נסכם כאן בקצרה חלק מהיסודות^{קח} שנאמרו בהמאמר:

- א. כל חלקי התורה הם באותה קדושה, והתורה צריך להתלמד מתוך יראת שמים מרובה.
- ב. התורה צריך ללמוד עם פירושו של רש"י שהוא פשוטו של מקרא של חז"ל - והוא הפירוש של הפסוק.
- ג. המושג 'פשוטו של מקרא' שהוזכר במפרשים אחרים וכדומה הוא פירוש נוסף חוץ מרש"י ולא במקום רש"י.
- ד. לימוד פשוטו של מקרא שלא על דרך רש"י יש בו סכנה גדולה ויכול לגרום למינות רח"ל.
- ה. מטעם הנ"ל, הזהירו רבותינו ז"ל שאין לההמון עם ללמוד פשוטו של מקרא שלא על דרך רש"י, וכל שכן שאין ללמדם עם ילדים.
- ו. אין בדורינו מי שיכול לומר מה הוא פשוטו של מקרא כמו הקדמונים.
- ז. אופן פסק הלכה האיך לפרש המקרא נקבע לפי הקבלה והמסורת.
- ח. ביארנו בגוף המאמר איך שהספר "פשוטו של מקרא" אינו מפרש עפ"י כללים הנ"ל, וגם הקלקולים והמכשולות שיש בו, ושמה"ט א"א לתקן הספר בעצם.

קח. **וכמובן** ואצ"ל, שאין סיכום זה כולל ומקיף כל הנקודות שכתבנו ובארנו בגוף המאמר, ועל כן בקשתינו שטוחה לפני קורא היקר לא להסתפק בהסיכום ולקרוא כל דבר ודבר על אופניו.

ויבינו במקרא

ב. והנה כבר כתבנו בהפתח דבר שהמאמר הזה הוא בנוי ומלוקט מדברי רבותינו גדולי הדורות זצלה"ה, והוגה ע"י כמה ת"ח חשובים, ואין הכותב אלא סדרן שמסדר דבריהם בפני הקורא, וכמו שמש שמוזג הכוסות בשביל הציבור. וד' יעזור שלא יצא מזה שום מכשול בשום דבר^{קט}, ויצא מזה רק תועלת וחיזוק באמונה ויראת שמים.

וכמובן, ואין צריך לפנים, שאין לנו ח"ו שום שמחה שנמצאו אנשים שיש להם טעיות חמורות כאלו, וכמו שהבאנו מהלשם, **אלא צער גדול הוא לנו,** אבל האמת צריך להיאמר, כל שכן בדבר שנשמת כל ישראל תלויה בו, ויה"ר שהאנשים שטועים בזה יכנס בהם רוח טהרה, וישובו בתשובה שלימה, אכ"ר.

סיום המאמר

הרמב"ן - מי שחושב שהתורה רק כפשטה לעולם לא תשיג סודותיה

לסיום המאמר נעתיק דברי הרמב"ן בכתבי הרמב"ן וז"ל, "והנה כלל אני מוסר לך, כי זהו היסוד לאמונה ולחכמה. דע כי אילו תאמין על מרגלית אחת שיש לה סגולה לפעול פעולה נפלאה בטבעה ובכחה ואינך יודע מהות אותה הפעולה, לעולם תהיה דואג ונאנח עד שתשיג מהות אותה הפעולה. ואם אינך מאמין שיש באותה המרגלית כח וסגולה לפעול פעולה גדולה או קטנה, לא תהיה חושש לה ולא תחפש אחריה ולא תשיג לבך אליה. וכן הדבר ממש בתורה, אם תאמין שאינה כפשטה לבד אבל יש לה מלבד הפשטים דרכים נוראים ומעלות נפלאות, תהיה תמיד רודף אחריה ודואג על מה שלא תשיג, ושמוח במה שתשיג. וכן אמר ית' (דברים ל"ב מ"ז) 'כי לא דבר רק הוא מכס', כלומר אין תורת ריקנית כפשטה לבד, אבל יש לה נשמה שנפחתה אני בתורה והוא העיקר. ואם תמצאוה ריקנית אין הדבר רק ממום שבכס, וזהו שאמ' 'כי לא דבר רק הוא מכס' וכן דרשו ז"ל (ירושלמי פאה פרק א' הלכה א') "ואם רק הוא מכס" וכו'".

"נחזור לכוונתנו ונאמר: כי כשתאמין שהתורה עמוקה עד מאד ופנימית בחדרי משכיותיה, לעולם תהיה משתוקק וכוסף ותואב אחריה, ותהיה נפשך חושקת ונמשכת אחריה תמיד כדי לגלות דבר מסתריה, וכדי להשיג מתעלומותיה. ועל זה נאמר (דברים פרק י"א פסוק י"ג) 'והיה אם שמוע תשמע', כלומר אם אתה שומע ומאמין שיש בה סתרים גדולים ותעלומות שראויים לכל שלם לשמען תזכה ותשמע. "אם יפנה לבבך ולא תשמע" (לשון הגמרא סוכה מ"ז ע"ב), כלומר אם תאמין בלבבך שהתורה פנויה וריקנית ואין בה נשמה פנימית לעולם לא תחוש לה ולא תזכה לעד לשמוע להשיג דבר מסתריה. וזהו סוד: יהב חכמתא לחכימין ובלב כל חכם לב נתתי חכמה.

ועתה בני שמע, הנה מסרתי בידך תחלה הקדמה זו, לפי שזהו השרש והעיקר לאמונה, כי מי שאינו יודע ומכיר מהותו של דבר, לעולם לא יהיה חושש לו. ומי שלא ידע מעלת התורה ומעמקה, לא יהיה חושש לבקש לה טעם. כי איננו שוה מי שחופר מקום למצוא בו מטמון לפי אומדן הדעת, למי שחופר ויודע בודאי שיש מטמין באותו המקום. והנה תורתנו

התמימה ידענו כי כולה מלאה מטמונים כמו שאמ' (משלי פרק ב' פסוק ד') 'וכמטמונים תחפשנה'
ואין לך מקום בכל התורה שאין לו מטמון מעין אותה הפרשה" וכו', עכ"ל.

